

Morghen-wecker der vrye Nederlantsche Provintien

W. Baudartius

bron

W. Baudartius, *Morghen-wecker der vrye Nederlantsche Provintien*. Crijn Vermeulen de Jonge,
Danswick 1610

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/aud002morg01_01/colofon.php

© 2011 dbnl

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a blue, sans-serif font. The letter 'd' is stylized with a small hook at the top.

Eccles. c. 12. Vers. 10.

Betrout uwen Vyand nemmermeer, want ghelijck als het Yser altijdts weder verroest,
alsoo en laet hy oock zijne treken niet.

Aen die Hooghe, Wel-gheborene, Hoog-mogende Heeren, mijn Heeren die Staten Generael der Vrye Nederlanden.

Als oock, Aen die Edele, Hooch-moghende, Wijse Heeren, die Heeren Raden van State.

Mitsgaders, Aen alle andere Heeren ende Regeerders der vrye Neder-lantsche Provintien ende Steden, mijnen ghebiedenden Heeren.

MYN HEEREN,

Ofwel de grouwelijcke wreetheden die de Spaenjaert hier in Nederland tot onsen, ende onser Vaderen tijden bedreven heeft, soodanich zijn, dat wy de self de nemmermeer en behoorden te vergheten, ofte gheheelijck uyt de Memorie te stellen: nochtans soo siet ende bevindtmen, dat veele Menschen met der tijdt, jae alle daghe meer ende meer als in eenen diepen slaep der verghetenheydt zijn vallende: eenighe en weten niet veel meer van alles datter dese naeste 40. Jaren hier in Nederland gepasseert is, wat Wreetheden, Moorderijen, Brantstichtingen, Plunderingen, Verwoestingen, Overtollige schattingen ende ander gheweldt, soo aen den Lichame, als aen der Conscientie, veel duysenden der goeder Inwoonderen deser Landen geleden hebben, als of sy in *India*, in *Africa*, ofte in *Asia* gheschiedt waeren: daer doch een yeder zijne Kinderen ende Kints Kinderen dit wel ernstlijck behoorde in te prenten. Andere wouden dit alles gern versoeten ende versachten, segghende: den Duyvel en is soo swart

niet als men hem schildert, de Spaenjaerden en zijn nergens nae sulcke wreede Tyrannen, als eenighe van haer maken, etc. Om de eerste te onderrichten, ende de andere te beschamen, hebbe ick de Penne inder hand ghenomen, ende hebbe cortelijck, doch ernstlijck soo uyt de Historien van de Nederlantsche Gheschiedenissen, als uyt mijn eyghen Memorien, beschreven ende by een ghebracht een cort verhael van eenighe der wreetheden, die den Spaenjaert aen ons, aen onse Ouderen, Bloed-verwanten, ende saemtlijcke Inwoonderen deser Landen bedreven heeft: Ick segghe eenighe, want die alle de *Histoires Tragiques*, ofte grouwelijcke wreetheden beschrijven soude, die dese Tyrannen ofte Bloed-honden hier te Lande ghedaen ende begaen hebben: die soude heel groote *Volumina* daer van moeten maken, ende meynende aen het eynde ghecomen te zijn, en soude hy nau het honderste deel daer van verhaelt hebben.

Eenighe, ja heel vele wordender in den slaep gebracht, door dien sy met die schadelijcke opinie inghenomen zijn, dat men ons wel woordt sal houden, overmidts het eenen Prince van Duytschen bloede is met den welcken wy *Trefues* ghemaect hebben: dat Spanien vergeven ende vergheten heeft alle het ghepasseerde, ende ons alle vrientschap daghelijckx meer ende meer bewijsen sal: Item, dat Spanien verre van ons ghelegen is, ende bloot van gelde: dat die van *Brabant, Vlaenderen*, ende die andere Provintien niet en sullen lijden, datter eenighe in-breucke teghen het ghemaecte Bestand gheschieden sal, dewyle dat haer den pays soo aenghenaem, ende soo profytelijck is. Dese goede lieden en moeten den Erts-Hertoghe niet al te vele toe vertrouwen, gedachtich zijnde des ouden sprecwoorts: *Inimico reconciliato non est credendum*, al is hy van Duytschen Bloede, hy heeft Spaensche Melck ghe-

soghen, ende hy is van kinds-beene in Spanien op-ghetrocken: Oock soo behoorde yeder een te consideren, dat het maken van t'bestant wel geschiedt is door den Erts-Hertoghe, maer dat het nochtans principelijck den Coninck van Spanien aengaet, die het selfde niet inghegaen en heeft, dan met beliefte van zijn Inquisitie, den Paus, ende Spaensche Gheestelijckheyt. Wat liefde dat Spanien tot ons can hebben, is een yeder ghenoechsaem bekend: Wat liefde dat de Paus, Cardinalen, die bittere Inquisitie, ende de Moort-dadighe Jesuiten ons zijn toegedraghende, dat heeft de ervarentheyt ghenoechsaem gheleert: Ick meyne dat soo des eenen, als des anderen liefde t'onswaert niet anders en is, dan Vier, Sweert, Galgen, ende Radden, Bannissementen ende Confiscatien van goederen, souden de de grootste ghenade zijn. Of schoon Spanien verre van ons gheleghen is, daerom heeft het tot noch toe ons den crijch ghenoechsaem connen aen doen, t'soude ons oock vernielt hebben, ten waere dat Godt de Heere ons onder de Vleugelen zijner goedertierenheyt beschut ende beschermt hadde. T'is waer Spanien is recht voort bloot van Ghelde, ende ick weet wel dat men sonder ghelt gheenen Crijch voeren en can, *Pecunia est nervus belli*: Maer laet den Coninck van Hispanien een Jaer oft ettelijcke in vrede sitten, ende zijn Kraecken met Gout ende costelijcke Waeren gheladen, uyt Oost ende West-Indien onverhinderlijck cryghen, hy sal Gheldt en credijt ghenoech becomen, om niet alleene ons, maer oock anderen Coningen ende Vorsten den Crijgh aen te doen.

Dat eenighe meynen dat die van Brabant, Vlaenderen, Lutzenborch etc. niet en sullen lijden dat de Coninck van Hespanien ofte Erts-Hertogen de *Trefues* sullen breken: Ick gheloove seer wel, dat de meestendeel van de Inwoonders dier Landen, veel liever nu ende ten eeuwigen

daghe in vrede wouden sitten, dan wederom in den Crijch comen, dit felle beest heeft haer soo ghebeten, dat sy daer schou voor zijn: Maer, och lacy, sy zijn over-heert, men braecht daer te lande niet *Velitis jubeatis, Patres conscripti*: Maer de Coninck van Hispanien ende Ertshertoghen segghen: *Sic volo, sic jubeo: Want het ons alsoo belieft*. Die hier teghen spreeckt, hy sy groot Hans of cleyn Hans, die is strackx *Traditore del Re*, of immers soo en ghelt sijn segghen niet: Al murmureren eenighe, of al betoonen sy haer misghenoegen, men acht het niet, *Vana est sine viribus ira*.

Wat D.H.M. ende E.E. aengaet, of ick wel weet, dat die selfde nimmermeer die Spaensche Tyrannien vergeten en sullen, ende derhalven stedich waken ende vaderlijcke sorghe draghen voor den wel-standt deses onses lieven Vader-lands, wel toesiende, soo veel menschelijck ende mogelijk is, dat die Bloed-honden, haere clauwen niet wederom in ons vel en vleys en comen te slaen: So is het nochtans, dat ick ghedachtich zijnde des ghemeynen Spreeck-woorts:

Nil nocet admissio subdere calcar equo.

My verdriestet hebbe dese wel-ghemeynde vermaninghe oock D.H.M. ende E.E. ten dienste te schrijven, ende aen den dach te gheven. Daer zijnder wel diversche die de gheschiedenissen ende Oorloghen van Nederland int langhe beschreven hebben: Maer ick en weet niet, datter tot noch toe yemand gheweest is die sijn werck ghemaect heeft, om (voor by gaende andere gheschiedenissen) eygentlijck te verhaelen de Wreedtheden, Bedriegherijen, ende lichtveerdighe verbrekinghen van Pacificatien, Eeuwige Edicten, ende solemnele Contracten, by den Spaenjaert hier te lande begaen, ende sulcks tot dien eynde, om een yeder die dit lesen sal, eenen grouwel van de Spaen-

jaerden te doen hebben, op dat alsoo, door Godes ghenade, ende door mannelijcke resolutie der goeder Inwoonderen, ons lieve Vader-land gepreserveert worde, dat het niet wederom en vervalle in de handen van onse erf-vyanden de Spaenjaerden ende hare aen-hanghers.

Ick bidde gants onderdanichlic ende ootmoedelic, dat het D.H.M. ende E.E. wille gelieven, dit mijn werck in dancke aen te nemen, ende te gunnen, dat het onder alle Inwoonderen deser Provintien moghe verspreydet ende ghelesen worden.

De Heere Sebaoth, de Herder ende Hoeder Israels, wille D.H.M. ende E.E. sparen in lang duerige welstant tot zijner eere ende tot opbouwinge zijner H. Kercke, als oock tot behoedenisse onses lieven Vaderlans.

Uwer Hooge Mogentheden, ende E.E. onderdanighe dienaer.

G.W.B.F.V.D.

Nederlandtsche Morgen-wecker.

Vryen Nederlander.

HEden op desen dach ende voortaan alle de daghen onses levens hebben wy Vrye Nederlanders groote ende menichfuldige oorsaeken, om met vreucht ende blytschap God den Heere te dancken ende te loven, dat hy ons dus verre heeft verlost uyt de tanden ende klauwen onser vyanden, die nu langhe jaern aen een daer nae ghetrachtet ende ghestaan hebben, om ons niet alleen te berooven van onse eerlijcke Privilegien, Vryheden, goede wetten ende Statuten, maer oock van ons lijf ende leven, goed ende bloed: Soeckende onse kinderen ende nacomelinghen te maecken haere Schoe-wisschers, Slaeven, ende dienstbare ⁺ knechten. Wij hebben recht ende reden, om onsen ghenadigen God ende Hemelschen Vader te dancken, dat de sake soo wijt ghecomen is, dat de Coninck van Hispanien selfs, ons kent voor Vrye landen, onder sijn ghehoorsaemheydt niet langher staende: Hier over moeten wy God den Heere loven ende dancken met herte ende met monde, alle de daghen onses levens.

*+A domino factum est istud,
Et est mirabile in oculis
nostris.*

Ghespanioliseerden Nederlander.

Lands-man, en roept niet te luyde, en roemt niet te seere van uwen vrydom, daer valt al vele op te segghen: En veracht oock den goedertieren Coninck van Hispanien *Philippum II.* Hooch-loffelicker gedachtenisse niet al te seer: Men seydt wel vele dingen uyt passie ende uyt misverstandt, diemen niet en soude connen waer maecken. Sekerlijck ghy ende de uwe doen den goeden Coninck, ende zyner aengheborener goedertierenheydt groot onghelijck, als ghy hem reket onder het getal der Tyrannen, die hare ondersaten ghetyranniseert, verongelijckt, ende ghewalt aenghedaen hebben.

Vryen Nederlander.

Ick en sal niet te luyde roepen, veel weyniger sal ick buyten de paelen des waerheydt treden, ende nochtans sal ick so het U.E. believe sal my aen te hooren, bewysen: dat noyt *Phalaris, Nero, Herodes, Pharao, Diocletianus, Iulianus, Apostata*, of eenigen anderen wreedden Tyran schan-

delicker heeft ghesocht ofte ghetracht zyne onder-saten te verdrucken, te verdelghen, ende uyt te roeden, als de Coninck van Hispanien ende zyne Stad-houders nu etlijke Jaren lanck gedaen hebben, door ingeven ende aenporren der vervloecte Pauselijcke *Inquisiti-Camer*, in dewelcke, al ten tyde des Keysers *Caroli V.* vele bloedighe Placcaerten ghesmeet zijn, uyt cracht van de welcke ten tyde dese Keysers boven de vijftich duysent menschen sijn onthalt, verdroncken, gehanghen, levendich in d'aerde gedolven, verbrant, ende met andere manieren van het leven berooft. Maer omdat des Keysers *Caroli V.* memorie by velen seer heugelick ende aengenaem is, so en wil ic hier niet breeder verhalen t'gene te zijnen tyde gheschiet is, maer het geheele beleyt der saecken hier in Nederland onder de ongheluckighe regieringhe de Coninck *Phillippi II.* de bloedige placcaten, de moorden: verwoestingen van landen ende steden: uytsharpingen onses Privilegien: Schoffieringhen van vrouwen ende maechden: Den onverdraghlicken moet wille, rasernije, hooveerdige woorden ende wercken van *Duc d'Alba*, *Don Loys*, *don Iohan*, *Vergas*, &c. Ooc harer Colonellen, Capiteynen, jae soldaten, mossagen ende hoeren, hebben genoegsaem doen blijcken, datmen nergens anders na getracht noch gestaen en heeft, dan om ons alle ongelijck toe te voegen, jae om ons te brengen in de uysterste elende ende slavernije, ende om met ons te handelen, ware het haer eenichsins mogelic geweest, gelic de bloet dorstige Spaengaerts eertijts gehandelt hebben met de *Americanen*, *Brasilianen*, *Peruvianen*, ende ander Indiaensche landen ende luyden, by dewelcke zy seer groote wreetheyt, ende meer dan *Barbarische* onmenschelicke daden bedreven hebben: so dat een yeder die de selfde leest oft hoort vertellen, eenen grouwel ende schric heeft van de spaensche natie, ende haren aenhanck. Soude ic in het lange verhalen al het onghelijc, alle de wreetheden, ende bloetstortinghen die hier in Nederland geschiet zijn, geduyrende het leven ende de regieringe des Coninck *Philippi II.* van dien naem, so moest ick een heel groot boec daer van maecken: Ick sal teghenwoordelick alleen verhalen, (ende dat in het corte) eenige der gepasseerder Historien die wy beleeft hebben, om U.E. te doen verstaen (want het schijnt dat ghyse niet en weet, of immers niet weten en wilt) hoe groote ende hoe menichfuldige oorsake dat wy Nederlanders gehat hebben, om den Spaenjart nu ettelicke jaren lanck so mannelijck resistentie ofte tegenwere te doen: Als ooc, op dat alle de gene die nu noch leven, ende te gelijcke, op dat onse naer comelinghen in aller manieren haer met lijf⁺ ende goedt beneerstighen den Spaenjart buyten haeren paelen te keeren, haer nu, noch nimmermeer latende so betooveren, ofte verblinden, dat sy haer der selfder jock, ghebiet, of heerschappije werdom soudent onderwerpen: daer toe de Spaenjart met zyne creatueren op allerley manieren seer listelick ende behendelick sal soecken te gheraecken, niet sparende ettelicke tonnen goudts, noch schoone beloftenissen, noch verhooghingen van Gheslachte noch Jesuytsche schijn heylicheyte, noch eenighe andere listen ofte pracktijcken.

⁺*Non minor est vir tus quam [...]*
Juaerio, parta tueri.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ick sal goede achttinghe gheven op t'gene dat ghy spreekt, daerom siet toe dat ghy niet anders en spreekt, dan t'ghene dat ghy condt bewijsen waer te zijn, met het getuygnisse van geloofweerdige Historischrijvers, of anderer personen: welke ghetuyghenisse oprecht ende waer is.

Vryen Nederlander.

Het sal also gheschieden, luystert nauwe toe, Nae dat God de Heere door zijne goedertierentheyte ende ghenade, het licht ende de Predicatie zijnes godlijcken woorts, tot ontdeckinge des Pauselicker valscher leere, hadden laten door breken, soo in andere landen, als oock hier in Nederland, also dat eenige Godsalige ende nae haere salicheyt yverende persoonen uyt het lefen van Godes H. woort verstonden, ja conden tasten enden gevoelen, dat zy tot noch toe in groote duysternissen waren versoncken ⁺ geweest: So en heeft de duyvel van der Hellen dit niet connen lijden, maer hy heeft den Paus de Inquisiteurs, Coninc van Hispanien, met al haeren aenhanck daer toe ⁺ Spaensche Inquisitie. ghebracht, dat sy met ghewaldt, ende door rigeur van hare Placcaten hier in dese landen hebben willen invoeren, de *Spaensche Inquisitie*, dat is: Sodanighe ondersoekinghe in de consciencien der menschen, als eertijts in Spanien is inghevoert geweest tegen de mooren ofte Saracyen ende Joden van *Granada*, d'welck tot groot prejuditie ende naedeel van Gheestelicke ende wereltlicke Persoonen deser landen, ende tot onderdruckinge onser Privilegien, ende diere ghecochte vryheden was streckende: De Spaensche Inquisitie is sodanich, dat selfs de Inwoonders der stadt van Roome, die niet en connen noch en willen lijden, hoe Papisitich sy zijn. Want Anno 1559. hebben de Burghers van Roome met openbaer geweld het Inquisiti huys opgelopen ende verbrant, sy hebben de gevangene los gelaten, ende den oppersten Inquisiteur ghequetst, ende zijne gesellen veriaecht: Sy souden ooc het Clooster *Minerva* verbrant hebben, om dat het selfde den Inquisiteuren toequam, ten ware dat twee vermaerde ende wel geachte Heeren, *Marco Antonio Columno*, ende *Iulio Cesarino* met schoone woorden het volc geappayseert ende gestilt hadden. Die van *Neapolis*, *Venegien*, *Milanen*, ende andere, hoe paeps datse zijn, so hebbense nochtans geweygert de Spaensche Inquisitie aen te nemen ofte toe te laten: de Coopliden van *Lissabon* die so Papist zijn als eenige menschen ter werelt, hebben dit wreede Monster-dier (doe Coninc ⁺ *Philips* eerst aen Portugael quam) begeeren of te coopen, ende hebben derdchalf milioen Ducaten aengeboden, dat elleenlic dit den ⁺ *Iren. Amnon.* in zijne Trouw hert. verma.d.4.6. inwoonderen dier stadt mochte gegunt worden, dat d'Inquisiteurs niemant en souden mogen in hechtenis werpen, sonder zijnen aenclager, ende doorsaken te vermelden, ende niemants op geene getuygenisse te condemneren, sonder den beclaechden copyen

daer af te verleenen, om zijne verclaringhe daer op te doen. In somma, sy en versochten niet dan billick verhoor voor de condemnatie, ende ordinaris recht, nae stijl van alle gherechts-bancken, ende natuerlijcke redenen: Maer dit en mocht die van *Lyssabon* niet gebeuren, want d'Inquisiteurs en wilden haer so enghe niet binden laten, sy begheerden hare onbepaelde macht ende vryheydt te behouden, om een yeder, die het haer beliefte, te condemnieren, al en hadden zy gheen ander ghetuyghen, dan des ghevanghenen ghesworene vyanden, of lichtveerdighe boeven, welcker ghetuyghenisse men in een saecke van drye guldenen hadde moghen verwerpen: of oock sulcke die zy selfs uytghemaect hadden, gelijc *Annas* ende *Cayphas* tegen *Christum* valsche ghetuyghen hadden uytghemaect.

[†]. Maer om wat breeder te verhalen, de sware borden, diemen ons heeft opgheleyt:

So staet hier wel aen te mercken, dat de bloedige Placcaten der Inquisiteuren ende des Coninx mede brachten, dat niemand, op lijf-straffe, en mocht hebben, coopen, gheven, draghen, noch lesen Schriften ofte Boecken ghemaect by *Luther*, *Calvijn*, *VViklef*, *Swinglius*, *Melanthon*, ofte anderde dergelijcke Schribenten: Item, dat niemandt de H. Schriftuere lesen, daer van spreken, ofte disputeren en mocht, dan alleen de *Theologi*, ende Doctoren inder Godheyd, ofte soodanige persoonen, dien dit expresselijck toegelaten was, ende dit alles by verbeurte van lijf ende goed. Op de selve pene was verboden, in zijn huys te ontfanghen, te logieren, victualie, cleederen, of gelt te gheven yemand die in het minste suspect was van ketterie, so zy het noemen, jae ooc niet al waere het zijnen Vader, Moeder, Suster ofte broeder: dese restrictze ofte ghenade was alleen by de rigoreuse placcaten dat de mans met den sweerde fouden ghestraf worden, ende de Vrous-personen souden levendich in d'aerde ghedolven worden, indien zy de ketterien afgaende ende verloochenende, haer wouden voor eenen mis-pape biechten: Maer indien zy volstandich bleven by de aenghenomen bekentnisse der waerheydt, soo was dit hare sententie ofte vonnisse, dat soo wel de Vrouwen als de Mannen, met den vyere soude ghestraf worden: Ende hier toe is noch dese groote wreetheyt gecomen, dat de persoonen om de Religie ter doot verwesen zijnde, gheen macht en hadden Testamenten te maecken, of hare goederen wech te gheven, dwelck nochtans Schelmen, dieven, Moordenaers, ende Straet-schenders ghegunt ende toeghelaten wort.

Het is dickwils geschiet, dat de Vaders ofte Moeders, als kettters veroordeelt ende ghedoodet, of ten lande uyt ghebannen wesende, om dat sy op eenen Vry-dach, of Quater-temper dach onwetende, of oock willens vleesch ghegeten hadden, of om datse op den bestemden tijdt niet en waren te biechte ghecomen etc. So wierden de ouders ghedoodt, of mosten te lande uyt, ende hare kinderen ofte erfgenamen werden vervreemt van haer erfgoet, jae tot arme bedelaers ende land-loopers ghemaect, ende vreemde Tyrannen, Spaensche korve vlechters (welcken men den

[†]Dus danige Placcaten zijn nu dit loopende jaer, als ooc het naest voor gaende jaer in Vlaanderen ende Brabant door den Eertshertoge ende sijne Officieren vernieut.

naeme van *Don* gaf) mitsgaders andere pockighe Italianen, of Godloose Walen, Bourgoinjons, Albanoisen etc. Quamen inde besittinghe ⁺ der goederen, welcke dese ende gene vrome luyden van haer voor-ouderen hadden gheerft, of die zy met haren arbeydt ende Sorge suyrlijck haden vergadert ende by een ghebracht.

⁺*Impie haec tam culba novalia miles habebit, Barbarus has fegetes? En queis construximusaedes. It meae quondam pecus, ite capella.*

Op dat de Coninc ende de Inquisiteurs des te gevoegelijcker tot haer voornemen soudent gheraken, so om de Inquisitie, als om het *Concilium van Trenten* des te beter nae haeren sin in te voeren: So hebben zy in dese landen willen in-voeren drie Aerts-Bisschoppen, ende verscheydene andere Bisschoppen (waer van de twee soudent Inquisiteurs zijn) die genieten soudent het beste deel vanden goederen, Renten, ende Incomsten der voornaemster Abdyen, Cloosteren, Proosdyen, etc. deser landen.

Ende dit was in Spanien al besloten ende ghereet om ter executie te stellen, sonder datmen de Gheestelijcheyd deser landen, of ooc de Staten ende Magistraten der Steden eenighen raet, ick swyghe consent, daer over ghevraecht heeft. Den wreedent *Cardinael Granvellen* eenent vreemdelinck in dese landen, ende geheel

ghespanoliseert, was alreets gemaect ⁺ Aerts-bisschop van Mechelen, ende hy soude het principale besit aller kerckelicke ende politijcke saecken ghehadt hebben: Tot zijn onderhout waren ghedestineert, (nevens de Abdie van S. Amants die hy alreets possideerde) de op comsten der Abdye van Afleghun, dwelck is de rijkste Abdye van Braband, hebbende jaerlijcx incomende wel vijftich duysent *guldens*. De Generale Staten, hoe Catholijck dat sy oock waren, en hebben de invoeringhe der nieuwer Bisschoppen niet connen goet vinden, merckende dat de selve dienen soudent, niet soo seer om de Catholijcke Religie te hanteeren, als om de Privilegien des lants allens kens te verdrucken, ende een absolute regeeringe in te voeren, daer in dese nieuwe Spaensche creatueren, onder de Staten des landts presideren ende boven aen soudent sitten (of sy schoon vreemdelingen waren) jae de selve over stemmen, ende elcx een in den mont sien soudent, om d'oude vryheyt van omme-stemmen, ende voor de Privilegien te spreken, te verminderen, jae metter tijt gheheelijck te verhinderen. Hier teghen hebben sich met goede redenen geset de cloecste Heeren, Geestelicke ende wereltlicke, Edele ende Magistraten der grooter Steden, als wesende een stuck tenderende tot de uysterste ruyne ende onderganc des welstants ende vryheyt deser landen. De *Regente* selfs, als ooc de *Heere van de Ordere* des gulden ⁺ vlies, ende den Raet van State, hebben nootwendich gheacht den Coninck te waarschouwen van het onghemack d'welck dese landen hier door over het hooft was hanghende, tot welcken eynde in Spanien is ghesonden den Vry Heere van *Montigny* Ridder van den Guldenen Vliese Broeder van den Grave van Hoorn: Maer hy en heeft niet voorderlicx voor dese arme bedructe landen connen uytrecthen. Dry jaeren daer na is oock om de selve oorsaken in Spanien ghereystt den Grave van ⁺ *Egmont*, maer hy en heeft ooc tot troost der beanexstichder Nederlanden

⁺Nieuwe Bisschoppen. Granvelle gemaect Aerts-Bisschop van Mechelen.

⁺*Madame de Parma.*

⁺An. 1562.

niet connen erlanghen, dan schoone beloften, daer niet goedts op ghevolcht en is. Want Anno 1565. in Decembri, heeft Hertoginne van Parma Regente deser Landen Brieven ontfanghen uyt Spanien, in de welcke haer belast wierdt, dat sy de Placcaten, soo by den Keyser *Carolus V.* als by den Coninck gemaect, op het stuck vande Religie, ernstlijck ende sonder oogh-luyckinghe soude ter executie stellen, ende dat zy de Inquisiteurs soude bystaen in het executeren van haeren last: Als oock, dat haere Hoocheyt, de nieuwe Bisschoppen soude invoeren ende de ⁺ hand bieden. In dit Jaer van 1565. zijn binnen Brussel vele treffelijcke Heeren ende Edelen deser Landen gecomen tot de Regente, ende hebben hare hoocheyt onderdanichlijck ghebeden, dat sy by den Coninc woude bearbeyden, dat de executie der Placcaten, als oock de invoeringhe der Inquisitie ende der nieuwer Bisschoppen mochte te rugghe blijven, eer daer meerder quaet den Landen ende luyden van over quame. Hier op is ghevolcht, dat Anno 1566. soo met believen der Regente, als de Heeren van der Ordre, ende der Raden van State, in Spanien aen den Coninck ghesonden zijn, den *Marquis van Berghen*, ende den Baender-Heer ⁺ van *Montigni*, beyde Ridders van den gulden Vliese. Men heeft ghehoept, dat dese, wijse, cloecke, ende verstandighe Heeren, het ghemoedt des Coninckx tot moderatie souden ghebracht hebben, maer, och lacy! het heeft dese beyde goede Heeren het leven ghecost, ende de saecke is meer verbittert als versoetet, want in de plaetse van moderatie, isser ghevolcht groote moorderatie ende bloet-stortinghe in de Steden van Vlaenderen, Artoys, Henegouwe, ende elders: waer door nochtans den loop des H. *Euangelij* niet en is connen verhindert worden, maer t'gene eertijts *Cyprianus* ghesproken ende gheschreven heeft, dat is ooc hier te lande in die tijden waerachtich bevonden, *Sanguis Martyrum est semen Ecclesiae*, het bloet der Martelaren is het saet der Kercke. Hoemen meer Menschen ghedoodt heeft om de Religie, hoe datter daghelijckx meer ende meer de selfde hebben aenghenomen: de Lelien conne qualijck opwassen tusschen de doornen, maer Godes volck is opghewassen tusschen de Sweerden, Spiessen, Hellebaerden, ende midden in het vier, d'welck de Tyrannen hadden ghestooct, om die vande Ghereformeerde Religie te verdelghen, ende tot asschen te verbranden: de assche is over al ghevloghen: het is gheweest als eenen blixem, die gheschenen heeft in alle Landen ende Steden deser Provintien, den welcken niemand en heeft connen stoppen noch keeren. In seer weynich daghen zijn schier over al de Beelden ende Altaren wt de Pauselijcke Kercken gheworpen ende de Ghereformeerde hebben, so in de Steden, als ten platten lande oentlijck ghepredickt, ende de Sacramenten bedient nae de instellinghe *Christi*, ende het ghebruyck der oude kerck: men heeft alleen in Vlaenderen gepredickt wel in sestich verscheydene plaetsen. Als nu desen haestighen yver een weynichsken vercoelt was, soo hebben de Ghereformeerde een onderdanighe requeste ghemaect aen den Coninck, de welcke zy Anno 1566. den 27. Octobris ghegheven hebben in handen

⁺Request der Heeren ende Edelen.

⁺*Montigni* is in Spanien onthalt, door bevel des Coninckx ende sijne goederen zijn geconfisqueert. Den *Marquis van Bergen* is in Spanien gestorven, eenighe schrijven van verdriet ende hertseer andere, dat hy vergeven is.

van *Philips de Lalain Grave van Hooch-strate*, Stad houder vanden Prince van Orangien binnen Antwerpen, in de welcke zy gheschreven hebben, dat sy geen oorsake noch aensoeckers van oproer en waren: Ende baden dat het zijne M. woude ghelieven te volghen den raet *Gamalielis*, ghedenckende dat het gheloove ofte Religie niet en can noch en mach ghedwongen wesen: Sy schreven, dat zy gheloofden de Bybelsche Schriften: de 12. Articulen des Christelijcken geloofs, ende de outste Concilien, datse haer oock submitteerden het oordeel van een vrye Concilie Generael, of nationael van Duytsch-land, Vrancke-rijck, Engeland, ende andere omliggende Landen: Sy beloefden den Coninck alle behoorlijcke ende moghelijcke onderdanicheyt, willende gheern ende goedwillichlijck betaelen aen zijne Mt. alle Impositien ende schattingen, die zijne andere ondersaten betaelden: Hier en boven hebben zy zijne Mt. beloeft, te gheven 30. tonnen gouts, indien hy haer woude gunnen vryheyt inde Religie. Maer die alles is by den Coninc ende de Spaensche Raden ten quaetsten geduyt, ende de Regente heeft last gecreghen de Predicatie der Gereformeerde te verhinderen, het ware door persuasien ofte met ghewalt ende gewapender hant, dwelck sy ooc gedaen heeft, soo veel haer moghelijck is geweest, gevanckelic nemende ende doodende vele vrome, godsalige personen, so Predicanten, als andere: Ende is eyndelijc de sake so wijt gebracht dat Anno 1567. in Martio ende in Aprili de openbare exercitien der Gereformeerde Religie vast over al in dese Landen moesten ophouden: Jae men heeft (nu met nieu Chrijchsvolc versterct zijnde, ende van den Coninc dagelijcx gestijft wesende) der Ghereformeerde nieuwe Kercken vast over al afgebroken, ende vande materialen der selver heeftmen Galghen ghemaect, om de Gereformeerde daer aen te hanghen, dwelc vele menschen met grooten vlijt hebben helpen in het werck stellen, eens deels wt eenen verkeerden blinden yver ende het tegen de ware Religie, ander deels op dat sy selfs niet soudens gesuspecteert worden van ketterye. Het waren reiyne Stedekens in de welcke maer vijftich personen in corter tijdt om ⁺ het stuck vande Religie zijn geexecuteert gheworden: Inde groote Steden zijnder twee, dry vier hondert nae malcanderen [†]Notabene. gehangen, gebrant, verdroncken, ende door andere middelen seer wreedelic van haer leven berooft: Behalven noch het groot getal der gener die de Drossaerts ende Roode-roeden, ofte Bailjouwen ende officieren der plaete landen hebben gedoot, want dese hongen stracx op alle de gene die haer eenichsins maer suspect en waren: Die huys en hof verlieten, ende ten lande uyt trocken, welcke ontelbaer zijn, waren verre de geluckichste, want die om haer goedt te salveren in het land bleven ende de huycke nae den wint hingen haer verlatende op de schoone woorden der Regente ende haerer adherenten, die sijn corts daer na, meestendeels gevangen, gehangen, ghebrant, versmoort, of in de gevanckenissen: ende op de pijn-bancken seer ellendelijc ende met onuytsprekelijcke pijn ghestorven: de weynigh die haer hier en daer verstaken, leefden in groote vreesse ende benautheyt, stervende alle daghe meer dan thien dooden, ende nae dat zy geheel verarmt waren, moesten zy noch eyndelijc haer selven met groot verijckel van haer leven ten lande uytstellen.

Dit en sijn noch maer geweest de beginselen onser elenden, dit is noch al kinder-spel geweest in respectvan de wreede vervolging, moorderyen,⁺ ende bloedt-stortinghen, die door den wreeden bloed-hondt *Duc d'Alba* gheschiet sijn: soo haest als hy ghewapender handt in dese Landen ghecomen was, ende door zijn Crijchs-volck hem hadde verseeckert vande Steden ende vastichenden deser Landen, (d'welc hy sonder slach oft stoot met ghemack ghedaen heeft, want niemand ghesinnet en was hem tegen den Coninc of zijnen Stad-houder te opponeren) so heeft hy stracx de oude rigoureuse Placcaten tegen de Religie vernieut, ende hy heeft het *Concilium van Trenten de nieuwe Bisschoppen, ende de Spaensche Inquisitie* gelijckelijck willen invoeren over al in dese Landen. Inde plaetse vande vergaderinghe der Generale Staten, heeft hy verordineert eenen Raet⁺ van twaelf Mannen, die ghenoeemt wierdt *den Bloed-Raed*, bestaende uyt Spaenjaerden, ende andere ghespaniolizeerde, wreede, bloed-dorstighe menschen: de Licenciaet *Ian Vargas* is president van dese Raed-Camer gheweest, die, nae het ghetuyghenisse van veelen, om de schoffiringh van een Wees-kind, van sijn Maechschap, uyt Spanien ghebannen was, eenen Man boven alle wreede de wreedste, die niet anders dan het goed ende bloed der Neder-Landers en socht. Hy was eenen ongheleerden Buffel, ghelijck dit ghebleken heeft aen sijn Latijn, dwelc hy tot de Professoren van Leuven sprack, die (alsmen den jongen *Prince van Oraengien* van daer nam, ende gevanckelijck nae Spanien voerde) protesterende dat dese Acte was strijdende met haere Privilegien: Soo heeft *Vargas* gheantwoordt ende gheroepen in quaet Latijn, *Non curames vestros Privilegios*: den naem Licentiaet en competeerde hem niet ten aensien zijner gheleertheyt, maer wel ten aensien, dat hy licentie ofte toelatinghe heeft ghehadt. om alle moet-wille ende wreetheydt over de Nederlanders te bedryven: hy mocht wel met reste segghen *Vergas habet Virgas*, dat is: dat hy een geessel ende roede der Neder-landers was. De Spaenjaerden oordeelden, dat de ghecanckerde wonde der Nederlanders sulck eenen harden Chirurgijn moeste hebben. Desen Bloed-Raed wiert soo groote macht ghegheven, dat daer mede allen anderen Raeden der Provincien alle macht ende autoriteyt benomen is gheworden. Want alle de andere Raden, hooghe ende leeghe, jae selfs de Staten van de particuliere Provincien, moesten onder desen Raed te rechte staen, jae oock sochten hare Provincien, als desen Bloed-Raed haer citeerde, ghelijck Anno 1569. ghebleken heeft, als *Duc d'Alba* eerst de Stadt van Utrecht, daer na de Staten van den Lande van Utrecht door den Procureur Generael heeft doen citeren voor hem, ofte voor den Bloed-Raed te compareren: In somma desen Bloed-Raed hadde absolute macht over Edel ende Onedel, Gheestelijck ende Wereltlijck: Ende *Duc d'Alba*, van den welcken den Bloed-Raed gheheel dependeerde, ende sonder wiens wille ende believen sy niet en deden, is hier door ghemaect *Dictator* absolut, Heere ende meester over alle ende eenen

⁺*Duc d'Alve* comt in Nederlant, An. 1567.

⁺*Le Conseil des troubles.*

yeghelijcken, hy zyne macht ghebruyckende, heeft ons berooft van al onse Ordinantien, Jurisdiction, Appellen, ende Resorten, met voeten tredende alle de Privilegien deser Landen: de constitutie van de Orde van den gulden Vliese, de Privilegien van de Universithey van Leuven, by den Coninck selve lijflijk besworen, heeft hy verclaert alle verbeurt te sijn, ende dat dit landt ghehouden wierdt als een niu gheconquesteert Landt.

Den voor-ghenoemden, Bloed-Raed heeft ghemaect ende besloten seker Articulen, ende hielden de overtreders der selfder begaen te hebben *Crimen Laesae Majestatis*, die soo wijt conden uyt-ghespreyt ende uytgheleydt worden, datter schier niemant in dese Landen en was, of hy en hadde, na den Reghel deser wetten, verbeurt, was het niet lijf en goed, soo was het ten weynichsten lijf of goedt. De principale Articulen waren dese:

Dat alle de Requesten by de Staten ende Steden van de Landen ⁺ over-ghegheven teghen de nieuwe Bisschoppen, Inquisitie, ende oock om te hebben moderatie der Placcaten, sijn Conjuration teghen Godt ende den Coninck.

⁺Vide Metra.F.39.b & Borre F.46.a,b,c,d.

In t'selfde Crim ofte feyt waren de Edele, die de Supplicatien over ghegheven hadden teghen de Inquisitie ende Placcaten, met alle de ghene die de selfde Supplicatie ghelaudeert hadden.

Item, alle de Heeren, Edelen, Officieren, Provintiale ende Subalterne Richters, ofte Substituten die de nieuwe Predicatie, onder deksel van necessiteyt des tijds, toe-ghelaeten, ofte daer toe ooch-luyckinghe ghedaen hadden.

Desghelijcks, alle de Heeren, Edele, Rechters, Officieren, ende andere van wat qualiteyt sy sijn, die de eerste Supplicatie der Edelen: Predicatie: Beelde-stormen: etc. met raedt ende daed niet wederstaen en hebben, etc.

De History-schryvers der Neder-landsche gheschiedenissen vermelden, dat dese Articulen, nevens andere meer van de selfde soorte, souden ghevonden sijn t'Antwerpen in de Camer van den president *Vergas*, ende sijn stracx in openbaren drucke uyt-ghegaen, maer noydt gheloochgent ofte ontkent:

Oock soo heeft de Coninck binnen *Madril* Anno 1568. den 26. februarij, een seer grouwelicke, wreede, *Diocletiaens*, ja *Nironische* sententie ofte vonnisse wtgesproken over de inwoonders deser Landen, die alle ⁺ condemnerende begaen te hebben *Crimen Laesae Majestatis*, ende heeftse derhalven, sonder aensien van sexe of ouderdom verwesen tot de straffen ende pijnen by de Rechten gheordineert teghen sulcke misdaders, dat is: dat zy verbeurt hadden lijf en goed: willende ende ordinerende zyne Mt. (om door sulck een ernstich sententie *exempel* te geven, ende vreesse te maken in toecomende tyden by alle ondersaten) dat de straffen ende pijnen deser sententie, sonder eenige hope van gratie ofte dissimulatie, haer volcomen effect sul-

⁺Wreede sententie des Coninx over de Nederlanden uyt ghesproken.

len hebben. Dit heeft *Vergas* bevesticht, als hy sprack in quaden Latyne, *Haeret ci fraxerunt Tempia, boni nihil fazerunt contra, ergo debent omnes patibulare*, dat is: de Kettters hebben de Kercken ghebroken, de goede en hebben het niet belet, *Ergo* soo moetmense alle gaer op-hanghen. Dit was een recht Barbarisch argument *a Barbario* voort-ghebracht. De voor-verhaelde sententie des Coninx heeft eenen grooten schrick ghecauseert onder alle soorten der menschen, alsoo datter in korter tijdt meer dan hondert duysent huys-gesinnen van Edele, Coop-lieden, Renteniens, Burghers, ende Boeren uyt dese Landen gevluht zijn nae Duytsch-land, Oost-land, Cleve, Embden, Vranckrijck, ende Engheland, etc. meesten deels, door het haestich vluchten, in de handen der Leeuwen latende hare vrouwen, kinderen, huysen, hoven, meubelen, ende juweelen, die, ghevonden zynde, datelijck geconfisqueert wierden. Daer sijn Placcaten ghepubliceert, dat soo wie eenighe van der ghevluchte Rebellen ofte Geusen goederen wist, dat hy die soude den Treforters ofte Overicheden aen-brenghen, op straffe ende verbeurte, datmen de weerde der selfder den verswijgher ofte heelder soude doen betalen, ende indien hy dat niet en vermocht te doen, soo soude hy aen het leven ghestruft worden: Ende om des te beter hier toe te moghen gheraken, is den aen-brengher het derde deel beloeft. Die niet in tijdts vluchten en conden, sijn ghevanghen ghenomen, welcker ghetal so groot is gheweest, dat niet alleen de ordinarische ghevanckenissen met de selfde en sijn vervult gheworden, maer men heeft noch over al nieuwe ghevanckenissen moeten maken, onaenghesien het groot ghetal der ghenen diemen daghelijckx heeft ghebrandt, verdroncken, onthalt, gheraeybraeck, met seer groote, ende te vooren noyt ghehoorde tormenten doot ghepynicht, onaenghesien oock, dat de galghen, ende in vele plaetsen de boomen op de weggen vol Nederlanders hinghen, die by de Spaenjaerts even soo weynich gheacht waren, als zy eertijds de *Americanen* ghacht hebben, de welcke zy by duysenden seer wreedelijck ghedoodt hebben.

In dese tyden is hier in Neder-landt vervult t'gene dat *Christus* heeft ghepropheteert, segghende: *de ure compt, dat soo wie u dooden sal, die sal meyne Gode dienste te doen*. Vele treffelijcke Borghers ende Coopleiden, die veertich, vijftich, sestich, tachtich, hondert duysent guldens rijk waren heeftmen de handen op den rugghe ghebonden, ende aeneen peert ghebonden, ende alsoo nae het galghe-velt ghesleept ende op ghehanghen, somtijds niet soo seere om dat zy kennisse hadden van de Ghereformeerde Religie, maer op datmen alsoo met behendicheyt soude gheraken aen hare goederen.

Daer is Anno 1577. eenen Griffier des Coninckx in de Stadt van Doornijck, ghe-naemt *Martijn Huttijn*, die ten tyde van *Duc d'Alba* Inquisiteur was, van syn eyghen Clercken deschuldicht, ende hy heeft het nae der handt, ghevanghen sittende, selfs moeten bekennen dat hy ghe-

duyrende sijn autoriteyt onder den Hertogh van Alva, veel valsche ghetuyghen hadde uytggemaect, die veel rijke lieden, soo wel Catholijcke, als andere, beschuldichden van ketterye, wapenen ghedraghen te hebben teghen den Coninck, ofte in de Predicatie der Ghereformeerde gheweest te sijn, die daer over onschuldichlijck sijn gedoodt, ende haere goederen sijn gheconfisqueert. Soo dat het in die tyden seer periculoos was rijke te sijn, want den Spaenschen *Rhadamantus* verdoemde die alder eerst, op dat hy daer erfghenaem mocht worden, handelen even ghelijck *Achab* ende *Iesabel* eertijds ghedaen hebben, die door valsche ghetuyghen *Naboth* lieten over-tuyghen, dat hy Godt ende den Coninck ghelastert hadden, op dat zy actie mochten hebben hem te dooden, ende zyne goederen te confisqueeren. Dit was den raedt van *Don Francisco de Lejua*, die in den beghinne deser Neder-landsche beroerten uyt Vranckrijck aen de Regente Hertoghinne van *Parma*, schreef, datmen moeste om-brenghen de principaelste deser Landen, ofte immers datmense moeste heel arm maecken.

Dese wreede schelmerye isser oock tusschen ghelooopen in die tijden, dat verscheydene Moordenaers, Straet-schenders, dieven, etc. die ter dootd verwesen waren, van de godloose Sipers, Provoosten, ofte Ballious heymelijck sijn los ghelaten om een stuck gheldts, ende hare naemen heeftmen ghegheven desen ende gheen onnooselen menschen, die ⁺ als Rebelle ofte Geusen beclaecht zynde ghevanghen saten, ende zy hebben met haer bloedt der schelmenschuldt en straffe moeten boeten: Soo godtloos als de Heere was, soo waren oock zyne knechten.

Ick hebbe hier boven alleen met een woordt ofte twee aengheroert, dat de Keyser *Caroles V.* in dese Landen heeft willen invoeren het *Concilium van Trenten*, d'welck de Staten, jae selfs de Gheestelijckheydt, ongheern wouden aennemen, om dat daerinne staen verscheydene puntten welcke reghel-recht strijdende sijn teghen de Privilegien, Rechten, Statuten, ende gewoonelicke procedueren hier in Nederlant tot noch toe ghebruyckelijck, soo in Gheestelijcke, als in Wereltlijcke hoven: Ten is ten tijde *Caroli V.* noydt in het werck connen ghestelt worden, de Staten hebben de publicatie des selfden af-ghebeden, ende moderatie hier van te weghe ghebracht. Maer *Duc d'Alba* in dese Landen ghecomen zynde met zyne ghewapende Spaenjaerden, heeft soo wel het *Concilium van Trenten*, als de *Inquisitie*, met ghewalt over al in dese Landen willen in voeren ende volcomelijck doen onder-houden. De Coninghen van Vranckrijck, onaenghesien zy, tot op desen Coninck, bittere Papisten gheweest sijn: Soo en hebben zy evenwel het Concilie van Trenten noydt willen aen-nemen: Maer zy hebbender teghen gheexcipieert ende gheprotesteert, als de Paus ghewilt heeft, dat het in Vranckrijck soude ghepubliceert ende onder-houden worden. Maer *Duc d'Alba* heeft ghewiltd, dat wy *d'Inquisitie*, *nieuwe Bisschoppen*, *tienden penninck*, ende andere schattinghen, het *Concilium van Trenten*, ende noch andere

⁺*Barrabas* wort los ghelaten, Christus in syne ledematen ghecruyst. *Tunc data Libertas odijs, refolutaque Legem Irena. Concili[...]* van *Trenten*.

sware vorden ghelijckelijck ende op eenen tijdt souden op den hals nemen, welcker een noch wy, noch onse kinderen nemmermeer en souden connen draghen hebben. Ick en sal cortheydts halven hier niet verhaelen, hoe ende met wat redenen dat d'ander Provintien ende Steden van Nederland gheweyghert hebben dit *Concilium* aen te nemen: Maer ick sal alleenlijck met weynich woorden beschrijven, hoe noode ende ongheern dat *Vtrecht, Vtrecht*, segh' ick, in die tijden soo heylich ende yverich in de Roomsche Religie, als Roomen selfs, dit Cocilium heeft willen aennemen.

⁺ Anno 1568. in April, heeft *Duc d'Alba* tot Utrecht ghesonden den President van Mechelen, ende den Deken van Brussel als Commissarissen van weghen de ⁺*Borr. Fol. 35.a.b.* Coninghlijcke Majesteyt, om den Eerts-bisschop van Utrecht te assisteren, dat hy dit Concilie terstont soude doen publiceren, ende de decreten des selfden ter executie te stellen over de limiten van zijne Diocese: De Bisschop heeft binnen Utrecht doen vergaderen alle de Gheestelijckheydt onder zijn Bisdome resortierende, ende heeft de selve ter presentie van de voorschreven Commissarissen voor-gehouden, hoe dat de Hertoghe van Alva van weghen de Conincklijcke Majesteyt belast hadde, dat hy het Concilie van Trenten soude in alle zyne poincten ende articulen ter executie doen stellen ende ghebieden dat het selfde van eenen yeghelijcken soude werden aenghenomen, dat hy daeromme, volghende tselve bevel, van meyninghe was ter presentie vande voorschrevene Commissarissen te procederen tot daetelijcke executie van tselve Concilie: Waer op die van de Gheestelijckheydt voor andtwoorde gaven, dat zy beleydt waeren de decreten van het Concilie van Trenten te obedieren ende aen te nemen, soo veele belanght de Professie van het heyliche Catholijcke gheloove, oock mede de reformatie van de abuysen van den gheestelijcken staet: dan noopende de poincten raekende de ordinarische Jurisdictionen ende eenighe andere duysterheden, dat henlieden, gheleden ontrent twee jaren, by de hoocheydt van de Hertoginne van *Parma*, doemaels Gouvernante vande Landen, verleent was seeckere moderatie, die begheerden sy dat in haere cracht soude blijven: dan alsoo de Bisschop, des niet teghen-staende, begheerde, volghende den last van den Hertoghe, voordts te procederen tot volcomen executie des voorschrevens conciliums: Soo hebben die van de Gheestelijckheydt haere Ghedeputeerde ghesonden aen den Hertoghe, ende aen den selfden een langhe Requeste in het Latijn over-ghegheven, verhopende dat moderatie souden erlanghen, maer het was al te vergheefs, hy heeft haer voor Apostille ghegheven, dat het des Coninckx wille was, dat de Decreten van het Heyliche Generale Concilie van Trenten poinctelijck gheobserveert ende gheexecuteert souden worden, in alle sijne Coninckrijcken, Landen ende Steden, sonder restrictie, limitatie, of eenighe veranderinghe, ende naementlijck in dese Landen, daer het meest van nooden is. Immers

sy wouden, of zy en wouden niet, sy moesten obedieren ende dit vervloecte Concilie aennemem.

Maer eer ick breeder verhale, de gheharnaschte proceduyren van ⁺ Duc d'Alba om de invoeringhe der Inquisitie, ende des *Concilij* van Trenten, soo moet ick oock ⁺Groote Schattinghen. hier in het corte beschrijven, hoe groote ende onverdraghelijcke schattinghen ende sommen van penninghen hy de Landen heeft willen uytperssen. Wy Nederlanders (daer toe insonderheyt de Vlaminghen seer mildelijck contribueerden) hebben den Coninck van Hispanien in het beghinsel zijner regeeringhe tot vol-voeringhe zijner Oorloghen in Vrancrijck (al hoewel de selfde niet en was ⁺ aenghevanghen om eenighe oorsaken den wel-standt deser Landen betreffende) wel *veertich Millioenen goudts* ⁺*Ordines & Archid Mat. in Orat habita in convenut VVormaciensi A, 1578.* in neghen Jaren tijds goedwillichlijck ghegheven, boven de ghewoonelijcke schattinghen ende swaere Impositien, die niet cleyn en waren: Noch was den Coninck daer nae gheconsenteert een schattinghe van *twee Milioenen gouts* alle Jares, ses Jaren lanck gheduyrende: Oock hadde *Duc d'Alba* een ontelbare menichte van penninghen ghemaect uyt de groote ende menichfuldige Confiscatien van de goederen der Princen, Graven, Heeren, Edelen, Coop-lieden, Borghers, ende Boeren deser Landen: Doch dit alles en conde hem ende de zijne noch niet versadighen: Maer om de goede land-saten gheheel uyt te putten, ende om de selfde (als zy gheheel soudent verarmt zijn) des te beter te houden onder de Spaensche dienstbaerheydt, so heeft hy (behalven de extraordinarische schattinghen diemen soude moghen opstellen alst den Coninck believen soude) durven eysschen den *hondersten penninck* van alle de roerlijcke ende onroerlijcke ⁺ goederen hier in Neder-land ghelegghen: Ende daer en boven noch den *thienden Penninck* van alle roerlijcke goederen, soo dickwils ⁺Honderste penninck. Thienden penninck. Twintichsten penninck. als die soudent vercocht worden: met noch den *tWintichsten penninck* van de vercoopinghe van alle onroerlijcke goederen, t'elcker reyse als sy vercocht soudent werden, sonder tijt te noemen hoe langhe dat dit duyren soude: Sonder twijfel dit soude gheduert hebben soo langhe tot dat wy gheheel tot den bedelsack soudent zijn gebracht geweest. Hem wiert van de Rade, van State ende vande finantien vertoont, wat swaricheyt dit causeren soude, soo om de nieuwicheyt, als om de ghewichticheyt der saecke: oock ten aensien der swaricheydt in het collecteren, midts het groot bedroch dat de vercoopers hier in begaen soudent: Als mede, dat dit de Landen (haer meestendeel met Coophandel gheneerende) seer schadelijck vallen soude, jae dat den Coop-handel daer door gheheel verjaecht soude worden: Oock dat daer mede alle Hand-wercken seer verdieren soudent, ende zy soudent oock dierder buyten Landts moeten vercocht worden, als tot noch toe gheschiet was, d'welck dan een oorsaecke soude zijn, dat de Inwoonders vertrecken soudent, gaende wonen in andere Landen, daer zy haeren cost beter soudent connen verdienen: Ende alsoo soudent alle Hand-wercken ende Ambachten hier te Lande

daghelijcx verminderen, jae met der tijdt gheheel stille staen, tot merckelijck nae-deel, jae tot ruine ende onder-ganck deser Landen, de wijle haeren wel-vaert, jae leven bestaet in handt-wercken ende Coopmanschappen. Hier benevens soo hebbende Overicheden deser Landen den Hertoghe gheremonstreert, hoedat alle dinghen door dese swaere Impositien van tienden penninck, hondersten penninck, etc. grootelijckx souden moeten verdieren, want vele Waren eer sy souden connen vol-maect werden, soo souden sy in de stoffe ofte materialen vyve, ses of sevenmael den thienden penninck betaelt hebben, als Laecken, Sayen, Mocraden, Tapeceerije, ende alle dier ghelijcke waeren, namelijk eerst ten incoope van het Vlas of Wolle, dan het Garen, daer nae den Wever, dan den Verwer, ten laetsten de cooper ende vercooper, ende soo voordts nae datter veelderhande stoffe soude toe-gaen, ofte naer advenandt dat het dickmael ter Marckt ghebracht ofte vercocht soude worden: Oock soo souden de omliggende Natien hare goederen hier in dese landen te coope brengende, dierder willen vercoopen, als sy te voren ghedaen hadden, ten aensien van de onghelden die zy nu souden moeten betalen: Eenige geconfedereerde souden ooc reden ende oorsake hebben om te claghen, dat de verhooginghe aller waren ende coopmanschappen, is een inbreucke der Contracten ende Entrecousen, pretenderende datmen haer behoorde te laeten handelen in dese landen, midts betaelende de oude ghewoonelicke tolln ende onghelden, etc.

Maer al dese ende noch veel andere redenen ende schriftelijcke remonstrantien der ghetrouwer dienaren ende goedt-gunners des Conincx waren te vergheefs, het was: *Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas: Duc d'alba* antwoorde, dat hy had voor-ghenomen dit int werck te stellen, eer hy noch in het Landt ghecomen was, wesende by Theonville, ⁺ daer hy dit den Heere van *Barlaymond* ende *Norcarmes* hadde gheopenbaert, derhalven soo en conde noch en woude hy zyne resolutie niet veranderen, men moeste hen hier in ghehoorsamen: Hy woude zynen wille vol-voeren, al soude het onderste van Neder-landt boven ghekeerd worden.

⁺*Flectere si nequeo superos,
Acheronta mouebo.*

De Staten tot Brussel ende elders hier op vergadert zynde, ende dit elcke Provintie int particulier voor-gehouden wesende: en maeckten gheen groote swaricheydt van den hondersten penninck eens voor al te consenteren, maer baden datmen haer dan met den tienden penninck niet en woude belasten, wederom allegerende de swaricheden die hier uyt souden spruyten. Maer met dese andtwoorde en was den Hertogh niet te vreden. Hy schreef aen den Gouverneurs der Provintien, dat zy arbeijden souden zijn begheerten ende eysch door te dringhen. Eenighe Provintien dreychde hy, soo sy niet en wilden consenteren, soo soude hy ⁺ Conincklijcke autoriteyt ghebruyken, dat is: hy soude met alle ghestrengicheyt voort-varen, want zyne Mt. wilde het in aller manieren gheconsenteert hebben, haer te ghelijcke verwijgende, dat zy qualijck

⁺Want het ons alfa belieft.

haer offitie ghedaen hadden in de voorgaende troubelen, ende dat die ⁺ faute met den thienden penninck moeste gherantsoeneert ofte af-ghecocht ende gheboet worden. Anderen beloefde hy, dat hy sulcke moderatie soude ghebruycken in het inmaemen van den thienden penninck, dat hy daer mede alle swaricheden soude wech nemen, want het alles in zyne macht stont: desen Man, die alle redelijckheydt hadde afgheleydt, woude hebben datmen op sijn discretie ende redelijckheydt sich soude verlaeten.

⁺Den tienden penninck wort ghenoomt een amende onser onghhehoorsaemheydt.

Die van Henegouwe, Artoys, ende Naemen heeft hy door *Barlaymont* ende *Norcarmes* vriendelijcker doen aen-sprecken ende laeten segghen, dat zy gheen swaricheydt in het consenteren maken en soudent, dat ⁺ hy de executie van den thienden penninck niet soo seere en socht, als de ghehoorsaemheydt, om de eere des Coninckx te bewaeren. Door dese ende dierghelijck dreyghementen, beloften, ende schalcke middelen isser een half consent van de Staten *taliter qualiter* uytgheperst gheweest ⁺ doch die van Utrecht en wilden gheensins consenteeren, aanbiedende: nochtans in de plaetse vanden thienden, twintichsten, ende hondersten penninck, eerst twee-entseventich duysent, daer nae hondert duysent, daer nae hondert vijftich duysent, jae eyndelijck hondert vijftich duysent gulden boven de twaelf duysent gulden die zy alreeds ghegheven ende betaelt hadden, jae oock boven wel hondert duysent gulden die sy corts te vooren hadden te coste gheleydt, om de Stadt ende Landen van Utrecht tot behoef van de Conincklijke Majesteydt te bewaeren ende verseeckert te houden: Maer dit alles is te vergeheefs gheweest, *Duc d'Alba* en woude niet wijcken, maer heeft om die van Utrecht te dwinghen, ende om aen haer een exempel te statueren, den xxj. Augusti Anno 1569. haer toegheschickt het gheheele regiment zyner Spaenscher Soldaten, van de Terso de Lombardia, sterck zynde thien vendelen, welcke hy binnen de Stadt van Utrecht heeft doen logieren, soo wel op de Gheestelijcke, als wereltlijcke persoonen (want de Gheestelijcke waeren onwilligher dese schattinghe te gheven, dan den Adel ende Burghers) meynende door dese middelen die van Utrecht tot sijn voornemen te bringhen, jae te dwinghen: De Gheestelijcke ende de Borghers hebben dit alles seer patientelijck ghedraghen, niet teghenstaende dat dese Spaenjaerden ontallijcke vel fortsen, overlust hoochmoet ende ghewalt, jae doot-slaghen aen haer eyghen Waerden ofte Patroonen, ende andere Persoonen binnen haer eyghen huysen, ende veel andere oppressien binnen de voor-schreven Stadt, soo wel onder de Gheestelijcke, als Wereltlijcke bedreven, sonder dat daer over eenighe straffe ghedaen wierdt. Nochtans, seg ic, en heeft *Duc d'Alba* door dese middelen die van Utrecht niet connen dwinghen te consenteren de voorschreven onredelijcke, ende in dese Landen noyt ghehoorde, onbillicke schattinghen, maer besloten eendrachtelijck met patientie te verwachten ende te verdraghen, al watter haer af comen soude, die van Brabandt en waren het oock niet alle

⁺*Fistula dulce camit.*

⁺Cloecmoedicheyt van dien van Utrecht.

eens, doch vele hebben, uyt vreesse van den Tyran, inghewillich ende belooft te gheven, t'ghene zy nochtans wel wisten, dat haer onmoghelijck was te betaelen. Het uytgheperste consent van sommighe, heeft *Duc d'Alba* gheuoemt een vry-willich consent van alle. Die van Artoys Henegouwe, ende Namen hadden alleen *pro forma* den heysch van *Duc d'Alba* gheconsenteert, om de andere Provintien tot inwillighinghe te induceren, ghelijck zy naermaels opentlijck verclaerden: Maer hadde ⁺ *Duc d'Alba* volcomen meester van de landen, connen worden, hy soude het haer *in debita* ⁺ *Sponde noxa prae sto est.* *forma* tot eenen helder toe doen betaelen hebben. De Borghe-meesters van Amsterdam heeft hy ghecondemneert in de boete van 25 duysent gulden, om dat zy swaricheydt maeckten het Placcaet van den thienden ende twintichsten penninck te doen publiceren: doe zy hier van appelleerden aen den hooghen Raedt van Mechelen, creghen sy voor Apostillo, *fiat fermo ducis*.

Anno 1571. den lesten Julij heeft *Duc d'Alba* den thienden penninck doen publiceren, doch met eenighe moderatie, nae zijn goedt-duncken sufficient: doch de Landen en heeft hy geen contentement gegheven, maer sy hebben het gehouden voor een groote Tyrannie, daer mede men socht de Landen arm te maecken, ende alsdan het verarmde volc ten Lande uyt te dryven: Al watmen hem remonstreerde, t'was te vergheefs, selfs *Viglias Schetz*, ende des Conincx ghetrouwste dienaeren en conden hem niet bemurwen, Hy andtwoorde haer in gramschap ende schrickelijck sweerende, *hy woude den thienden penninck executeren ende hebben, al soudent* ⁺ *alle de Landen verloren gaen, daer quame af wat het wilde, ofte het soude hem zijn leven costen.* ⁺ Och waert ghy noyt geboren geweest, ghy bloed en sweet suyper. Desen Tyran mochte wel met recht voor sijn advijs ghevoert hebben des wreedten Bloed-honds *Caligula*, ende anderer Tyrannen ghemeyn segghen:

Dat yghelijck my haet is my gheen pyn,

⁺ *T'is my ghenoech ghevreest te zijn.*

⁺ *Odernit dum metuant.*

Hy sprack oock opentlijck, dat de Raedts-Heeren, die de Landen stijfden teghen den thienden penninck, behoorden voor rebellen ghehouden te worden, het ginck zijner Majesteyts hoocheydt, eere, ende reputatie ⁺ aen, ende het was een quaet exempel de Subjeecten toe te laten met haere Princen te spotten, ende dat hy sulcke weygheringhe als een rebellie by den Bloed-Raed wilde doen straffen, ende de sulcke t'hoofdt voor de voeten doen legghen, met alle die het maintineren wilden: Haer was, seyde hy, generalijck (doch insonderheydt den Staten van Vlaenderen) groote genade geschiet, hebbende niet min als Egmont ende den Prince van Orangien aen den Coninc verdient. Noch voechde desen Tyran daer by, *dat hy niet en paste op der Provintien ende der Staten ghepretendeerde Privilegien*, ende principalijck op de blyde incompste van Braband, die hy seyde dat sy, soo wel als die van Utrecht de hare, verlooren ofte ver-

⁺ Niet stracx inwilligen alle onbehoorlijcke petitien, is rebellie by de Tyrannen gheacht, jae *Crimen Laesae Majestatis*.

beurt hadden. Hy heeft oock vermetelijck de Staten dorven toe-spreken ende segghen, *dat de Sonne ende de Mane eer haren schijn soudē verliesen dan dat hy den Thienden penninck soude missen*: hy heeft de executie ⁺ hier van willen te Brussel beginnen door de Officieren, die hy daer toe verordineert ende stricktelijck gheautoriseert hadde: Maer de Brusselaers hebben al haere winckels ghesloten, niet willende yet vercoopen, ⁺ om niet schuldich te sijn den Thienden penninck te betalen: De Backers ende Brouwers en wilden noch Backen noch Brouwen, also datter groote confusien alomme op-stonden, ende het scheen datter een desperatie onder het volck quam. *Duc d'Alba* hier op niet passende, maer willende *par force* voort varen, heeft gheresolveert tseventich vande principaele Burghers van Brussel Anno 1572. by nachte in haere deuren te laten hanghen, om dat zy hem teghen waeren: Om dit des aenstaende nachts te executeren, hadden de Officieren ende Carel den Beul volcomen last ende bevel ontfanghen ende zy hadden haere stroppen ende ladders al veerdich, doch door Godes wonderbaerlijcke beschickinghe is dit te rugghe ghebleven, want als den aen-staenden nacht dit soude sijn gheschiet, soo is te Brusselde tijdinghe ghecomen, dat de *Grave* van de *Marck* den *Briel* hadde in-genomen, welck verlies des Briels ⁺ hem dede sien, dat het tijdt was sacht-sinnigher te procederen, als hy tot noch toe ghedaen hadde.

⁺Merckt doch de woorden van desen Spaenschen *Rabasco*.

⁺ Cloecmoedicheydt der Borgeren van Brussel.

⁺Briel ingenomen.

De Staten siende ende bevindende dat den Hertoghe niet te beweghen noch te bemorwen en was: Soo en hebben zy gheenen beteren raedt gheweten, dan eenighe Ghesanten aen den Coninck in Hispanien in te senden, om noch eens te versoeken, of zy zyne Mt. dese sware onverdraghelijcke lasten conden af bidden. *Duc d'Alba* dit vernomen hebbende, heeft de ghene die ghenomineert waeren om tot den Coninck te ⁺ gaen, met de doodt ghedreycht, indien sy voort reysden. Doch zy sijn even wel gereyst, ende in Spanien aen-gecomen, al waer zy, buyten allentwifel, qualijck soudē sijn onthaelt geweest, ten ware dat stracx nae haeren afscheyt, hier in Nederlandt groote veranderinghen vervolcht waren, door het in-nemen van den *Briel*, *Vlissinghen*, ende andere plaetsen: d'welck oock, met het ghene datter stracx opghevolcht is in Hollandt ende Zeelandt, een oorsaecke gheweest is, dat *Duc d'Alba* voor dat mael scherpe inmaninghe vanden thienden ende twintichsten penninck, liedt berusten, vreesende dat hy het gheheele spit soude in d'assche ghewendt hebben, indien hy soo rigoreuselijck hadde voorts ghevaren, als hy begonnen hadde.

⁺Suppliceren by *Duc d'Alba* verboden.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Maer het gheeft my trouwens groot wonder, dat de Staten ende Inghesetene deser Landen, haer soo obstinatelijck hebben ghestelt teghen haren Coninck ende sijnen ghetrouwen dienaer *Duc d'Alba*, om

het betaelen van den thienden penninck, ende andere schattinghen, diemen haer heeft afgheeycht, daer sy doch dese naest voor ledene Jaeren onghelijck swaerder lasten hebben ghedraghen, gheduerende den crijch dien sy teghen haeren wettelijcken Heere ende Coninck ghevoert hebben: want wat isser vry in Holland, ende d'andere Gheunieerde Provintien? Broot, Vleys, Botter, Kaes, Wijn, Bier, Seepe, Sout, Laken, Grof-greyn, Saep, Borrat, Smallekens, Linnen en wollen: Jae Hout, Turf, Gorte, Colen, Assche etc. Al moet het sijnen last draghen, het is al gheef gheef: daer en is oock niemant vry van, ghelijck de Cancelier *Leoninus* met het veersken *dispauterij* placht te segghen:

Bos, compos, impos, dat cum Custode Sacerdos.

Waerom en revolteren, noch en murmureren nu de Ondersaten niet soo wel teghen de Staten, als sy eertijds ghedaen hebben, doe de Coninc haer met den thienden penninck woude beswaren?

Vryen Nederlander.

Indien het ginghe nae den raet van u ende uwes ghelijcke, ick mercke wel dat de Gheunieerde Provintien die nu in vrede ende in eenicheydt zijn, haest in scheuringhe ende in tweedracht comen soudent: maer ick hope ende vertrouwe vastelijck, dat God de Heere *Achitophel*, met sijne bloedighe raetslagen, te schande sal maken. Het is seker wel een groote plompicheydt, dat ghy ghespanioliseerde Ghesellen, niet en wilt noch en cunt verstaen, wat onderscheyt datter is tusschen de lasten die wy nu draghen, ende de borden welcke de Spaenjaerden ons meenden op den hals te legghen. De schattinghen die wy nu betaelen, zijn *Beden*, men vraecht de Magistraeten ende Vroetschappen, of het haer belieft ende raedsaem dunckt dese ende geene nieuwe swaricheden in te willigen: Maer de Coninck van Hispanien besluyt in sijnen Raet wat hem goed dunct, ende dat beveelt hy sijne ondersaten, door sijne Placcaten ende Stad-houders, stricktelijck te betaelen, gheen ander reden daer van ghevende, dan dese clause, *want het ons alsoo belieft*. Soo groot onderscheyt alsser dan is tusschen vry-willighe consenten, ende wrevel-moedighe Impositien of Exactien, even soo groot onderscheyt isser oock tusschen de schattinghen welcke de ondersaten heden ten daghe betaelen in handen vande Staten, ende die, welcke men den Coninck moet betaelen. Siet oock aen den eynt waer toe de penninghen soo aen dese, als aen ghene zijde gheaccordeert worden, het sal soo veel schillen als dach ende nacht. Wy brengen ons vrywillighe schattinghen op, tot fortificatie onser Steden ende Schansen, om den Vyand der warer Religie, onses lijfs, ende onser Privilegien uyt het Land te keeren: wy betalen Accysen, Imposten, Tollen en Licenten, om met die penninghen te onderhouden Ruyteren en Knechten, die de Spaensche Roede breken en branden: Maer onse voor-saten moesten

eertijts, *ende* de Over-Heerde Provintien, och lacy! moeten rechte voort groote schattinghen ende sware Impositien op-brenghen, tot op-bouwinghe van Casteelen, Block-huysen, ende andere fortressen, die niet anders en zijn dan nesten der Tyrannen, uyt de welcke den ondersaten alle schade is comende: Sy moeten groote sommen van penninghen gheven, om te hueren ende *in esse* te houden, de Roeden, Bylen, Stocken, ende Geesselen, daer mede den Spaenschen Tyran haer is pijnighende, quellende, *ende* onder voet houdende die van Antwerpen, onaengesien zy groote sommen van penninghen by den Coninck ten achteren waren, so hebben zy even wel tot opbouwinghe des Casteels, moeten geven de somme van vier honderd duysent guld. De Borghers hebben oock moeten alle behoeftijckheden op t'voorseyde Casteel brenghen, ende onder andere, dertien ofte veerthien hondert bedden; ende des niet tegenstaende, so zijn zy even wel inde Stadt altijd met garnisoen beswaert ghebleven. Als nu ⁺ het Casteel ghereet ende volmaect was, heeft de Hertoghe al het gheschut ende Amonitie der Stadt toecomende, op het Casteel laten voeren, sonder dat yemand vande Magistraet daer yet dorste teghen spreken. De Keyserlijcke ende door de Werelt vermaerde treffelijcke Stadt van Andwerpen heeft moeten haren necke buyghen onder eenen *Sancio d'Avila* Gouverneur van het Casteel, die een ghemeyn Soldaet, jae tronislager geweest was: voor hem hebben de E. Heeren des Magistraets, jae de beste vanden Lande, moeten staen metten blooten hoofde.

⁺Dit is ooc geschiet in alle andere Steden daer Casteelen waren.

Die van *Amsterdam* hebben den Hertoghe moeten beloven twee mael hondert duysent guld. op dat men haer met gheen Casteel beswaren en soude. Op andere plaetsen daer dese ondraghelijcke exactien niet geschiet en zijn, daer heeft men de arme Borgers door andere middelen uytgesogen.

Immers is dit seker, dat de *Consenten* (wat name zy ook hebben) welcke wy Vrye Nederlanders heden ten dage geven, nergens nae so hoog en loopen, als die souden beloopē hebben, welcke, *Duc d'Alba* ons heeft willen afpersen: want de schattinge des 100. penninck alleen (ses jaren lanck geconsenteert, op hope dat den 10. penninck soude te rugge blyven) soude, nae sommigher luyden calculatie, hem alle Jare opgebracht hebben. 12. Milioenen guld. of 100. *ende* 20. tonnen gouts. Sal de geheele somme aller lasten, die dese Landen nu tot haerder defensie jaerlijcx op-brenghen veel meer bedraghen? Gheswyghe, dat dit maer dueren en sal, soo langhe als het den hooghen noot, dat is: de bescherminghe der Religie, onser Privilegien, onser Vrouwen ende Kinderen, onser goederen, jae onses lijfs ende levens, voorderen ende nootsaeckelijck vereysschen sal: maer van der Spaenjaerden ondraghelijcke lasten, en soudē noch wy, noch onse Kinderen in der eeuwicheyt niet zijn ontlast gheworden.

Of wel den 10. *ende* 100. penninck ghenoechsaem waren, om ons geheel uyt te merghelen, so schijnt het dan *Duc d'Alba* ghevreesst heeft, dat hy ons met desen Emmer noch al te lancksaem soude uyt putten, daerom heeft hy noch andere middelen, om ons tot de uysterste armoede

⁺ te brengen, in het werck ghestelt, naemelijck de Tyrannissche Confiscatien van de goederen der gheuer, die uyt het lant vluchteden, of dien hy eenighe actie op wierp, welcke, nae luyt der lijste die hy den Coninck heeft over gesonden, bedraghen soude tachtentich Tonnen Gouts alle-Jare, d'een tijt min d'ander tijt meer. Hier onder en zijn noch niet ghesteldt noch gheteldt de groote plucken die hy voor hem selven heeft behouden (welcke sonder twijfel niet gheringhe en waren} noch de veel duysenden welcke zijne Officiers ende executeurs stilswyghende hebben onder gheslaghen ende verduystert. *Duc d'Alba* heeft int stuck van Confiscatien soo Barbaris ghehandelt, dat het niet uyt te spreken en is. Als hy eenigher persoonen goederen confisqueerde (d'welck daghelijcx gheschiede) so en conden noch Gheestelijcke noch Wereltlijcke Persoonen, noch Weduwen, noch Weesen, arme Gods-huysen of Gast-huysen noch Leproos-huysen, Wees-huysen, noch Heylighe Gheest-huysen, die deuchdelijcke ende ghehipotikeerde schulden op der ghebannen ende gheexecuteerde goederen hadden, gants gheen betalinghe crygen, maer hy heeft *totum brodium* tot sich ghenomen, sonder eenige lasten ofte uyt gaende Renten te betalen uyt de goederen die hy aen-sloegh. In somma, men heeft gheweyghert hoemen gheweyghert heeft, hy heeft in ses Jaeren tijts de Landen uyt gheperst niet veel weynigher als *twee-en-vijftich Milioenen Gouts*: In welcke somme noch niet gherekent en zijn de twaelf honderd duysent gulden welcke de Coninghinne van Engheland de Nederlandsche Coop-lieden in Engheland woonachtig ende traffiquerende, heeft doen op-brenghen, om haere subjecten te rembourseren de schade welck *Duc d'Alba* haer ghedaen hadde, den selfden t'Antwerpen afnemende hare goederen ende Coopmanschappen.

Boven alle desen heeft *Duc d'Alba* de Landen grootelijcx beswaert ende uyt-gheteert met veel onnut ende onnoodich Crijchs-volck, daer mede hy binnen-lantsche Steden beset heeft. Sijn soldaten heeft hy altemet twintich, vierentwintich, achtentwintich Maenden onbetaelt ghelaten, alsoo dat de Steden, om niet gheplundert te worden van dit vreemt ghespuys, haer hebben moeten onderhouden, of sy moesten met hem, ofte met zijnen Sone *Don Frederico* af coop maecken, om ⁺ van dese boose boeven ontslaghen te worden, dwelck dan oock gheen geringhes en coste. Oock soo is dit meer maels gheschiedt, dat hy by ghebreke van zijne Soldaten te betalen, de selfde sonder Discipline heeft laten loopen in alle moet wille, de goede Borghers ende Inwoonders der platte Landen dreyghende, slaende, beroovende, plonderende, de vrouwen jonghe dochters vercrachtende, ende andere vele dierghelijcke stucken bedryvende. Diversche schoone Dorpen, als *Catwijck op zee, Santfoort, Alphen, VVassenaer, Rensburch, VVarmond, Voorschoten*, ende

⁺Die lust heeft van dese *ende* der gelijcke schandelijcke stucken *Albani* meer te weten, die lese het Boecxken dwelck door last vanden Prinse van Oraengien ende de Staten van Holland ende Zeeland in druck is uyt ghegeven Anno 1573. gheintituleert *Send-brief in forme van Supplicatie aen de Conincklijke Majesteyt van Hispanien*.

veel meer andere schoone Dorpen hebbense gheplondert, ende daer nae ⁺ af ghebrant. Dus danighe saecken ende over-lasten heeft *Duc d'Alba* door de vingheren ghesien, ^{+Haec malorum Ilias!} als wesende ordinare vrughten des krijghs. Sy hebben Vrouwen ende dochteren gheschendt inde teghenwoordicheyt der Vaderen ende der Mannen, jae sy dwonghen deselfde dat aen ⁺ te sien: ende alsser yemand was die haer teghenstand dede, soo riepen sy *Spania, Spania*, ende vermoordent al. Op sommige plaetsen hebben ^{+Quis talia fando temperet a lachrimis!} sy de bevruchte Vrouwen de buycken op ghesneden, ende de vrucht haers Lichaems vermoordt: Sy hebben in sommige plaetsen de Mans levendich het vel ofte de huyt af ghestroopt, ende hebben het selfde over hare trommelen ghespannen: Andere hebben zy met cleyne vieren lancksaem ghebraden ende verbrandt, met gloeyende tanghen doodt ghenepen, noch andere der gelijcke onmenschelijke wreetheden meer hebben sy daghelijckx bedreven, ende dat met des Hertoghen wete ende wille, of immers sonder dat hy de selfde ghestraf heeft: Jae men heeft over al oorsaecken ghesocht om met terghen het volck tot rebellie te brenghen, d'welck sy niet en versweghen, maer seyden opentlijck, dat sy daer nae verlangden, om alsoo oorsaecke te hebben de Landen te plunderen, ende de menichte des volckx te vernielen, ghelijck sy in *America* ende in *India* ghedaen hadden. Isser niet te Vlissinghen by den Gouverneur *Paccieco*, doe hy daer ghevanghen werdt, ghevonden gheweest een billet met vele namen, soo van Edele, als vande voornaemste Borgheren, diemen uyt last des Hertoghen in verscheydene plaetsen soude vermoort hebben, om alsoo met eenen schrick den thienden penninck ende andere stucken door te dringhen? De begraeffnisse der dooden is selfs by de Barbaren ende Heydenen eerlijck gheacht, ende ongheschent ghebleven: Maer *Duc d'Alba* heeft vele doode lichamen, nae dat sy ettelijcke daghen, jae Maenden waeren begraven gheweest, doen op-graven, ende onder de galghe slepen, hanghen, ende verbranden, voorwendende dat sy, sonder haer te Biechten, of sonder het Sacrament te ontfangen, ghestorven waren: Maer als hy de waerheyd soude ghesproken hebben, het was hen te doen, om haer goed onder sulck een pretext te moghen confisqueren: Echte luyden heeft hy van malcanderen doen scheyden, om dat zy inde Ghereformeerde Ghemeynten ghetrouwt waren: Veele schoone rijcke vrouwen, die van haere Mannen ghenomen ende ontroofd waren, heeft hy zijne Soldaten ofte Trouwanten ghegheven tot haere ontucht, ende haer goedt tot eenen roof: hy heeft laten vermoorden oock somtijts by forme van Justitie laten ombrenghen de Vrouwen, die haere Mannen, of de Kinderen die haere Ouders in haeren uystersten noot met een pennincxken waeren te hulpe ghecome, jae die haere ghevluchte vrienden maer met eenen Brief ghetroustet hadden, ghelijck onder anderen te Maestricht gheschiedt is, al waer de Vader ghedoot wiert, om dat hy zijnen Sone, die langhe buyten Landts gheweest was, eenen nacht geherbercht hadde. Eenen anderen man is ghe-

doot, om dat hy een arme Weduwe (diens Man om de Religie ghedoodt was) een weynichsken Corens tot een aelmisse ghegheven hadde: Eenen anderen om dat hy zynen vriendt in Enghelandt wat gelts gesonden hadde: veel eerbare rijke vrouwen, om dat zy haere Mannen, die om de Religie ghevlucht, ende daer nae ghebannen waeren, gheherberght hadden heeft hy haer goedt verbeurt ofte prijs ghemaect, alsoo dat eenighe ghedwonghen wierden, uyt armoede, achterlande te gaen bedelen: hy heeft ontheylicht het Sacrament de H. Doops, door dien hy de Kinderen die wel ende wettelijck in de Ghereformeerde Kercken ghedoopt waren, heeft doen her-dooopen, dwelck is strijdende teghen de Decreten der oude Concilien: hy heeft ghewilt, dat de Magistraeten der respective Steden souden ter executie stellen de sententien in den Bloed-Raedt uytghesproken over de persoonen, die om de Religie ter doot verwesen waren, onaengesien dat de Magistraten niet en waren geweest by de examinatie der saken, noch ooc de sententie niet en hadden helpen geven.

⁺Te Brussel zijn ten tijde zijner regeringhe boven de hondert ende dertich Borghers van de Spaenjaerden tot diversche tijden uyt enkel moet-wille omghebracht ende elendelijck vermoordt. Binnen Ghent in eenen gemaecten oploop der Spaeniaerden, zijn tusschen de sestich ende seventich Borghers vermoort, *ende* stracx daer na noch vele Mannen *ende* vrouwen. Te Yperen wierden eens twee-en-twintich Borghers doorschoten ende vele ghequestst, de wijle de Beuls doende waeren, om eenen Godsalighen Predicant van het leven te berooven. Te Doornick in eenen twist tusschen het garnisoen der Stat ende des Casteels twee Spaenjaerden doot blyvende, hebben de andere geroepen hare ghewoonelijcke loose *Spania, Spania*, ende zy zijn op de Borghers ghevallen, vele der selfder doot slaende, ander jammerlijck quetsende, immers de arme Borghers moesten het ghelach betalen. Sy hebben oock des maels de Weduwe van *Pottier* (by schoonen daghe haer huys met ghewalt op-brekende) met haer Dochter ende Nichte vermoort, meynende eenen grooten schat by haer te vinden: waer over dat gheen ander straffe en gheschiede, dan dat dese moordenaers versonden wierden in een ander garnisoen. Te Rijsssele, als eenen Spaenjaert een eerlijcke Vrouwe woude vercrachten, ende haren man met twee naebuyren hem sulckx verhinderden, soo hebben zyne met-ghesellen gheroepen *Spania, Spania*, ende sy hebben den Borgher met sijn ghebueren ghevanghen ghenomen, ende hebbense als rebellen ende oproer-makers geleverd in handen vanden Magistraet, den selfden dreyghende, indien syse niet stracx met der doot en straften, dat sy de Stadt wouden in brande steken: soo dat de Richters teghen haren wille ende danck, twee van dese haere Borghers stracx moesten laten ophanghen, ende den derden gheesselen, sus anders souden de wreede Wolven stracx alle de Borghers aen-ghevallen ende vermoort hebben. Te *Berghen* in *Henegouwe*, heeft hy teghen zijnen eet ende contractt eenen grooten hoop Borgheren op-ghehan-

⁺*Cum quibus tandem victuri sumus si in bello armatos, in pace in ermes occidimus? Inquit Ethnicus ille?*

ghen: Van ghelijcken is oock te Rotterdam gheschiedt, daer de Spaenjaerden als vrienden zijn inghelaeten gheweest, maer hebbender vermoordt tusschen de drye ende vier hondert Borghers. Daer nae hebben sy alle moetwille bedreven met de Borghers, derselfder Vrouwen ende ⁺ Dochters: sy hebben ghebruyckt al de licentie ende ongheregheltheden diemen soude connen bedencken met dryghen en slaen ⁺An. 1572 den IX. April. de Borgheren af-persende al wat zy hebben wouden: soo dat veele Borgheren voor geluckigh achten de gene die int innemen der stadt waren doot ghebleven. Het is oock eenen yederen wel bekend, wat jammer ende elende dat desen Tyran toeghe-voecht heeft velen anderen goeden Steden, als *Valenche, Yperen, Maestricht, Oudenaerde, Dermonde, Delfs-haven, Zutphen, &c.* daer hy geene maniere van plonderen, rooven, moorden spanghen, Vrouwen vercrachten, ende allerley moetwillicheden ende over-lasten en heeft vergheten noch nae ghelaten. In somma, al wat andere Tyrannen hebben dorven droomen of dencken, dat dorft *Duc d'Alba* doen ende in het werck stellen: alle de ondeuchden die in vele ende verscheydene Turcken, Heydenen, Barbaren, of andere bloet-honden stuckwijs gheweest zijn ofte gheschenen hebben die zijn in eenen *Duc d'Alba* alle gaer ende daer toe noch op het hoogste gheweest, want in ondeuchden is hy so uyt-nemende gheweest, dat hy vol-maect daer in gheweest te zijn, mach gheoordeelt worden.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Dit zijn voorwaer seer grouwelijcke ende leelijcke stucken, het bloedt verandert my dat ickse hoore vertellen.

Vryen Nederlander.

Wel met recht moecht ghy alsoo spreecken. Ick sal nu voort-gaen in het verhael der dinghen die strackx ghevolcht zijn op de wreedtheden, Tyrannien, sware exactien ende groote foelen van *Duc d'Alba* ende zijner dienaren. Vele Steden in Gelderland, Holland, Zeeland, Friesland, Overyssel, etc. zijn hem af-ghevallen, ende zy hebben haer begheven onder de goedertierene bescherminghe des *Princen van Oranien*, die de wapenen in handen ghenomen, zijn lijf ende goed ghewaecht heeft voor den ⁺ welstand deser Landen, onder wiens vleughelen sich begheven ende geschuylt hebben vele vande beste Steden der voorgenoemder *Provintien*, de Borghers ende inwoonders der selfder liever willende van hongher ende van commer sterven, of door de scherppe des sweerds om comen dan haer wederom te stellen onder de ghehoorsaemheydt van *Duc d'Alba*, ghelijck dit insonderheydt ghebleken heeft aan *Leyden, Haerlem, Alckmaer, Narden*, ende andere Steden meer, al waer veele menschen van hongher ende commer ghestorven zijn, gheduyrende den tijdt die zy van *Duc d'Alba* zijn belegert gheweest, vele hebben naemelijck tot der ⁺ doot toe ghevochten, jae eenighe hebben haer selven door-steken,

⁺De Prince van Oranien mach met rechte genoemt worden eenen Vader der Nederlanden.

⁺Vide Bor. f. 160, D.

doorschoten, verdroncken, etc. liever dan sy wouden vallen in de handen der Spaenjaerden, by de welcke zy wel wisten dat gheen ghenade te verwachten en was. Ick gheloove vastelijck, datter in die tijden vele menschen gheweest zijn dien der Spaenjaerden onmenschlijcke wreedtheydt bekendt was, die lichtelijck soudent ghesproken hebben, ghelijck eertijds eenighe Indiaenen ghesproken hebben, welcke vande Spaenjaerden veroordeelt zijnde ende nae het vier gaende om levendich verbrandt te worden, ende in het gaen van de mis-papen vermaent wesende, dat zy het Christelijcke gheloove soudent aennemen, op dat zy salich mochten worden ende in den Hemel comen, daer sy sus anders in de Helle varen soudent: Sy hebben gevraeght, waer de Spaenjaerden voeren, in den Hemel, of inde Helle? De Mis-priesters andtwoordende, dat de Spaenjaerden, als wesende Christenen in den Hemel quamen: Soo hebben de arme *Americanen* geandtwoort, *dat zy dan inden Hemel niet en begheerden te comen, maer veel liever in de Helle woude varen, op dat sy gheheelijck van de moordadighe natie der Spaenjaerden soudent moghen ghevryet sijn, ende ghevryet blyven.*

⁺ Als de Stadt van Leyden rondtom her te water ende te Lande belegghert, ende seer benout was, Soo hebben eenighe uyt der Spaenjaerden legher aen de beleggherde gheschreven, ende haer vermaendt, dat zy haer in tijds soudent over gheven in de handen des Conincx, haer belovende datter nv noch ghenade was voor haer te vercrijghen, maer indien zy het uysterste wouden af-wachten soo en souder gheen ghenade sijn, maer sy soudent allegaer vervallen, in de uysterste elende. Eenighe vrome Borgers hebben uyt der Stadt hare beleggheraers dese andwoorde, die eeuwighe ghedachtenisse weerdich is, wederom ghegheven: *Ghy fondeert al uwe redenen op onsen honghers noot, ende dat het onmoghelijck is ons te ontsetten: Ghy noempt ons Honden ende Katten-eters: Maer ons en ontbreeckt noch geen Victualie, ghy hoort ymmers de Honden, Koyen, ende Peerden, in onse Stadt bassen, loyen, ende neyen: Maer indien wy noch ten langen laetsten gebreck van Victualie hebben, soo hebben wy noch elc eenen slinckeren arm, die willen wy op eten, den rechteren behoudende, om den Tyran, V.L. sijnen, bloedt-dorstighen hoop van onse mueren te keeren, Ende soo verre ghy ons daer nae immers te geweldich mochtet vallen, ende Godt de Heere ons, om onse menichfuldighe sonden, in uwe handen woude gheven (vertrouwende zyner barmherticheydt dat hy het niet doen en sal) so en willen wy nochtans daerom van sijn Heylich Woort ende waerheyt niet wijcken, noch oock ophouden onses Vader-lants vryheyt te verdedighen: Iae wy willen liever, in den uystersten nootd vervallen sijnde, onse Stadt selve in brande steken, dan dat sy u te nutte soude comen, ende dat wy uwe slaven soudent worden: het is ons veel lijdelijcker met de Machabeen in den strijt omme te comen, dan sulcken jammer ende elende aen ons volck ende Heylichdom te sien, als uwen moet-wille ende bloed-dorsticheyt over onse consciencien ende Lichamen soude brenghen. Om dit te spreken*

⁺an. 1574

ende te doen, hebben vele cloecke vrouwen hare mannen gemoedicht ende gestrerckt: de exempelen der wreetheden binnen *Naerden, Zutphen, Mechelen, Haerlem*, (spraken sy) gedencken ons noch veel te wel. Maer insonderheyte ende boven al is te roemen de resolutie ende cloeckmoedicheyte van *Pieter Adriaensen* Borghemeester binnen *Leyden*, tot den welcken als sommige Borgers quamen, hem voorhoudende haren grooten honghers-noot, meynende dat hy hier door beweecht soude worden te raden ende te spreken tot overleveringhe vande Stadt in handen der Spaenjaerden: Soo heeft hy haer aldus gheantwoort: ⁺ *Seer lieve mede-Borghers zijt ghy met mijn doot te helpen, neemt mijn lichaem, snijdt het in stucken, ende deelt dat onder malcanderen soo wijt ende soo verre als het strecken can, ick ben des ghetroot: maer ik en sal nemmermeer raden noch consenteren, datmen de Stadt sal leveren in de handen der bloed-dorstighe Spaenjaerden.* Och oft Godt gave, dat wy vele dusdanighe Mannen nu noch heden ten daghe hadden in alle Collegien ende Cameren der hooghe ende leegste Overicheden!

⁺Dat doch desen weerden man een *nomen familiae* hadde, waer door des te beter zyner ende zyner nacomelinghen eere mochte gedacht worden.

Maer op dat een yder des te grondelicker verstaen moge, wat eenen wreedden verscheurenden Wolf dat *Duc d'Alba* hier in Nederland gheweest is, ende hoe groote oorsake dat alle verstandige menschen hebben de Spaensche Natie te haeten: So en can ick hier niet verswijghen, hoe dat hy, staende op zijn vertreck hier uyt dese Landen na Spanien, over Tafel geroemt heeft vande getrouwe diensten die hy den Coninck gedaen hadde in dese Landen, tot bewijs waer van hy dit mede verhaelde, *dat hy wel achthien duysent ende ses hondert menschen* (Edele ende Onedele, Arme ende Rijke, Jonck ende Out, Weduwen ende Weesen, Mannen ende Vrouwen, oock jonge Maechden, van allerley qualiteyt) *hier in Nederlandt by forme van Iustitie, door de Beulen hadde doen dooden*, binnen den tijt van ses Jaren, geduerende zijn regeringe in de selfde: uyt-gesondert noch die duysenden, die door zijn Soldaten in de Oorloghe, oft in *prive*, of in foelen waeren om ghebracht, welcker ghetal wel thien-mael grooter is. Men heeft eenige Tyrannen gevonden, die veler Menschen bloet vergoten hebbende: daer van nae der hand berou ende leet-wesen gehadt hebben: Maer *Duc d'Alba* heeft geroemt ende geglorieert van zijne wreedheyte ende bloed-stortinghe hier in Nederland aengerichtet, hy isser even so moey ende moedich op gheweest, als eertijts *Vollesus Messalla*, die een groot ⁺ getal treffelijcke Mannen op eenen dach onthalt hebbende midden onder de doode wandelende ende de handen uytslaende gheroepen heeft, *Ho pragma Basilicon*, O Conincklijcke daet!

⁺*Lipsius in Constant.*

Ghelijck de Heere geweest is, sodanich zijn oock zijne Raets-Heeren ende Dienaers geweest: Als by exempel, eenen meester *Iacob Hessels*, Raets-heere indien Bloet-Raet by *Duc d'Alba* geordineert, placht gemeynlick des nae middaechs inde Rechts banck sittende te slapen ofte sluymeren, terwyle men de ghevanghene in grooten getaele om

de Religie bedingde ende ter doot verwees: ende wanneer het aen hem quam om zijn ghevoelen te seggen, ende daer over ghebraecht wert, antwoorde hy gemeynelijcken den slaep uyt zijn ooggen wisschende: *Ad patibulum, Ad patibulum*, dat is: *aen de galghe, aen de galghe*, soo luttel wercx maecte hy van der vromen Christenen leven.

De *Bailliou Visch*, heeft nevens andere vrome luyden binnen Yperen laten gevanckelick setten eenen wel-gestelden treffelijcken man van Gods-felde, gheuaemt *Hendrick de Creus*, die hy op eenen Sondach, als hy eenighe van zyne goede Vrienden in de gevancknisse waren comen besoecken, ende wat met hen ontbeten, uyt zijn eygen autoriteyt eenen Biecht-vader ende den Beul gesonden heeft op de gevancknisse, ende liet de gevanghenen aenseggen, dat hy terstont sterven moeste, eer de Bisschops van Yperen Misse uyt soude wesen. Desen vromen Man socht zijn sententie te moghen sien, Item soo langhe respijt, dat hy zijn Vrouwe ende Kinderen noch eens mocht spreken, maer ten mocht hem niet gebeuren, maer wiert stracx binnen Yperen op de Marckt op-gehangen tegen dat de Bisschop uyt de kercke quam. Ende heeft hier mede desen Bailliou willen betoonen ende doen blijcken zynen yver tot de Catholijcke Religie, ende tot den dienste des Conincx.

Vergas president van den Bloed-raed en heeft hem niet geschaemt te spreken, dat de al te groote saechtmoedicheydt des Conincx ende *Duc d'Alba*, de Nederlanders bedorven hadde: Hoedanich was doch dese saechtmoedicheyt? dat qualijck yemant zyne goederen voor *Duc d'Alba* ende zynes crijchs-volcx giericheyt: zijn Vrouwen of Dochteren voor hare oncuys heyt, zijn leven voor hare bloet-dorsticheyt conde bevryden. Jae de *Paus Pius Quintus* heeft Anno 1568. zynen Legaet *Carolus de Ebuli* nae Nederlant aen *Duc d'Alba* ghesonden met brieven, inde welcke hy hem noemde zynen *wel-beminden Sone*, ende schonck hem een seer costelijck gouden Sweert, ende eenen gouden hoet met veel costelijcke steenen beset, alles geconsacreert ende ghewyct, daer mede hem vereerde, als eenen seer treffelicken voor-stander ende beschermer der Roomscher Religie, ende verdrucker der Kettters.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ick moet wederom bekennen, dat dit seer grouwelijcke ende wreede daden zijn die ghy tot noch toe verhaelt hebt: maer men behoorde den goeden Coninck, ende de gantsche natie der Spaenjaerden niet te haten, om dat *Duc d'Alba* dus wreedelijck gehandelt heeft. Ick meyne, dat de Coninck hem sulcx geensins bevolen en heeft, ende dat hy in Spanien gecomen zijnde, niet seer vriendelick van den Coninck en is onthaelt gheweest.

Vryen Nederlander.

Het contarie is waer. Ick segge, dat het des Conincx wille ende believeen geweest is, datmen ons aldus soude plagen ende mis handelen. Dit heeft gebleken aen de sententie welcke hy (conform het vonnisse van de Camer der Inquisitie Anno 1568 den 16 Februarius) over dese Landen heeft uytgesproken binnen *Madril*: verclarende dat de Staten, Princen, Steden, Edele, ondedele, in somma alle de Nederlanders hadden gecommiteert de grouwelicke sende van beyde *Laesae Majestatis*, dat is, dat sy voor God ende den Coninck verdient hadden aen lijf ende leven, goet ende bloet gestraft te worden, nae sulcke orden ende manieren als den Fiscalen der Nederlanden soude aengeseyt worden. Het toornige wreede gemoet des Conincx ende zyner Raden heeft oock genoegsaem daer aen gebleken, dat hy door geene Requesten, Remonstrantien, ofte onderdanighe beden der Staten ⁺ ofte Heeren deser Landen: Ja ooc des Keysers, zynes Soons, zyner Huys vrouwe ende anderer, en is connen bemurwet noch versoetet worden: ja hy heeft die treffelijcke Heeren, die uyt dese Landen in Hispanien gesonden waren, om hem onderdanichlijck te bidden, dat hy saechtmoedelijcker met dese Landen woude handelen, wreedelijck ghedoodt ende om den hals ghebracht.

Wat nu voorder aengaet den Bloethondt *Duc d'Alba*, die is gheweest een Man nae des Conincx herte ende sin, de rechte *Gheessel* die hem diende om ons te slaen. Als yemant eenen bloetdorstigen *Wolf* sendet in eenen Schaepe-stal, die doet dat immers op dat hy de Schapen soude verbyten ende verscheuren: Also oock, als de Coninc van Hispanien *Duc d'Alba* in dese Landen gesonden heeft, als eenen *Wolf* tot de onnosele ongewapende Schapen, met volle macht om ons te tracteren na zynen wille ende believeen: dat en is nergens anders toe geschiet, dan om ons te vernielen ende verscheuren: want zijn wreetheyt ende bloedt-dorsticheyt was al de Werelt door vermaert, overmidts hy is geacht ende ghehouden gheweest voor een van de Belhamels ende voornaemste Auteurs vande groote ellende ende jammerlijcke verwoestinge van het groote Lant ende volck van *America*, daer sulcke wreetheydt bedreven is, dat *Bartholomeus de las Cases*, *Bisschop van Chapa* expresselijck uyt Indien gecomen is, om den Keyser ende den Coninc te clagen over de onmenschelijke wreetheden welcke de Spaengiaerden aldaer bedreven. De Historien getuygen oock, dat desen *Duc d'Alba* den Keyser *Carolus V.* heeft geraden tot de strengicheyt ghebruyckt aen dei van *Gendt*, Anno 1540. Ende hadde het nae dese Moortstichters wille gegaen, de Keyser soude die van *Gendt* al veel wreedelijcker ghetraecteert hebben gehad. Hy heeft oock den

⁺Als de keysers Maximilian dochter door Nederlant nae Hispanien reysde, om den Coninc te gaen trouwen, so heeft sy de Staten deser Landen beloofd, dat sy haren Heere soude bidden omt leven der gevangener Heren, maer de Coninck hier van ge-adverteert zynde, liet de Here van *Montigny* onthalfen eer zyne Bruyt in Spaengien conde comen.

Keyser Anno 1546, aenghelist tot de oorloghe in Duytschlandt, ende tot het vast houden des Landtgraven, teghen zyne belofte. Hy heeft oock altijd den Coninck tot het wreetste ende quaetste geraden inde saken de Nederlanden betreffende. Als dan seg ick noch eens, de Coning desen Wolf onder de Schapen gesonden heeft, so heeft hy daer ⁺ mede genoechaem bewesen, dat hy ons *par force* woude geruyneert ende vernielt hebben. Wat aengaet zyne onthalinge by den Coning, nae dat hy van het Nederlandtsche Bloedbat wederom in Spanien ghecomen was, voorwaer dat is ^{+Madida Belgarum venit de fanguine hirudo.} soodanich gheweest, dat yeder een wel heeft ghesien ende verstaen, dat hy niet gedaen en hadde buyten zynen last ende instructien, maer dat hy den Coning eenen seer aengenamen dienst gedaen hadde, want hy en is niet alleen by zyne Mt. ⁺ gebleven in ghewoonlijcken aensien, maer hy ende eenen *Don Ian Indiaques*, eenen Man ^{+Duc d'Alba ouerste velt Heer in Portugael.} van de selfde humeuren daer *Duc d'Alba* van was, zijn geworden ende voortaan ghebleven principale Raedts-heeren des Conincks, dien oock de Coninck Veldt-Overste gemaekt heeft ⁺ in het conquesteren van *Portugael*, daer hy oock geen cleyne moorderye begaen en heeft over zijn eygen natie: een exter en can haer ^{+Lupus pilas, non animum mutat.} hippelen niet laten, eenen wolf blijft eenen wolf waermen hem brengt. Desen wreeden Tyran is binnen *Lisbona* gestorven aen een langduerighe coortse, Anno 1582, den 12 Decembris.

Dit *Epitaphium* past seer wel op't Graf.

*Si fas caedendo Caelestica scandere cuiquam est:
Mi soli caeli maxima porta pater.*

Dat is:

Soo 't Hemelrijk door moorden wort ghewonnen,
Soo sal immers ICK daer in comen.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ick en wil geensins verdedigen de lelijcke stucken die *Duc d'Alba* hier ende elders bedreven heeft, maer ick meyne dat ghy selfs bekennen sult, dat de Gouverneurs die hem gevolcht zijn, veel goedertierender, beleefder, ende deuchtsamer zijn geweest, dan hy: Sy en hebben den thienden penninck niet ghevoordert, het branden, hanghen, Confisqueren, Vrouwe-schenden heeft op ghehouden: de Inquisitie ende *t'Concilium* van Trente zijn oock te rugghe gebleven: Men heeft ye-

der Land en Stad laten blyven by haere Privilegien: Men heeft de Soldaten in goede ordre gehouden, so dat sy niemand ongelijck ofte overlast ghedaen en hebben: In somma de voorige wonde is versoet door de saechte plaester ende beleefde regeringe van *Don Loys de Requesence*, *Don Ioan van Oostenrijck*, ende den *Prince van Parma*. Doch insonderheyt heeft de hooch-geborene Vorst *Albertus* onsen ghenaedichsten Prince, met sulcke goedertierenheydt dese Landen geregeert, dat alle Menschen zijne goedertierenheyt hooghelijck roemen ende prijsen.

Vryen Nederlander.

Dat de daetelickheyt inde naest-volghende Jaren soo groot niet gheweest en sy, als sy gheweest is ten tyde van *Duc d'Alba*, dat bekenne ick geern, ja nae dat vele steden den Hertoghe van *Alba* waren afgevallende ende den *Prince van Orangien* toe ghevallen, soo heeft den Hertoge selfs beginnen water in zijnen Wijn te doen, ende hy en heeft int leste Jaer zijner regeringhe nergens na soo veel menschen laeten dooden, als hy de voorighe Jaeren ghedaen hadde: Maer het heeft den Coninck ende zijne Stadt-houderen niet aen den wille, maer aen de macht ontbroken, het eene sweert heeft het ander inde scheyde gehouden: de Hollanders, Zeeuwen, ende waterGeuzen, somen die noemde in die tyden, hebben panckeringhe gedaen ofte tegenweere gedaen, sy hebben hangen met hanghen betaelt, selfs niet verschoonende *Pacico Maestro del Campo*, ende oppersten Ingenieur, zijnde maechschap van *Duc d'Alba*, den welcken die van Vlissinge by zijnen besten hals hebben opgehangen, ende andere der gelijcke groote Meesters meer. *Duc d'Alba* hadde seven- en vijftich vande treffelicste Mannen van Haerlem ghevanghen ende ter doot verwesen, ende hadse met eenen grooten hoop Crijchs lieden van Haerlem t'Amsterdam laten brengen om daer te doen executeren: maer de bloet-verwanten ende Vrienden des *Graven van Bossu* (die des maels te *Hoorn* ghevanghen sat) hebben sulcx belet, also de Grave haer ontboden hadde, dat so lief als zy zijn leven hadde, sy maken souden, dat dese verwesene Borgers wederom te *Haerlem* ghebracht, ende beleefdelyck ghetracteert werden, deses Graven gevanckenisse is oock een oorsake geweest, dat de Spaenjaerden den Edelen *Heere van St. Aldegonde* niet en hebben wreedelick ghedoodt, doe sy hem te *Mase-lande-Sluis* ghevanghen, ende t'*Vtrecht* op het Casteel *Vreden-burgh* ghebracht hadden, daer hy langhe sadt: de *Prince van Orangien* heeft Joncker *Diederich Snoy* Gouverneur van het Noorder Quartier last ghegheven, datmen den ghevanghenen *Grave van Bossu*, ende d'andere Spaensche ghevanghene, die te *Hoorn* saten, even sulck tracktement soude aen-doen, ghelijck hy hoorde dat den Heere van *Aldegonde* aenghedaen wiert.

Het is eyndelick door de goedertierenheydt Godes soo wijt ghecomen, dat de *Prince van Orangien*, hoochloffelijcker memorie, met de E.M. Heeren Staten meer ende beter Landen ende Steden onder haer gebiedt hebben gehad, dan de Coninc van Hispanien *cum suis*: So dat het in die tyden, die op de regeeringhe van *Duc d'Alba* ghevolcht zijn, geweest is, *met sulcke mate als ghy uytmeet, sal u weder ingemeten worden, Criminator te, Criminator a te*: heeft den Spaengiaert macht gehad om eenen Predicant het leven te beroven, wy hadden macht om hondert van hare Gheestelijckheydt van ghelijcke te doen: Conden sy thien goede Borgers oft Inwoonders der Vereenichde Steden ofte Landen om den hals brenghen, ofte in de ghevanckenissen [†] pynighen, ofte op onmoghelijck rantsoen setten: Men conde het aen deser zyde noch veel beter doen: Waer dat des Conincx gemoet, ende zyner Spaengiaerden wille steeds geweest sy, ende noch is, ons ende de onse alle ongemack, leet, ende schade toe te voegen, alle wreetheyt over ons te plegen, ons bloedt te suypen, ende haer daer in te baden, onse Privilegien te vernielen, onse vryheydt in slavernye te veranderen, etc. dat en heeft niet alleen ghebleken aen die wreede daden der Gouverneurs die *Duc d'Alba* gevolcht zijn, (daer van ick in het corte nu sal verhael doen) maer dit weet oock ende van yeder wel oordeelen, die der Spaengiaerden bloet-dorstigen ende wraeckgierighen aert ende ghemoet kent. So weynich als het Laken, dwelck in de Wolle geverwet is, zijn couleur van verschieten: So weynich als eenen Moriaen ofte Moor zijn swaricheyt: een Lupaert zijn vlekken can verliesen: Jae so weynich hebben wy te vermoeden dat den Spaengiaert zijn bloetdorstich ende wraeckgierich ghemoet sal veranderen.

[†]Het eene sweert heeft het ander in de schede ghehouden.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Gaet maer voort in u Historis verhael.

Vryen Nederlander.

[†] Anno 1573 is *Don Loys de Requesens*, groot *Commandador van Castilien*, eenen Spaengiaert, geweest zijnde Gouverneur van Milanen, in het Gouvernement deser Landen gecomen, ende *Duc d'Alba* is met eenen stanck gescheyden, den tweeden dach Decembris, des bovenghenoemden Jaers, latende de Landen vol oorloge, onruste ende ellende, die hy ses Jaeren te voren in vrede ende in welstant gevonden hadde.

[†]*Don Loys* Gouvernement 1573. *Vbi non sufficit pellis leomina assemenda est vulpina.*

Desen nieuwen Gouverneur *Don Loys* was leelijck befaemt, als hebbende corts voor zyne comste in Nederlandt de Mooren in Granaden, meer met oneerlijcke schalckheydt, dan met manierlijcke vromicheyt, ofte door wapenen ghedwongen: soo dat dese Landen in de

plaetse van de *Drake* ofte *Leeu*, nu ghecreghen hadden een *Vos*, *Hiene*, of *Crocodile*.

Don Loys in zijn Gouvernement ghetreden zijnde, so heeft hy sich ⁺ laten verleyden, dat hy in de regeringe der Landen niet doen en woude, dan met raet, advijs, ende ^{+Fistula dulce canit.} *Palabres, el viento las leve.* believeu der Staten: door dit locke-broot heeft hy gemeynt de Landen voor eerst een groote somme penningen af te locken, tot betalinge ende willich-makinge zyner Soldaten, die vast over al onwillich ende oproerich waren, om dat sy nu lange geen, of immerse weynich gelt gecreghen hadden. Waer mocht doch ghebleven zijn al dat gelt en goet d'welck so onlanx ende corts te voren *Duc d'Alba* de Landen hadde uyt-gheperst?

Als de Landen onwillich ende weygerich waren on *Don Loys* zynen eysch te geven, so beloofde hy de Duytsche Colonellen, *Polwijler*, *Frons berch*, *Focker*, *Oversteyn* ende *Hannibal*, dat hy haer woude betalen met de confiscatien, ende met de domeynen der Landen, haer gevende tot onderpant vele goede Steden, als *Dendermonde*, *s'Hertoghen-bosch*, *Nieumeghen*, *Ruermonde*, *Deventer*, *Campen*, ende meer andere, alwaer de goede Borghers dese hongerige Wolven moesten in hare huysen nemen, cost ende dranck geven, ende noch gelt daer toe, ende dat eenen geruymen tijt gheduerende. *Don Loys* weynich ghelts uyt Spanien crygende, ende nu niet alleen de Duytsche ende Walen, maer oock de Spaenjaerden, na de Victorie op Moucker-heyde, gelt eysschende, ⁺ soo heeft hyse laten na Antwerpen trecken, alwaer sy datelick hebben doen blijcken, (gelijck oock *Champaigni* ende andere, *Don* ^{+Ao. 1574 in April.} *Loys* ghenoechsaem adverteterden) dat sy de Stadt soudentwingen al hare afterstedicheyt te betalen: d'welck hy niet alleen en heeft verhindert, maer wel ernstelick bevoordert, doch seer listichlick sich veynsende. Hy heeft ghedacht door dese meuterie die van Brabant ende andere Provintien te doen contribueren so veel alst hem believeu soude. Hy was selfs binnen de Stad doe den Gouverneur van het Casteel belaste, dat *Champaigni* met zijn Crijchs-volck garnisoen houdende in der Stad, ende dat oock alle de Duytsche Compagnien, uyt der Stad vertrecken soudent de Spaenjaerden zijn ontrent drye duysent sterck in slach-ordre van het Casteel in de Stad gevallen, met het grootste ende vreeselijckste getier dat sy maken condon, met trommelen, schieten ende roepen *dineros*, *Walones Fuora*, *Fuora Viellacos*. Sy hebben de Marckt ende het Stad-huys tegen den nacht ingenomen, ende vielen met tiene, twaelf, twintich te gelijcke inde naeste ende beste ghelegene Huysen, sonder aensien van personen, ende hebben haer op het lekkerste met het alderbeste doen trackteren, ghelijck sy wel connen. Sy hebben voorts den geheelen nacht groot geschrey ende getier ghemaect met trommelen, schieten, roepen, ende dreyghen, als rasende Duyvels lanx de straten loopende, cloppende, bellende, ende slaende op de deuren, als of

sy het al hadden willen vermoorden, alsoo dat vele swangere Vrouwen, uyt schrick ende vrees, voor haren tijt bevallen zijn, vele zijnder oock van verschrickinge ende benautheyt gestorven. Vele Borgers zijn des anderen daechs met Wijf ende Kinderen ter Stadt uyt-gelooopen, latende alles staen daer het stont. Als zy eenen *Eletto* oft oversten vercoren hadde, so hebben sy met al haer trommelen ende publicatie gedaen uyt den naemen *des los Signores Soldados*, dat *Champagni* met al zijn Walsche Soldaten binnen 24 . uren uyt de Stadt soude vertrecken, op pene van met ghewelt verjaecht te worden, d'welck *Campigni*, sich op het Oosters-huys vast maeckende, gheweyghert heeft te doen, hy en soude het oock niet gedaen hebben, ten waere dat *Don Loys* selfs hem sulcx expresselijck belast hadde. Soo haeft als de Walen uyt der Stadt gheweken waren, so hebben dese *Seignoros Soldados* den Magistraet de Stad-sleutelen af genomen, ende sy hebben alle de poorten beset met wacht van hare Complicen, noch al continuerende met loopen en tieren door de Stad, om de Borgers in noch veel grooter benautheyt te brengen, als sy alreets waren. Men heeft haer gepresenteert thien Maenden in gelde, ende noch vijf Maenden aen Wollen, Lijnen, ende Syde Laeckenen, maer ten help al niet, sy riepen eendrachtelijck, so lange tot dat sy waeren heesch gheworden, *todo, todo, todo, dienieros, y non palabras*, al, al, al, ghelt, ende geen woorden. Des volgenden nachts liepen zy wederom als Duyvels, donderende op de Poorten, Deuren, ende Vensteren, de Bellen vande Huysen in stucken treckende, schietende door de Vensters inde Huysen ende roepende *Fuora, Fuora Veilliacos*. De *Commandador* eyschte vier hondert duysent guld. in baren ghelde, welcke penningnen de Magistraet ende Borgerye moesten opbrenghen, soudensy van dese quade Gasten ontslaghen worden, die alle dage te onderhouden meer dan ses duysent guld. costen, want dese *Seignori* en wouden nau anders dan Wijn drincken, ende sy moesten alle Maeltijde haer versch ghesoden ende ghebraden hebben: Ende niemant en was hier vry van, noch Bisschop, noch Marck-Grave, noch Borgemeester, noch Geestelick, noch Wereltlick, die goede Keucken hielden of houden conden. Desen overlast, eer de Borghers boven de daghelijcksche oncosten conden opbrenghen de vier hondert duysent gulden, duerende van den xxvj. April, Anno 1574. tot Pincxter-dach, op welcken dach als sy alle gaer costelijck gecleedt waeren in Syde, Fluweel, ende van Gout blinckende, als groote Heeren ende Meesters, so hebben sy van den *Commendador* een Generael Pardoen uyt gebracht, van alles wat sy gedaen hadden, d'welck met een solemnele Misse inde groote kercke van hen is bevesticht gheworden. Te deser tijdt wasser een Spaenjaert ⁺ binnen Antwerpen, genaemt *Saluaterra*, die op zijn oppercousen dese woorden in Brodruerwerck heeft ⁺*Saluaterra* laten schrijven, *Castigador de los Flamencos*, dat is: Ick ben der Vlaminghen, ofte der Nederlanderen

tucht-meester.

Don Loys hadde vele ende verscheydene aenslaghen, soo op *Noort-Hollant*, als op *Bommel*, *Gorcum*, *Louvesteyn*, ende andere plaetsen meer, maer sy en hebben hem niet geluckt, de *Hollanders* ende *Zeelanders* waren hem veel te cloeck, sy en toefden nu so lange niet tot dat hy haer quam besoecken, maer sy vielen selfs aen zijn volck, ende besprongen zijn Schepen waer sy conden of mochten, door de hulpe des Heeren haer sulcke af-breucke doende, dat het ghenen tijt voor den Spaenjaert en was op zijn *Duc d'Albes* te procederen, maer sy moesten haer bloet-dorstich ghemoet al vry dapper toomen, ende hare clauwen inhalen, tot dat sy beter gheleghentheyte ende groote macht soudē becomen hebben.

De Coninck heeft in dit Jaer van 1574 een *Pardoen* laten publiceren, meynende daer mede de herten der Inwoonders deser Landen ⁺ wat te versachten: maer also alle verstandige wel merctē, dat het nergens anders toe streckende en was, dan om ⁺pardoen gepubliceert. alle goede Patriotten het net over het hoofd te trecken, so en heeft hy door het selfde geen groot voordeel gedaen, weynich uyt gewekene zijn daer op wederom in het Lant gecomen: het is hier mede ghegaen ghelijck den *Apologus* van de Katte ende Muysen verhaelt, segghende: na dat de Katte langen tijt ghegaen hadde op den roof der Muysen, soo hebben eyntlick de arme dierkens tot haerder versekertheyte sich in hare hōlen onthouden: Maer de Katte siende dat haren rooft ophielt, door dien het nu de Muysen kennelijck was, dat sy haren gesworenen vyant was: Soo heeft de Katte desen wech bedacht, zy veranderde haer gewoonelijcke stemme, sy trock een Religieus cleet aen, sy liet haer een cruyn scheeren, ende aldus opgepronckt zijnde, ginck sy wandelen ontrent ende na by de hōlen der Muysen: merckende dat de Muysen die somtijts met der haeste het hoofd uyt staken, noch even wel in hare hōlen bleven, als noch altijt het quaetste vresende, so heeft hy de selve aldus aenghesproken:

Quod fuerum non suum, Frater caput aspice tonsum.

Dat is: o Broeders, ick en ben die niet, die ghy meynt dat ic ben, ick en ben nu langher geen Katte, siet aen mijn habijt, ende gheschorene cruyn, ick doe nu Penitentie, het is my leet dat ic so veel onnosel bloets ghestort hebbe. Eenige van de lichtghelooovichste ende onbedachtsaemste Muysen dit hoorende ende siende, zijn uyt de hōlen getreden, maer sy wierden terstont vande Katte opgesnapt: Daerom als de Katte naederhant in desen schoonen schijn wederom quam om de Muyskens uyt te locken, so en wouden sy niet te voorschijn comen, maer antwoorden:

Cor tibi restat idem, non tibi praesto sidem.

Dat is: praet wat ghy wilt, wy en gelooven u niet, ghy hebt noch al eenes Katten herte in u lijf: uwen handel ende wandel en is niet waken bidden, maer waken om te byten. Even dusdanich is oock het gemoet der Spaenjaerden ende hareer aen-hangen: T'is wel *Ephraim* teghen *Manasse*, ende *Manasse* teghen *Ephraim*, maer beyde teghen *Iuda*, sy en soecken niet anders dan ons gelijckelijck uyt te roeden, ende Godes Kercke geheelick te verdelgen, het sy door geweld ofte met practijcke, door listen, of verraderye.

⁺ In de Maent Junius zijn de Staten der Landen tot Brussel beroepen gheweest, alwaer de *Commendador* wederom gheeycht heeft twee Milioenen jaerlijcks ^{+Ao. 1574.} ende den tweeden hondersten penninck, ende noch andere beswaernissen: T'welck de Staten des Lants afgheslaghen hebben, claghende over den moet-wille der Soldaten, ende bewysende, datter naer soo veel gheven den Landen alle Jaere meerder verderf was over-comen, waer door het haer nu onmoghelijck was meer te gheven.

De saecken aldus hier te Lande staende, so isser in Spanien een groote Armade toegerust, die onder het beleyt van *Don Pedro de Merendis*, na Nederlant comen soude, om gheheel Hollant ende Zeelant te conqueren, daer toe veel Nederlantsche, Engelsche, ende andere Piloten tot groote costen gehuert waren: maer *Don Pedro de Merendis* haestelijck, door de hant des Heeren, met der doot geslagen zijnde, ende mits dat den *Commendador* zynen aenslach op de Mase mislucket was, ende hy corts groote schade van Schepen ende volck op de Schelde by Antwerpen geleden hadde, als oock om dat die van Zeelant op haer hoede waren, so is den aenslach te niete gegaen: Maer dient ons hier toe, om aen te wysen, dat het herte der Spaenjaerden altijd geneycht is ende blijft, om ons te beschadigen, ja gemeynelijck als sy schoonst spreken, Pardoenen Publiceren, Vrede ofte Bestant maken, so gaen sy op het uysterste swanger met Moorden, Branden, verdelghen en verwoesten.

⁺ Desen *Commendador* heeft door een van zijn Overste, ghenaemt *Baldeus*, *Leyden* met groot ghewelt belegert, ende met vele schansen beset, maer Godt de Heere ^{+Leyden deerstemael belegert.} heeft dese Stadt wonderbaerlijck ende miraculeuselijck ontset, door het beleyt des Doorluchtighen *Princes van Oranien*, Anno 1574 den 2 October.

Baldeus met zijn Crijchs-volck *Leyden* verlaten hebbende, is getrocken na den Hage, al waer zyne Soldaten mutineerden, om dat sy ettelijcke Maenden solts ten achteren waren: sy dorsten dreygen, so sy in thien dagen niet betaelt en wierden, dat sy hare betalinge soecken soudent, ghelijck hare mede-gesellen *t'Antwerpen* gedaen hadden: Sy

souden het oock gedaen hebben, maer comende voor *Haerlem, Amsterdam, Vtrecht* over al vonden sy de poorten voor haer Neusen gesloten: Daer nae zijn sy getrocken nae *Maestricht*, van daer na *Herentals* ende *Dendermonde*, al waermense heeft moeten bevredigen, tot groote schade der goeder Borgheren. ⁺

In somma desen ongheluckigen *Commandador* siende ende bevindende datmen op zijn commandement niet veel en paste, ende noch weyniger op zijn dreygen, ende dat de saken des Conincx hier in Nederlant alle dage te rugghe liepen, soo heeft hy dat stuck daer toe beleyt, dat de Staten hebben begonnen met den Coninck te handelen van Vrede, ende zijn Anno 1575 den 2 Martij beyder zijts Gesanten tot desen eynde verscheenen binnen *Breda*. Maer na datmen eenige dagen ⁺ lanck aldaer op dit stuck so mondelinge als schriftelijc gebesoigneert hadden, so heeft zyne Princelijcke Excellentie, als ooc de E.M. Heeren Staten ende steden van Hollant, Zeeland, ende hare geassocieerde bevonden, datmen door desen handel niet anders gesocht en heeft dan de Staten ende Ghemeynten deser Landen te misleyden, ende inden slaep te wiegen, tijt te ghewinnen, ende meerder gereetschap ter oorloghe te maken, om des te ghevoegelijcker cortcs daer nae dese Landen ende Steden te overvallen ende in eeuwige slavernie te brengen: ende is der halven desen handel onvruchtbaer afgeloopen. Die van Hollant deden, nae dat dese Vredehandelinghe gheeyndicht was, eenen legh-penninck munten, aen wiens zyde stont den Hollantschen Tuyn, met den Leeu daer in, een sweert inde vuyst hebbende, met dese om-schrift, *Securius bellum pace dubia*.

Den Crijch wederom aengaende, heeft dese *Commendador* in-genomen *Buyren*, den *Finaert*, den *Clander*, den *Rogghenhil*, al plaetsen van cleynder importantie, daer mede hy de Landen so groot gene afbreucke en conde doen als hy wel hoopte: hy heeft oock de Stadt *Oudewater* seer swaerlijck beleghert, bestormt, ende eyndelijck met geweld ingenomen, alwaer hy groote wreetheyt, ende meer dan Turcsche moordadicheyt bedreven heeft, also datter niet boven twintich mannen so van Borgers als Soldaten het leven behouden hebben: zyne Soldaten hebben de Vrouwen geschoffiert, daer naer door-steken, jae eenige hebben sy de ongeborene Kinderkens uyt het Lichaem gesneden, ende so wreedelijck mis handelt, dat yeder een wel heeft connen speuren, dat *Duc d'Alba* ende *Don Loys* al eener Wolfinnen borsten gesoghen hadden. Sijn wreet ghemoet heeft oock hier aen ghebleken, dat hy *Boyschot* in *Enghelandt* ghesonden heeft, om van de *Coninghinne Elisabeth*, ⁺

hoochloffelijcker memorie, te versoecken, dat sy uyt haren Rijcke woude verdryven ende verbannen alle de Rebellen des Conincx: Niet connende lyden, dat de arme menschen, die om God te dienen haer Vaderlant, huys en hof, Staten en Officien verlaten hadden, in een ander

⁺Als de crych voor den Spaengaert *niet* en deucht dan spreekct hy altijd van Vrede.

⁺Vredehandel te Breda

⁺De Catte niet connende de Muysen met schoon spreken wt hare holen locken, wil datmese met geweld daer wt stooten ende veriagen sal, op datse in haer pooten en clauwen vervallen mochten.

Coninckrijcke leefden: Doch de Coninginne, heeft sulcx te doen geweyghert, achtende t'zelfde al te groote wreetheyt te zijn.

+ Corts hier naer heeft desen *Commendador* belegert het beschanste Dorp *Bommene*, d'welck maer twintich dagen geduert en heeft, maer hy heeft het soo furieuselick ^{+Ao. 1575.} laten bestormen ende bevechten, datter in die twintich dagen door t'Sweert, Busse, ende Water meer van zyne Soldaten doot bleven, dan int belech voor *Haerlem* in den tijt van thien Maenden: Meester van *Bommene* gheworden zijnde, heeft hyse alle gaer, sonder eenighe ghenade, laten ombrengen die daer in waren. De goedertierenheyt van *Don Loys* was gheheel in wreetheydt verandert.

Anno 1576 heeft *Commendador* wederom hart aengehouden om ghelt, want hy vele verquist hadde met de belegheringhen voor *Bommenee*, *Zierickzee*, ende andere plaetsen, aen de welcke hy door rasernye ende dollicheydt, gheen costen en spaerde: hy woude hebben dat de Staten hem soudentoe-laten de Steden te quotiseren ende te schatten, na zijn discretie (die seer cleyne was) ghelijck hy de Dorpen ende opene plaetsen alreets gheschat ende ghevilt hadde, hoe groote discretie dat hy soude ghebruyckt hebben in het schatten der goeder Borgeren, is lichtelick af te nemen, uyt de discretie die hy t'Antwerpen gebruyckt heeft, alwaer hy dorst eysschen acht-en-twintich duysent gulden ter Maent, om het Duytsche Regiment van Graef *Hannibal van Altenus*, d'welck daer binnen lach te betalen: Ende dit ghelt heeft hy gheeycht corts na dat de Stadt van *Antwerpen* tot betalinghe der gemutineerde Spaenjaerden hadde moeten opbrenghen vier-hondert-duysent gulden, behalven alle de extraordinarise oncosten die sy ghedaen hadden, geduerende de foelen ende t'verderf d'welck dese onghetoomde Lant-verdervers hadden aengherichtet: Maer de *commendador* creegh clachten in de plaetse van Gheldt: want sommighe Provincien eyschten restitutie van haere Privilegien: andere, ontlastinghe van de Garnisoenen, volghende zijn beloften: andere versochten afreeckeninghe, als insonderheydt die van *Vlaenderen*, &c,

Don Loys dese ende meer andere swaricheden hoorende, was seer ghestoort, ende sprack: *Dios nos libera de estos Estados*: Godt helpe ende verlosse ons eens van dese Staten: Siet dit was dien fijnen Heere, die niet en begheerde te doen dan met advijs ende believen der Staten.

Hoe schoon connen doch dese Voghel vanghers fluyten, alsoo langhe tot dat sy den Voghel onder het nedt hebben, dan en gheven sy hem niet een goedt Woordt, maer wringhen hem terstondt den hals af.

Waer deses *Commendadors* Crijchs-volck quam, daer en wilden sy niet anders eten, dan Kieckskens, Patrysen, Capuynen, Fasanten,

Haesen, Conynen, Hamels, ende Calfs-vleys, ende sy wouden altijd twee soorten van Wijn op haere Tafel hebben, als oock Cappers, Olyven, Cytroenen, Lamoenen, Orangie-Appellen, ende alderley soorten van Speceryen ende Suyckeren: Jae haer Honden die welcke in grooten ghetaele waeren, moestmen voeden met Witte-broodt, ende eenighe deden haerder Peerden Voeten met Wijn wasschen, welcke onkosten veel meerder bedroeghen dan hare gagien.

Maer eer desen *Commandador* al zijn boos voornemen, ende alle quade aenslagen, tot na-deel deser Landen, conde in het werck stellen, soo is hy te Brussel ghestorven, den vijfden Martij 1576 aen een heete Coortse, hebbende een Apostumatie op zijn Schouder, niet sonder suspitie van Peste. *Viri sanguinolenti & dolosi non dimiabunt dies fuos*. Hy en heeft wel soo veel duysenden van Menschen niet vermoort, ghelijck te vooren *Duc d'Alba* ghedaen hadde, want hy en hadde de macht noch gheleghentheit niet om sulcks te doen: maer hy heeft een ontallijcke menichte van eerlicke lieden ten Lande uyt ghejaecht, of door vreesse zyner Tyrannye doen vluchten, ende heeft daer door allerley neringhe ende costelijcke Hand-wercken (daer den voornaemsten welvaert der Landen in ghelegen is) in andere Landen laeten overvoeren ende inplanten.

Na de doot van *Don Loys* hebben de Raden van State de regeringhe der Landen by der hant genomen, die by Brieven van den Coninck van Spanien, gheschreven aen de Prelaten, Edelen, ende steden der Landen, by provisie zijn geauctoriseert, tot dat de Coninck ander ordre stellen soude. Maer eenighe bloet-dorstighe Spaenjaerden, als *Ieronimo de Roda*, *Iuliaen de Romero*, *Don Alomo de Vergas*, drongen haer selven mede in, ende en wouden niet lyden, datter yet gheschieden soude in der Landen saecken, dan met haer believen. Aldus zijn dese Landen steeds gheplaecht gheweest van de boose Spaenjaerden, verbreeckers onser Privilegien, ende bloet-dorstighe Wolven.

Door dien dat des Crijchs-volcx in dese Landen vele was, ende sy in veel Maenden geen betaelinghe ghecreghen en hadden van de Coninck, ende dese Landen niet en vermochten so groote sommen van Penninghen (nu sy seer verdorven waren) op te brenghen: Soo hebben des Conincx Soldaten over al ghemutineert, de platte Landen ghebrantschat, ende waer sy eenichsins conden, de Steden in-ghenomen, gheplundert, ende de Borghers vermoort, of immers grooten overlast ghedaen, als insonderheydt binnen *Aelst* in *Vlaenderen*, welcke Stadt de Spaenjaerden den 25 July 1576. hebben ingenomen, ende gheplundert.

Onder het Landt van *Aelst* ghehooren hondert ende t'seventich

schoone Dorpen, welcke sy stracks allegader onder contributie ghebracht hebben, dwinghende de selfde haer te onderhouden: ende even wel hebben sy vele schoone Dorpen verbrant, tot voor Gent toe: die ⁺ van *Aelst* zijn so Rooms Catholijck geweest, dat sy in haer Stadt het Beeldestormen hadden tegen ghestaen, doe het binnen ⁺Aelst gheplondert. andere steden van *Brabant, Vlaenderen, &c.* gheschiede, sy hebben oock een Predicant van de Ghereformeerde Religie opgehangen, om te betoonen haren Catholijcken yver, maer dit heeft haer so veel ghebaet, dat sy van de eerste zijn gheweest die de Spaengiaerden hebben aen-ghetast ende overvallen. *Sancio Devila* Gouverneur van het Casteel van *Antwerpen* heeft met zijn galeyen ende schepen de ghemutineerde Spaengiaerden binnen Aelst victualie ende amunitie toe-gevoert. Hy ontboodt oock by hem *Oliviero* den Commissaris vande lichte peerden, om die in *Brabant* by der hant te hebben, die oock dadelick tot hem gecomen zijn, verlatende haer Garnisoenen, teghen het ghebodt vanden Raet van Staten: de Compagnie van *Falconetto*, die al roovende ende moordende door *Vlaenderen* passeerde, wert vervolcht van de Boeren, tot dat sy quam recht tegen over *Antwerpen*, al waer haer *Sancio Davila* uyt zijn Casteel hulpe sont. Ende om dat *Champaigni* Gouverneur van de Stadt van Antwerpen hem schepen weygerde, om *Falconette* met zijn Ruyteren over de Riviere te halen, so is hy des halven seer toornich ende gram gheworden. Hy heeft oock met zijn Schepen ende Galeyen de Rivieren op ende neder varende, al de victualie die hy vont, aengetast ende gerooft, niet passende op eenigerhande paspoorten. *Roda* eenen wreedten Spaengiaert, heeft het geheele Gouvernement der Landen op sich genomen, tot groot achterdeel ende vercleyninge vanden Raet van Staten, dien het Regiment vanden Coninck bevolen was. Hy noemdese Luterianen ende Rebellen, ende en achtese nerghens voor

In somma dese Landt verdervers hebben het so grof ghemaect, ende sy hebben so opentlijck betoont ende doen blijcken, dat sy ons t'eenemale wouden overheeren, uyt plonderen, vermoorden ende tot slaven maken, dat een yeder, hy was Gheestelijck oft Wereldtlijck, Papou of Geus, de walghe van haer creech, ende sich liet voorstaen, soo men maer de Spaengiaerden conde te lande uyt dryven, datmen dan wel soude connen in vrede leven met de reste: ende is eyndelijck de sake ⁺ daer toe gebracht, dat dese rebellighe Spaengiaerden voor vyanden vanden Coninck ende de Landen ⁺Spangaerden voor rebellen verclaert. zijn verclaert ende uytgheroepen, daer toe vast yeder een gheneycht was, so uyt verdienden haet, als uyt vreesse van haer d'een tijt of d'ander tijt te overvallen, ende van lijf ende goet berooft te worden.

De Gheestelijcke, die insonderheyt den Coninc toegedaen waren, ende namentlijck de nieuwe Bisschoppen, maecten groote swaricheyt van alle de Spaengiaerden vyant te verclaren, maer sy wilden alleene

die van *Aelst* daer voor kennen ende laten uyt-roepen. Doch als sy indachtich wierden, dat *Don Loys* voorgenomen hadde vast over al Commanderien op te rechten, en de goederen der Cloosteren ende anderer Gheestelijcke Persoonen daer toe te ghebruycken: Item als sy overleyden den overlast ende t'gewelt, dat de Spaenjaerden de Monicken van *Affligen* gedaen hadden, die sy by haer Mannelijckheyt hadden opgehangen, om dat sy haer den schat der Abbye wysen soudent: Item dat sy vast over al het Lant brant-schatten, ende allen moet-wille dreven, etc. Soo hebben sy mede gheconsenteert, datmen de Spaenjaerden soude verclaren te zijn rebellen des Coninckx, etc.

De Spaenjaerden dit vernemende, sy hebben haer dapperlick teghen de Lantsaten gewapent: sy hebben *Don Fernando de Toledo* uyt *Hollant*, ende de andere Spaenjaerden by een gheroepen ende versamelt, die alles verlatende, in *Brabandt* by malcanderen vergaderden, sterck wordende boven de ses duysent te voet, ende wel twaelf hondert te peerde, so Spaenjaerden, als Italianen. Sy hebben oock de Duytsche met schoone beloften, als met den naeme des Conincks, ende aenwysende datter over al schoonen buyt voor handen was, ghesocht aen haer syde te cryghen, d'welck haer so wel niet gheluckt en is, als sy hoopten.

Die van *Vlaenderen* ende insonderheyt die van *Gent* siende, dat de ⁺ Spaenjaerden uyt het Casteel van *Gent* allen moet-wille bedreven, ende oock die van *Aelst* bystant deden, so hebben sy haer by tijts van de selvige willen verseeckeren, vreesende dat die van den Casteele, de ghemuytineerde van *Aelst* binnen *Gent* mochten brenghen, ghelijck twee Jaren te vooren t'*Antwerpen* geschiet was: Sy hebben een beschansinghe tegen het Casteel opgeworpen, ende sy hebben het belegert met de Regimenten van *Reux* ende *Noyelles*: ende de vier leden van *Vlaenderen* hebben raetsaem ghevonden haer met den *Prince van Oraengien* te vereenighen, daer de Magistraet ende ghemeynthe van *Gent* seer toe dronghen. Doch in alle dese contracten is expresselijck bedongen, stantvastelijck te blyven by de Roomsche Catholijcke Religie, ende inde ghehoorsaemheyt des Coninckx: alleenlick verclaerden sich de Landen vyant van de gemuytineerde, Rebelle, Moordadighe Spanjaerden in dese Nederlanden.

⁺Casteel van *Gendt* belegert.

Dese saecken dus staende, hebben sich de Spaenjaerden Meester ⁺ ghemaect van *Maestricht*, alwaer sy eenen schrickelijcken Moort bedreven hebben, plonderende ende roovende alle der Borgeren huysen. De Duytsche Knechten daer sich de Borgers op verlaten hadden, weerden haer seer weynich ofte niet, maer hielpen selfs de stadt plunderen. Als d'andere Spaenjaerden dat vernamen, dat haer met-gesellen te *Aelst*, te *Maestricht*, ende op andere plaetsen soo goeden buyt ghemaect hadden, dat heeft haer moet ghegeven om de Stadt van *Antwerpen* oock tot een proey te maken.

⁺*Maestricht* overvallen, 20 October 1576.

Roda, Sancio Davila, met hare complicen, hebben *Don Alonzo de Vergas* van *Maestricht*, met het Spaensche, Italiaensche, ende Borgoensche Peerde-volck wel duysent sterck zijnde, by haer opt Casteel van *Antwerpen* ontboden, die derwaerts comende mede brachten ses vendelen Duytsche knechten, die op hope van buyt, teghen het believen ⁺ harer oversten, met de Spaengiaert getrocken zijn. Dese al quamen des Sondaechs smorgens den vierden Novembris binnen den Casteel, daer haer oock lieten vinden *Iuliaen Roneco*, met zijn volck van *Liere*. Daer quamen oock mede de Ghemutineerde van *Aelst*, zijnde ontrent 2000 sterck, niet teghenstaende datmen haer tot betalinghe harer afterstedicheyt, weynich daghen daer te vooren hadde ghefonden boven de veertich duysent Croonen, behalven tgene sy met brantschatten de menschen afgedrongen ende uytgheperst hadden, dwelck ooc niet weynich en beliep. Met dese Ghemutineerde, die *Roda* selfs hadde verclaert te zijn Rebellen des Coninx, hebben sy de stadt van *Antwerpen* besprongen, die den Coninck in alles getrouwe ende onderdanich was, doende tgene dat haer by den Raet van Staten (dien de Coninck des Lants Gouvernement in handen ghesteldt hadde), bevolen was. Den vierden Novembris zijn dese dolle bloetdorstighe Spaengiaerden ghevallen inde schoone ende heerlijcke Stadt *Antwerpen*, met een seer schrickelijck ghetier, al roepende, *Sint Iacob van Spanien*, haer Hoeren ende Jongers droeghen stroo ende ander ghereetschap om den brant inde huysen te steken: wat ordre dat *Champagni* stelde, ende hoe cloeckelick dat sich de Borgheren weerden, ten help al niet, den vyant drong so furieuselijck aen, dat sy sich met geweld hebben Meester ghemaect vande stadt: *Champagni* siende datter geenen raet meer en was te vinden tot bevrijdinghe der stadt, soo heeft hy hem met den *Marquis van Havre*, ende andere gesalveert, haer nederlatende lancks een Bollewerck, ende gheraecten op des *Princen van Orangien* schepen, die niet verre van der stadt en laghen. Veel ruyteren sprongen van boven de stadts mueren af, tot beneden inde Vesten met hare Peerden, desgelijcks vele Soldaten ende Borgers, haer selven salverende ten besten dat sy conden. Den *Grave van oversteyn* springende van een Brugghe na een schuyte toe, miste de selfde ende viel bezyden, ende gewapent zijnde, verdronck hy. De *Grave van Egmont* wert in sinte Michiels Clooster van den Colonel *Verdugo* gevanghen, als oock de *Heere van Capres*, de *Heere van goigniers*, ende andere. Doe de *heere van Capres* ghevanckelijck op het Casteel gebracht werdt, sat *Roda* in eenen Stoel onder de Gaelderye van het Casteel, *Capres* wilde met grooten ootmoet (gelijck de ghevangenen pleghen) hem met seer leege eerbiedinge groeten: maer *Roda* stiet hem met zynen voet op de borst, hem scheldende ende roepende: *Putor Tradidor*, Ick wil dijn groeten niet. Daer na *Egmont* comende seyde hy (sonder hem te eeren of te groeten) Heer *Grave*, my is leet u ongeluck, ende hy bleef

⁺Antwerpen gheplondert 2 november 1576.

daer sittende als eenen *Dictator* ende beleyder van al desen grouwelijcken handel.

Nevens andere schoone huysen, welcker vele verbrant zijn binnen *Antwerpen*, hier en daer, is oock verbrandt het Heerlicke Magnifike Stadt-huys, welcken brandt mede genomen heeft de Sout-ruye, de Suycker-ruye, ende de Boter-ruye straten: Item de Kees-strate, de Appel-strate, de Silversmit-strate, de Brary-strate, de Lief-brouwen pant, ende den Silver pant, met een groot deel vande Doornic-strate ende Hoochstrate: Item de Vlas marckt, het oude Stadthuys, daer al nieuwe huysen op gebout waren van witten gehouwen steen, dat geweste der stadt wiert gheacht het rijckste te wesen, want het al huysen waren die open winckels hielden ende vol goet waren, van alderhande Coopmanschap, also datmen dese schade so groot achte, als de schade die de Spaengiaerden des maels binnen *Antwerpen* deden.

Daer zijn in de furie ofte inval der Spaengiaerden doot gebleven ontrent vier ofte vijf duysent soo Burgers als Soldaten, ende onder andere veele treffelijcke Coopliden, oock eenen Borghemeester, de Marckgrave, met meer andere van den Magestraet: Ende dese alle waren verre de gheluckighste, want drie dagen lanck en hebben de Spaengiaerden geenderhande wreetheyt nae gelaten, om de Borghers haer ghelt te doen geven. Die van eenigen aensien waren, en niet veel gheldts en conden opbrengen, die deden sy veel tormenten aen, soo wel de Vrouwen als de Mannen, die ophanghende, geesselende, brandende, bradende, selfs de kinderen niet verschoonende. Daer worde geacht van de ervarenste, die haer best hier op verstonden, dat het gereet gelt, d'welck de Spaengiaerden gecregen hebben binnen *Antwerpen*, boven de veertich tonnen Goudts beliep, sonder de Juweelen van Gout, Silver ende Peerlen: Ende de schade des brants was oock wel soo veele geschat: Gheenderhande Natien van Coopliden, sy waren Italianen, Duytsche, Engelsche, Schotsche, of Oostersche, en zijn verschoont gheweest: Eenen Spaenschen Capiteyn gheenaemt *Ortis*, creech het ghevangen huys, gheenaemt den Steen, voor zynen buyt: hy stelde alle soorten van ghevangen en op ransoen, Moordenaers, Dieven, Schelmen, ja oock de welke sy veel slimmer achten dan de voorgenoemde, namelijk Predicanten, Herdoopers, ende andere van allerley secten, also dispenserende met de Spaensche Inquisitie. De Spaengiaerden hebben so veel gelts ghecregen, dat sy niet en wisten waer sy het laten of bergen soudent: Ghemeyne soldaten verspeelden wel thien duysent Croonen op eenen dach: Sommige hebben de ghevesten van hare Rappieren, Ponjaerden, ende oock geheele Corseletten van fijn louter gout doen maken. Aldus wert de machtichste Coopstadt van *Europa*, nootwendige tegenweer doende, inghenomen, ten deele verbrant, ende gheheel geplondert, vele Borghers vermoort, ende allerley overlast aenghedaen.

Die van *Vlaenderen* hebben oock te deser tijdt met groote sommen van penningen de Duytsche Knechten van Polwylers Regiment, die binnen *Dendermonde* laghen, moeten uytlopen, wouden sy niet gheplondert wesen.

+ De saken dus ellendelick *ende* bedroeft staende in dese Nederlanden, so zijn binnen *Gent* vergadert de Ghedeputeerden der Provincien, om de Vrede-handelinghe ^{+Pacifiatie van Ghent.} binnen *Breda* aengevangen, tot eenen goeden eynde te brengen, ende hebben eyndelick den selfden besloten op sekere conditien ende voowaerden te lanck alhier te verhalen. Dese Pacificatie is vanden Coninck aenghenomen ende geconfirmeert, na dat hy van de Bisschoppen, Abten, ende andere Geestelicke Persoonen, oock van de Doctoren der Universiteyt van *Loven* gheadviseert was, dat het het voorseyde Tractaet niet en hielt, dat de Roomsche Catholijcke Religie na-deelich was, maer dat het ter contrarie streckende was tot vorderinghe vande selfde: ende na dat de Raden van State hadden verclaert, dat het niet en was derogerende de autoriteyt, Hoocheyt, ende behoerlicke gehoorsaemheyt van den Coninck. Dese pacificatie is binnen *Gent* van het Stad-huys den 8. Novem. 1576. by beyde partijen ghesloten ende gheteekent, ende wiert ghenoeemt *Een eeuwige vaste Vrede*: Maer sy en heeft niet lange geduert, de Coninck heeftse aenghenomen alleenelick om tijt ende ghelegentheyt tot zijn voordeel te ghewinnen: want *Heer Ian de Noircarmes Baron van Selles* uyt Spanien gecomen zijnde, heeft wel in het eerste geseyt, dat de Coninck beloofde te onderhouden de Pacificatie van *Gent*, maer daer na sprack hy heel contrarie, dat de Gentsche Patificatie ergerlick was, *ende* datmen daer geen woorden noch meldinge meer van en behoorde te maken. Oock so zijnder corts na de besluyttinghe van dese pacificatie brieven des Coninck afgeworpen, dien aen *Roda* gheschreven waeren, inde welcke zyne Mt. hem belaste, dat hy de Staten goede woorden soude geven tot dat hy zijn affeyren soude in ordre gebracht hebben, ende datmen midler tijt het Casteel van *Gent*, *Valenchiennes*, ende *Vtrecht*, wel soude doen versien ende bewaren: daer by ontbiedende dat hy corts in Nederlant soude doen versien ende bewaren: daer by ontbiedende, dat hy corts in Nederlant soude senden *Don Ian van Oostenrijck*, den welcken hy secreete Instructie soude ghegeven, maer dat hy (*Roda*) secretelijck soude wech-treken, sonder *Don Ian* aen te spreken, om also des te bedectelicker hare personagie te spelen. Eenighe dagen hier na zijnder wederom brieven afgeworpen, inhoudende Instructie voor *Don Ian*, uyt de welcke men verstondt, dat de meyninge des Coninck was te castyden den *Prince van Oraengien*, ende die van *Holland*, ende *Zeeland*, met andere meer. Was dit niet eenen schoonen Vrede?

Te *groeningen*, heeft de Spaensche Colonel *Casper de Robles* (gheboren in Portugael op een Dorp Robles genaemt) gesocht door zyne

Soldaten sich Meester te maecken vande stadt *groeningen*, ende van gheheel *Vrieslant*. Dewyle hy hier mede besich was, is te *Groeninghen* aengekomen, van de Generale Staten ghesonden, *Francoys Martini Stella*, een cloeck ervaren Crijchsman ende seer geleert om de Landtsaten ende het Crijchsvolck te induceren tot alle goede gehoorsaemheydt des Coninx, ende eenicheydt met de Generaliteyt, sich vaste houdende aen den Vredehandel corts binnen *Ghendt* besloten, met aanbiedinge van de Soldaten alle haere achterheden te betalen, die seer groot waren: d'welck desen Spaenschen Colonel vernomen hebbende, soo heeft hy den voornoemden *Francoys Martini* door eenen Provoost doen vangen ende pynigen, verwondende hem seer deerlijck daer nevens met zijn eygen handt. Hoe wel was dit ghehouden de Vrede die soo onlanx tusschen den Coninck ende dese Landen solemnelick was gemaect, beeedicht ende verseghelt?

T'Vtrecht lach *Francisco Bernadino d'Avila*, op het Casteel *Vredenburg*, tot eenen schrick ende vreesse der goeder Borgheren: Op eenen sekeren dach zijn de Spaengiaerden uyt het Casteel inde Stadt gevallen, ende hebben eenighe Borghers vermoort, ende t'vyer in vele huysen gesteken, schietende elcke reyse seer eyselijc vant Casteel inde Stadt, ende doende soo vele schade als haer eenichsins mogelijk was. De Borgers aldus dagelijcx meer ende meer geperst ende beanghsticht zijnde, hebben haer teghen het Casteel beschanst ende begraven, ende gheassisteert zijnde van den *Grave van Bossu* (die nu uyt Hollandtsche ghevanckenisse ghecome was, niet wel te vreden zijnde, dat de Spaengiaerden in zijn lange gevanckenisse, voor zijn getrouwe diensten, geen acht op hem ghegheven en hadden) hebben het de Spaengiaerden moeten op-gheven in handen van den *Grave van Bossu*, den 23 Febr. 1576.

Ten selven daghe doe de Spaengiaerden *Antwerpen* over vielen, ⁺ was *Don Ian van Oostenrijck* te *Lutzenborgh* gerriveert, van den Coninck in Nederlant voor Gouverneur gesonden. In het Lant gecomen zijnde, heeft hy geschreven aen de Staten ende Raden van Staten tot *Brussel*, toonende eenichsins qualick te vreden te zijn (wat conde hy weyniger doen?) van weghen den overlast, die de Landen aengedaen was, belovende dat het selfde niet onghestraft en soude blyven, soo sy den Coninck bewesen behoorlijcke gehoorsaemheydt ende onderhielden de Roomsche Catholijcke Religie in haer gheheel: Maer ⁺ so sy wilden in obstinaetheydt ende moetwillicheydt voortvaren, hy ware oock seer wel versien ende gheresolveert soo wel tot Crijch als tot Vrede.

⁺*Don Ians* aencomste.

⁺*N.B.* De Staten ende landen worden gescholden dat sy obstinaet ende moetwillich sijn ende derhalven ghedreicht.

De Staten zijn seer verwondert geweest, als sy deze brieven ghelesen hadden, die haer genoechaem dreychden ende partye verclaerden, daer sy doch meynden, dat sy haeren last in aller manieren wel verrichtet hadden, tot voordeel des Coninx: hy woude oock der Staten

Crijchs-volck onder zijn particulier gebiet hebben, seggende dat hy sulcx begheerde tot zyner versekeringhe: Maer ten was hem daerom niet te doen, hy mocht de Staeten wel vryelick sonder sulcke lijfwacht vertrouwt hebben. Het was even als of hy versocht hadde, datmen hem in handen soude geven het Mes, om daer mede de Staten ende de goede ingesetene deser Landen de kele af te steecken: Of immers hadden de Staten geen volck in haeren eedt gehadt, ende hadde *Don Ian* al het Crijchs-volck tot zynen ghebiede gehadt, so hadde hy lichtelijck de Staten connen dwingen te decreteren ende te doen al wat hem goet ghedocht ende belieft hadde.

De Ghemutineerde ende rebelle Spaenjaerden vonden eerst secretelick, daer nae opentlijck alle faveur ende acces by *Don Ian*, door de welcke hy socht de Staten te dwinghen, datse het Gouvernement in zijn handen alleen soudent stellen, nevens eenige anderer die hy daer toe verkiesen soude. Het gaf *Don Ian* ende de Spaenjaerden die by hem waren heel vreemt, dat de Nederlanders, diemen in *Spanien* als overwonnen slaven ende dienst-eygene Knechten, als Lutherianen ende Kettens achte, dorsten op haer nemen de regeringe der Landen, d'welck, na haer oordeel, grootelijcx was strydende tegen de hoochheyte ende autoriteyt van den Koninck ende zyne Stadt-houders.

De Staeten wierden verwitticht uyt het Hof van Hispanien, dat het quade regiment, leelijcke feyten, ende groote overlasten der Spaenscher Soldaten binnen *Antwerpen*, *Aelst*, *Maestricht*, ende andere steden bedreven, by den Koninck ende zynen Raet niet voor qualick gedaen, maer voor seer wel gedaen te zijn geoordeelt wierden, ende dat men in plaetse van sulckes te straffen, den Oversten ende Capiteynen groote gheschencken was preparerende, *Roda* is oock in *Spanien* seer wel ontfanghen gheweest, ende hy heeft het gheheele bewindt der Nederlantsche saken gehadt.

De somma der Instructie welcke *Don Ian* ghegheven wiert, was dese, dat hy soude bearbeyden met schoon gelaet de herten der menschen in dese Landen te winnen, om met hulpe van de selfde *Holland* ende *zeeland* te dwingen, ende daer na de andere: doch dat hy moeste weten te simuleren ende dissimuleren.

⁺ Des lesse heeft *Don Ian* eenigher maete nae-ghecomen, doch niet gheheelick, hy en heeft zijn Personagie niet al te wel connen spelen. Doch dit heeft hy gedaen: siende dat de Staeten nu eenen grooten hoop Crijchs-volck, ende eenen fraeyen Legher te velde hadden, in *Brabandt* by *Wauere* liggende, oock siende dat het Spaens Crijchsvolck alomme ghenoechsaem beset was, ende lichtelick haer de victualie ende toe-voor van alle noodtdruft af te snyden was: soo heeft hy raetsaem ghelvonden, voor eenen tijdt lanck, te wijcken van zijn voornemen, ende de Spaenjaerden te doen vertrecken, hopende daer mede alle der Staten alliantien, verplichtingen ende verbonden te breken

⁺*Don Iohans instructie.*

ende met der tijt hem selven so vast in het Gouvernement te stellen, dat hy nae zijn believen de Provintien ende Steden soude connen van malcanderen deylen ende scheuren, ende als dan alles nae zynen wille vol-voeren: Hy soude het oock sonder twyfel ghedaen hebben, hadde ⁺ hy zijn geveynstheyt wat beter weten te becleeden met lijdsaemheyt: Sijn Jonghe ongheduericheydt met eenighe ghestadicheyt: zynen haet ende wreetheydt met eenighe deucht ende wijs heydt: hy was veel te groots, te trots, ende veel te hoovaerdich, om hem te laeten onderrichten, ende te jonck ende onervaren, om selfs alles te verrichten.

⁺*Qui nescit simulare, nescit regnare.*

De Coninck van Hispanien, ende *Don Ian* siende ende bevindende, dat de Staten ende goede patriotten stedes een ooge int seyl hadden, ende mannelick ghewapent op de schilt-wacht stonden, so hebben sy wel gemerckt dat het noch geen tijt en was met Wapenen ende geweld de Landen te overvallen: daerom hebben sy door toedoen van ⁺ *Rodolphi* des nieu-vercorenen Keysers, ende anderer Vorsten Gesanten van vrede gesproken ende daer is eyndelick te *Marche in famine* den twaelfsten Februarius Anno 1575. wederom een Vrede-contractt beraemt, besloten, ende gheconfirmeert, t'welck te *Brussel* ende t'*Antwerpen* den seventhiensten der selfder Maent is ghepubliceert, ende ⁺ het wiert gheenaemt *het eeuwich Edict*, daer in, nevens andere poincten in den naemes des Conincx is beloofd, dat alle feyten ende misdaden geschiet ofte ghedaen ter oorsake van de Nederlantsche alteratien ende beroerten, souden zijn ende blyven vergheten, ende gheachtet als niet gheschiet te zyne.

⁺*Eeuwich Edict te marche in famine besloten.*

⁺*Eeuwich is op zyn Spaens te segghen, so langhe alst ons te passe comt*

Item dat alle Spaenjaerden, Hooch-duytsche, Italianen, Bourgoignons, ende andere uytheemsche Crijch-lieden uyt dese Nederlanden vertrecken binnen twintich dagen, sonder dat sy in de selfde sonden moghen weder-keeren, ofte dat in hare plaetsen andere souden moghen ghesonden werden, gheene uyt lantsche Oorlooghe oprysende etc.

Item, datmen de Privilegien, her-comsten, Usancien ende Costuymen deser Nederlanden neerstelick soude onderhouden, etc.

Dit contractt gemaect zijnde, is *Don Ian* met al zynen staet te *Leuven* ghecome, alwaer hy, als oock cordts daer naer te *Brussel*, met sonderlingh opset ghesocht heeft, selfs des gemeynen Mans, goeden wille ende gunste te verwerven, met bancketten, feesten, gheschencken, liberaele ghemeynsaemheyt ende ghespraecksaemheyt, met de Borgeren den Papegaey schietende, ende andere ridderlijcke exercitien oeffenende, Siet wat eenen goeden Prince, weerdich bemint te zijn! Hij heeft oock de wreede Spaenjaerden doen vertrecken van het ⁺ Casteel van *Antwerpen*, daer van Gouverneur makende den Hertoge van *Aerschot*, ende dat besettende met Waelen. Maer eer *Don Ian* de Spaenjaerden liet vertrecken, so heeft hy sich eerst versekert van eeni-

⁺ *Ao. 1575 den 26 Mar.*

ge der voornaemster stercten der Landen, *ende* van het ander Crijchs-volck noch in dienste zijnde: door welcke middelen hy den wech open hielt, om de Spaengiaerden te doen weder keeren wanneer het hem geliven soude, gelijk hy oock gedaen heeft, also stracx hier naer sal aenghewesen worden.

Binnen *Antwerpen* bleven garnisoen houden, de Hoochduytsche Regimenten, die de stadt hadden helpen plunderen, onder de Colonellen Frons berch ende Focker, die soo sterck waeren, dat sy noch ghenoechsaem Meester vande stadt bleven: Doe de Spaengiaerden (geladen met eenen grooten schat van gelt ende juweelen) te lande uyt trocken, ⁺ soo heefter nochtans *Don Ian* by sich behouden so vele, als hy bequamelick onder het deksel van zijn groot huysgesin conde behouden, waer onder eenige waren, die al van de tyden van *Duc d'Alba* haeres wreetheyts halven, de Landen seer aengenaem waren: hy gebruycte in zijn hof weynich, of geen Nederlanders (contrarie zijn belofte) ten was dan soodanighe die hy wist gheheelijck ghespanioliseert te wesen, als *Barlaymont*, den Heere van *Hierges*, *Floyon*, *Hautepenne*, *d'Affonville*, ende dierghelijcke.

⁺De mont roept pais, maer therte steeckt vol criich.

Te deser tijt heeft *Escovedo* de Spaensche Secretaris van *Don Ian* aen den Coninck gheschreven (welcke brieven gaende na *Spanien*, in *Gascoengien* zijn afgeworpen, ende aen den Coninck van *Navarra* aen den *Prince van Orangien* ghesonden) dat de saken hier in Nederlandt alsoo ghestelt waren, datse door gheen sachte middelen te redresseren en waren, maer dat het moeste geschieden door vyer en sweert. d'Edele ende den gemeynen hoop volcx beschuldichde hy by den Coninc, seggende: datter met een en was van haer alle die recht ginck, maer dat sy allegaer hadden een vervloecte meyninge, niet anders soeckende dan te leven naer haer eygen believen ende welbehaghen, sonder eenige Wet ofte Regel: In somma, hy schilderde ons soo swart als hy eenichsins conde, om den toornigen wreedden Coninck tbloet noch warmer te maken.

Als *Don Ian* verman dat dese brieven ghecomen waren in handen vande Staten ende den *Prince van orangien*, soo moeste hy los breken, ende beginnen in het werck te stellen, dat hy over lang te doen besloten hadde, midler wyse nochtans veynsende so seer als hy eenichsins conde: Want als hy by de Staten te *Brussel* was, ende sy van hem versochten, dat hy haer de handt woude bieden, om de Landen van het ⁺ Duytsche Crijchsvolck te verlossen, midts haer eerst betalende: soo heeft hy dat selfde so ernstlijck belooft, dat hy seyde, soo der Duytsche Colonels met de conditie, welcke haer de Staten presenteerden, niet en wilden te vreden zijn, dat het haer geoorloft waer de selfde met geweld te Lande uyt te dryven: ja hy swoer, dat hy daer toe zynen eygenen persoon niet sparen en soude: *ende* om het selfde datelijck int werc ⁺ te stellen, soo het scheen, trock hy uyt *brussel* nae *Mechelen*, al waer hy

⁺De mont spreect eens maer thert wat anders denckt.

⁺Ao. 1575 den 5 Iunij.

alle de Duytsche Collonellen by hem ontboden heeft: maer hy heeft geheel het contrarie ghedaen, want in stede van haer te bewegen datse met redelicke conditien souden te vreden zijn, ende te Lande uyt trecken, heeft hyse tot een nieuwe oorloge verweckt, ende in zynen dienst aengenomen, haer belovende, dat sy niet met allen van hare gagien missen en souden, haer oock wijsmakende, dat de Staten haer niet alleen en sochten hare gagien te besnijden, maer oock haer het leven te benemen: hy heeft sich met haer beraetslaecht ende ordre gestelt, om sich niet alleen Meester te maken van de stadt ende t'Casteel van *Antwerpen*, maer ooc dat sy met haer vier Regimenten voor hem souden inhouden de steden daer sy in lagen, als *Berghen op Soom*, *Breda*, *s'Hertoghen-bos*, *Tertolen*, *Deventer*, *Campen*, ende *Roermonde*: hier toe heeft hy oock gebracht den *grave van Barlaymont*, ende zijn sonen, met haer vier Regimenten Walen. Hy heeft oock inghenomen, meest door behendicheyt, *Charlemont*, *Lutzenborch*, de stadt ende t'Casteel van *Naemen*, *Marienborch*, ende andere plaetsen, die besettende met sodanighe Gouverneurs ende Crijchs-volck die in zynen eedt waren: doch zijn aenslagen op *berghen* in *Henegouwe*, *Antwerpen*, *brussel*, ende andere steden misluckten hem. Hy sprack nu rondelick in tegenwoordicheyt van eenige Raetsheeren, dat hy nu voortaeen absolutelick woude gebieden, volgende zijnen last hem uyt *Spanien* ghesonden: In somma, men heeft gesien ende bevonden, dat het contract te *Marthe in famine* besloten op enckel bedroch gefondeert was, daerom hebben de Staten haer versekert van het Casteel ende de stadt van *Antwerpen*, de Duytsche daer uyt verdryvende: Item van *Liere*, *Wouwe*, *bergen op Soom*, *Steenberghen*, *s'Hertoghen-bos*, *breda*: sy hebben oock ghevanckelick genomen, Focker Frons borch, ende andere Overste der Duytschen, die met *Don Ian* tegen haer hadden begonnen den crijch te voeren.

De Staten hebben den geheelen handel van *Don Ian* sommierlick aen den Koninck geschreven ende seer onderdanichlick gebeden, dat ⁺ het zyne Mt. woude gelieven hier ander ordre in te stellen, eer de Landen ofte Inghesetene der selfder (niet langher connende verdraghen de ongerechtige quellagien daer mede sy nu lange waren verdruckt geweest) uyt onverduldicheyt ende om dat haere saecken niet beherticht noch bevordert en wierden, yet te doen, dat tot na-deel van de Catholijcke Religie, ende de ghehoorsaemheydt van zyne Mt. soude mogen strecken. De Staten hebben de Copye hares Briefs *Don Ian* gesonden, op dat sy niet gesinnet en waren, haer de cappe t'eenemaal over het Hoofd te laten trecken. *Don Ian* de Copye deses Briefs ghesien ende ghelesen hebbende, ende siende dat zyne aenslagen op *Antwerpen* ende andere plaetsen hem misluckt waren: zyne Colonels daer hy sich op verlaten hadde, ghevanghen: dat vele Walen hem af vielen: Oock vreesende dat de Staten met den *Prince van Oraengien* hem te *Naemen* onversiens souden overvallen: Soo begost hy schoon te

⁺Op desen brief cregen de Staten eerst antwoorde in febr. 1578.

+ spreken, ende begeerde met de Gesanten der Staten te handelen, begeerende sich in vrientschap met haer te vereenigen: Ja hy heeft den 13 Augusti, Anno 1577, geschreven aen de Staten, dat hy te vreden was, indien zijn Gouverneement ende persoon haer niet aengenaem en was, dat sy vryelijck by den Coning soudent versoecken, dat het zyne Mt. woude gelieven eenen anderen Gouverneur te senden, die haer aengener mochte wesen, ende datmen daer en tusschen de wapenen aen beyde syden soude schorten. Maer als men begon te handelen, so + heeft hy sulcke conditien voorgheslagen, die hy wel wist dat de Staten nimmermeer aennemen en soudent: Als waren onder andere dese navolgende, dat hy macht soude hebben nae zijn goetduncken te straffen de gene die eenich schandael in de Religie toonen soudent: Item, dat de gene die zijn Posten ende Brieven na *Spaengien* gaende, afgeworpen, geopent, ende ontcyfert hadden, hem geleverd soudent worden: Dat de Heere van S. *Aldegonde* ende *Theron*, met noch andere, terstont uyt *Brussel* soudent gebannen worden: dat de Staten van *Hollant* ende *zeelant* soudent doen ophouden de predicatien, scholen ende alle exercitien vande nieuwe Secten in hare steden: dat den *Prince van Orangien* soude ophouden van verscheyden plaetsen te fortificeren, contrarie dat hy af-breken soude de nieu gemaecte stercten te *Steenbergen* ende op andere plaetsen, dat hy de Kercken ende Cloosters soude herstellen in den staet daer zy in waren ten tyde van de Pacificatie van *Gendt*: daer hy de oorlogschepen van ontrent *Antwerpen* soude doen vertrecken: dat hy de stad + van *Nieupoort* in zyne handen soude overgeven: dat de Staten 'tCasteel van *Antwerpen* soudent stellen in handen vanden Coninc, ende daer in laten trecken sulck Crijgsvolc als hy soude ordonneren, etc. *Interim* so heeft *Don Ian* met alle vlijt de bloedige *Spaengiaerden* die corts met bloet besoetelt ende met buyt geladen uyt dese landen vertrocken waren, te poste ontboden wederom in Nederlant te comen, plat teghent verdrach ende beloften, den Staten in de onlanx ghehoudene Vredehandeling gedaen, de welcke hy seer hooghelijck op de H. Euangelien hadde besworen, ende belooft in alle deelen *stricte* te onderhouden. Derhalven de Staten nu oogenschynelijck *siende* dat *Don Ian* niet dan verlenginge en socht, om Crijgsvolc so uyt *Vrancrijck*, *Italien*, *Duytschlandt*, ende elders te vergaderen, ende haer daer mede onversiens te overvallen, soo hebben sy hem den 4 Septemb, sekere Articulen schriftelijck toe ghesonden, die sy begeerden voldaan te hebben, eer sy in vorder handeling met hem wouden treden: daer by rondelijck schryvende, dat sy zyne presentatie, belangende zijn vertreck uyt dese Landen, gern aen namen, ende wel begheerden dat hy vertrecken soude, al waere het terstondt, het Gouvernement latende in handen van den Raet van Staten: Oock heeft de Coninginne van Engelandt dit bevordert, den Coninc door eenen expressen Edelman aendienende de secrete handelingen ende practijcken die *Don Ian* was dryvende met de

+Den Leeuw treckt hier wederom het Doffen vel aen.

+den wolf wil Richter sijn over de schapen.

+*Occasionen quaerit, qui vult decedere ab amico.*

ghevanghene Coninghinne van Schotlandt.

Dese saken aldus staende, so heeft *Don Ian Naemen* met groot garnisoen beset, ende hy is getrocken nae *Lutzenborch*, daer hy zijn volck⁺ vergaderde, ende hem tot den Crijch rustede. Die van *Brabant* nu sonder Gouverneur zijnde, dewyle zy met *Don Ian* in Crijch sotnden: soo hebben sy den *Prince van Oraengien* voor haren *Ruwaert*, d'welck in out Brabants so veel te seggen is als Rust-bewaerders of Gouverneurs aengenomen, ende corts daer nae, naemelick den sevenden Decembris, is *Don Ian* by de Generale Staten verclaert te zijn Infracteur⁺ van de Pacificatie by hem be-edicht ende besworen, ende Vyant van de Landen: ende den achthienden der selfder Maent, is de Erts Hertoge *Matthias van Oostenrijck* by de Generale Staten tot *Brussel* vercoren tot Gouverneur Generael van de Nederlanden, ende den *Prince van Oraengien* is zijnen Luytenant Generael ghemaect, zijnde den Man op den welcken haer de Landen in de aenstaende Oorlogen alderbest mochten vertrouwen, zyne cloecke ervarentheyt, verstant, ende ghetrouwicheyt alle de heele Weerelt door ghenoechsaem bekent zijnde.

⁺Hier treckt hy wederom het wolvern vel aen. An. 1577 den 22 Octob.

⁺*Don Ian* Vyant verclaert.

⁺*Hertoch Matthias* Gouverneur Generael ghemaect.

De Staten hadden voorwaer seer goede ende menichfuldige oorsaken om *Don Ian* vyant te verclaren, ende van den Coninck dagelijcx meer ende meer te vervreemden, aengesien ende yeder genoechsaem conde speuren, dat hy geresolveert hadde dese Landen gheheelick te verderven, ende de goede Inwoonders der selfder tot slaven der Spaenjaerden te maken. Wat conden wy anders doen in sulck eenen bedroefden staet zijnde, dan onsen toevlucht nemen tot het gene dat de Goddelicke ende Weereltlicke rechten in dier gelijcke saken ghedoogen, de Natuere bevele, Redene is wysende, ende de Wetten consenteren? Te weten: datse de Wapenen in de vuyst nemen souden, om haer tegen de openbare geweld-doenders te beschermen, ende by alle middelen van onse halsen af te weeren de ellendige slavernye, welke de Vreemdelinghen over ons ende onse na-comelinghen sochten te brengen. Hier toe zijn de goede Inwoonders deser Landen des te eer ende te meer verweckt gheweest, siende dat den Hertoge van *Alva*, ende andere Autheurs ofte beleyders der Nederlantscher ellenden, nu de grootste autoriteyt by den Coninck hadden, ende dat sich *Don Ian* meest reguleerde na den raet der selfder, ende der gener die hy by solemnelen eedt hadde beloeft, tot exempel van andere, te straffen, dat is: der gener, die den brant ghesteken hadden inde schoonste Steden van den Lande, ende die hare handen besoetelt hadden in het bloet van veel duysent ontschuldige menschen, jae zelfs der ghener, die de ghetrouste Dienaers ende beste Vrienden des Conincks waren gheweest: Dese, segghe ick waren by *Don Ian* alder meest gheacht, alle saken dryvende na haerlieden eygen fantasie: Wat goets conden wy doch nu verwachten ofte verhoppen, als wy alsulcken Tyrannighe ende

wreede Moordenaers sagen ghestelt tot Rechters over ons leven, erven ende goederen. Indien wy, die inde voorgaende jaren so veel bedriegeryen ende loose handelingen, tot onse grooten nadeele, hadden ghesien ende gevoelt, wederom ons in de handen der Spaengiaerden ghegheven hadden, wy souden des gheheelen Werelts spot zijn gheworden.

⁺ *Don Ian* vyant verclaert zijnde, heeft sich met alle geweld teghen de Staten ghestelt, ende hy heeft haer eenich volck te *Gembloers* afgheslagen den 31 Januarij, Anno 1578, zijn victorie vervolgende, heeft hy noch eenighe stedekens, eens deels met gheweldt, anderdeels by compositie in ghecreghen, onder de welcke was het stedeken *Sichenen*, alwaer hy seer wreedelick heeft ghehandelt, teghen zijn belofte ende toesegginghe, al dootslaende, verdrinckende, ende onthalfende, sonder eenighe genade. Hy heeft oock *Nivelle* belegert, dwelck hy nae veel stormens tot compositie heeft gedwongen, den Heere van *Villers* ⁺ uyt trecken met Rappier ende Pongiaert, de Capiteynen te Peerde: Maer den vyant heeft zijn moordadich ghemoet betoont doort vermoorden van alle de crancke ende gequetste soldaten, die so ras niet uyt trecken en conden, als de ghesonde ende weerhaftige.

⁺Slach te *Gembloers*.

⁺Een Exter en can haer hippelen niet laten.

⁺ De saken hier te lande dus seltsaem, ende aen beyde zyden dus onseker staende, so hebben de omliggende Potentaten (om de vervremdinge der Nederlanders van hare Lantheere voor te comen, ende om het vyer der oorloge te blusschen) gearbeyt om een vrede in dese Landen te maken: Tot welcken eynde de Keyser, Coninc van *Vrancrijck*, ende Coninginne van *Engeland* hare Ambassadeurs in Nederlant gesonden hebben, die seer wel ende neerstelijck hier in ghearbeydt hebben, ende de Staten warender oock wel toe gesinnet, tot bewijs waer van sy eenige redelijcke conditien hebben voorgheslaghen, maer *Don Ian* ⁺ en woude de selfde geensins aennemen, onaengesien dat het de Ambassadeurs hem seer rieden: Maer seyde dat hy te vrede was, datmen *bestant* soude maken. Dit en was hem nerghens anders om te doen, ⁺ dan om tijt te gewinnen, ende daer en tusschen meer volcx te vergaderen. Doch de Staten en hadden geen en smaeck inde *Treves*, overmits het de gheleghentheyte haerder saken niet lyden en conde .

⁺Alwederom een geveinsde vredehandeling tusschen de Staten ende *Don Ian*, Ao. 1578.

⁺*Don Ian* wil liever *Treves* dan vrede.

⁺Vredehandeling afgebroeken door *Don Ian* so haest als hy tot den Crijch veerdich was.

Soo haest als *Don Ian* meer Crijghs volck becomen hadde, so heeft hy de Ambassadeurs geantwoort, dat de Coninck den geheelen vredehandel, ghestelt hadde, ende noch stelde in handen vanden Keyser, daer van hy haer Brieven verthoonde, ende dancktese met eenen af. ⁺ Hy meynde nu *bestandt* ghenoech te zijn, om de Landen door zynen gheweldighen Legher te dwinghen ende te over-Heeren, maer niet langhe hier nae is hy haestelijck gestorven in zijn Leger voor *Namen*, ende met groote pompe binen de Kercke te *Namen* ghedragen, ende van daer nae *Spanien* ghevoert. Hy hadde sich wel inghebeeldt, dat

⁺*Don Ian* sterft by *Namen* d'eerste October, 1578.

hy door hulpe des Paus soude Coninck van *Enghelant, Schotlant, Yrlant, ende Theunis* geworden zijn, hy meynde groote eere in te leggen⁺ ende beroemt te worden door treffelijcke Victorien die hy over ons soude halen: Maer onsen goeden God heeft sich over onser ontfermt ende hy heeft ons uyt de Handen ende Tanden deses bloet-dorstigen Hoere-kints ende zyner met-ghesellen, die haere Sweerden op ons ghewet hadden, genadelijck gherucket: hy voerde in zijn Vaendels⁺ een *Crucifix* met dese woorden: *In dit teecken heb ick de Turkcken overwonnen, in dit selfde teecken sal ick oock de Ketters overwinnen*: maer alst de menschen op het cloeckste grijpen aen, so gaet doch Godt een ander baen, het staet alles in zynen handen.

⁺*Homo proponit, Deus disponit.*

⁺*Triumphum ante victorium canit.*

In *Don Ians* plaetse is *Alexander Farnese Prince van Parma* van den⁺ Coninck gemaect Gouverneur Generael in dese Landen. Dit was den rechten Vos diemen moest gebruycken om de Nederlanders te bedrieghen, hy is *super-magister* geweest in schalckheyte, list, ende alle bedriegherye, lachende met den monde, maer het herte vol fenijn hebbende, daer mede hy den Coninck meer voordeels gedaen heeft, dan al de voorighe Gouverneurs met haer ghestrengicheyt: Stracx in den beginne zynes Gouvernements heeft hy de saecken alsoo beleyt tusschen de Provintien, datter een bedroefde scheuringhe gecomen is, want *Artoys* ende *Henegouwe*, met *Rijssel, Douway, ende Orchiers*, hebben haer met den Coninck gheheelick versoent, ende sy zijn van *Brabandt, Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt*, afgeweken, d'welck⁺ het wit was daer de Coninck langhe op gemickt ende geloert hadde: wel wetende dat hy tot zijn voornemen nemmermeer comen en soude, dan door dus danighe scheuringe der Provintien. Dit is gheweest den poel van vele elende, van eenen langhen bloedigen krijch, ende van t' verderf der Nederlanden dese naest-voor-ledene dertich Jaeren.

⁺*Prince van Parma comt int regiment.*

⁺*Discordia res maximae dilabuntur.*

Als de E. M. Heeren Staten met seer groote bedroeffenisse, dese schenringe vernomen hadden, so hebben sy ghetracht den staet der anderer Provintien te verseeckeren door een *Naerder-Vnie*, verdrach, ende⁺ verbontenisse aen malcanderen, die sy tot *Vtrecht* beraemt ende besloten hebben, waer van dese Landen sint der tijt zijn genoemt geweest *De Geunieerde ofte Vereenichde Landen*. Hoe de indignatie der Spaenjaerden bitterder, ende de Legers des vyants grooter waren, hoe sy⁺ nauwer aen malcanderen zijn verplicht ende verbonden geworden, tot hare groote schade, nu geleert hebbende wel ter herten nemen ende betrachten de lesse ende vermaninge des cloecken Velt-Oversten *Sectorij*, die zyne Soldaten als sy tweedrachtich waren seer aerdich heeft aangewesen, hoe lichtelic dat sy hier door soude connen te schande comen, ende van hare Vyanden overwonnen worden: hy stelde daer een Peert in haerer aller tegenwoordicheyt, ende hy beval een van de sterckste Soldaten, dat hy dit Peert den gheheelen steert ge-

⁺*Vnie binnen Vtrecht gemaect, Ao. 1579.*

⁺*Concordia res parvae crescunt.*

lijckelijck uyt trecken soude: den soldaet heeft met al zijn cracht sulcx te doen ghepoocht, maer te vergheefs. Daer nae heeft *Sectorius* een van der Soldaten jonghers gheroepen, ende hem bevolen dat hy het eene haer voor, het andere naer, uyt des Peerts steert trecken soude, tot dat hy den gheheelen steert soude ghebloetet hebben, d'welck den jongen licht om doene was: hier door heeft *Sectorius* zyne Soldaten ghesterckt ende gestijft, eendrachtelijcken met malcanderen te leven ende te vechten.

De Staten lieten ontrent deser tijt (om te betoonen dat sy geresolveert waren in aller manieren hare mannelijcke resolutie te volvoeren) eenen penninck munten, waer op aen d'een zyde lagen afgebeeldet de doode lichamen van *Egmont* en *Hoorne*, ende hare hoofden op staken: Aen d'ander zyde twee vechtende Ruyteren ende twee Soldaten, met dese opschrift:

Praestat pugnare pro Patria, quam simulata pace decipi

Doch hoe wijselijck ende hoe wel dat de E. M. Heeren Satten tot des Lants beste dese sake beleyt hebben, so heeft den *Prince van parma* met dese afghescheurde valsche Provincien soo veel vermocht, dat oock verscheydene Steden in *Brabandt*, *Ghelderlandt*, *Vlaenderen*, ende t'Sticht van *Vtrecht* haer van het Lichaem hebben af-gescheurt, of ⁺ immers weygerlijck waren dese Unie in te gaen, de goede ende vrome Borgers over-heert zijnde van die welcke de Paepsche Religie toe ghedaen ^{+Ceulsche vredehandelinghe.} waren, ende die des halven tot den Spaengiaerden inclineerden.

In het Jaer 1579 isser wederom een Vredehandelinghe voor gheslaghen, ende daer zijn binnen *Ceulen* tot dien eynde gecomen de gesanten des Paus, des Keysers, des Conincks van Hispanien, ende der E. M. Heeren Staten, al waer men niet anders gesocht en heeft, dan de Gheunieerde Provincien het net teenemael over't hoofd te trecken, ⁺ ende ons in des Coninx handen te leveren, om met ons te leven nae zynen wille ende believen. Men heeft de voornaemste van de Gesanten der Staten so ^{+Afvallighe Ghesanten der Staten} met pensioenen, als met groote beloften ghebracht tot de ghehoorsaemheydt des Coninx, namelijk den Hertoghe van *Aerschot*, den Abt van *St. geertruyt*, den Abt van *Marolles*, *Bucho*, *Ayta* Abt van *St. Baefs*, ende Jasper Schetz Heere van *Grobbendonck*, die Amen gheseyd hebben op alles wat den *hertoghe van Terra nova*, ende *parma* voorgaven. Desen Vredehandel heeft te weghe ghebracht, dat niet alleen de Provincien van *Artoys* ende *Henegouwe*, met de *Casselerye* van *Rijssel* zijn afgesondert ghebelven van de andere, maer men heeft het soo ghebrouwen, dat oock Mechelen ende s'Hertogenbosch, met noch meer Steden, haer van de andere Provincien hebben afgescheurt. In de plaetse van een bestendige vrede te maken, gelijk een yeder hoopte, heeft men Instructien ghemaect, ende in *Spanien*

gesonden, aenwysende hoe de Coninck opt bequaemste den crijch in dese landen soude voeren, om niet alleen meester te worden *ende* te blyven in geheel Brabant, Vlaenderen, Artoys *ende* Henegouwe, &c. Maer oock om Hollant *ende* Zeelant, &c. te dwingen *ende* te overheeren. De beyde voorgenoemde Abten wierden Raetsheeren van de Coninc⁺ gemaect, *ende* dien van Marolles werdt van *Terra nova* uyt s'Conincx⁺ autoriteyt beloofd een pensioen van 3 duysent Croonen jaerlicx. Eenen seer treffelicken persoon, die schijnt dat geweest is een van de Gedeputeerde tot desen Vredehandel, heeft den selfden An. 1586 binnen Lions int Latijn laten drucken met Annotatien, verhalende datse wel slecht moesten zijn, die niet en mercten, wat de Coninc in de Vredehandelinghe ghesocht heeft, dewyle hy persisteerde in die meyninghe, dat de Nederlanden begaen hadden *crimen laesae Majestatis*, tegen God *ende* tegen hem: Hy bevont dat hy in so lange jaren met de wapenen⁺ tot voldoeninge der straffe, welcke, na zyne *ende* der Inquisiteuren oordeel, dese landen verdient hadden, niet en hadde connen comen, daerom practiseerde hy nu de selfde met haer eygen wapenen *ende* middelen te ruyneren, twist onder de Provincien verweckende, om also de'eene⁺ door d'andere te bestormen, *ende* eyndelick beyde partyen inden gront te seylen. Want al ware het dat de afgewekene Provincien ten langen lesten boven ghelegen hadden, so souden sy immers den Spaengiaerden te onsterck zijn geworden, *ende* sy souden van haer even so wel zijn vernielt gheworden, als d'andere.

Na dat nu vele jaren lanck de Coninck van Hispanien dese landen seer grouwelick hadde getyranniseert, *ende* daer na met menigerley listige *ende* bedriegelijcke vredehandelinghen hadde ghesochtt inder zijn volcomene heerschappye, ja tyrannye te brengen, *ende* de E.M. Heeren Staten siende, dat haer saken alle daghe *de Malo in peius* liepen, door dien dat den haet *ende* toorn des Conincx over al dese landen dagelijcx was wassende *ende* toenemende, soo hebben de Staten Generael, inden Haghe vergadert zijnde, nae lange deliberatie, den 26 Julij, An. 1581 een Placcaet gheraemt, waer in sy verhalen, hoe⁺ de ondersaten niet en zijn geschapen tot behoef van den Prince, maer de Prince om der Ondersaten wille (sonder de welcke hy geen Prince en is) om die met redenen *ende* met recht te regeren, voor te staen, lief te hebben, als een Vader zyne kinderen, *ende* eenen Herder zyne schapen: *Ende* so hy ter contrarie doet, so en is hy geenen Prince, maer eenen Tyran, die van de Ondersaten (insonderheyt wanneer sulcx geschiet met autoriteyt vande Staten der landen) mach verlaten worden: Te meer, als sy met geen ootmoedige vertoninghen, versekertheit van vryheyt, van lijf *ende* goet, wijf *ende* kint en hebben connen verwerven: twelc voor al behoorde plaetse te hebben in de voors. landen, mits dat die gewoon zijn

⁺Heren-loon.

⁺*Quid non mortalia, pectora cogis Auri sacra famor?*

⁺*Eaden nunc agiatur fabula.*

⁺*Iliacos intra morus pugnatur; & extra.*

⁺Ao. 1581. Hebben de Generale Staten verclaert, den Coninc van Hispanien vervallen te zyn van de heerschappie deser Landen, nae dat sy wel dertich Jaren lang met seer groote patientie verdragen hadden de Tyrannie der Spaengiaerden, so onder Carel den V. als onder zynen Sone Philips den II.

geregiert te worden na den eedt des aencomenden Princes, volgende de Privelegien, Costuymen, ende oude hercomen deser Landen, die sy op sulcke conditien ontfanghen, ende soo hy die breeckt, soo is hy oock na rechte vande heerschappye der selfder vervallen etc. Waeromme de Staten *Finaliter* by hare Placcaet voegen, dat sy alles overmerckt hebbende, uyt hooghen noot ghedwonghen zijn, by ghemeynen accoorde, deliberatie ende over-dracht, den Koninck van *Spanien* te verclaren, ende met dien verclaerden *Ipso jure* vervallen te wesen van zijn Heerschappye, gerechticheyt ende erffnisse van de voorsz. Landen, ende voortaan van gheen meyninge te zijn den selven te kennen in eenighe saken, Princelijcke Hoocheyt, Jurisdictionen ofte domeynen der Landen, ofte zynen naem als over-Heere meer te ghebruycken etc.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ick hebben my schier doof gehoort: men mach wel met der waerheyt segghen: *da ta informatione cessat admiratio*, daer de luyden maer half zijn, daer en is het bescheyt oock maer half: Ick en hebbe dese dingen aldus noyt hooren vertellen, maer nu ickse hoore, so verfoeye ende verspye ic de Spaenjaerden so seere als ghy ofte yemant anders: Ick achte dat al onse na-comelingen dit aldus hoorende, haer over onse patientie verwonderen sullen, ende seggen, hoe is het mogelick gheweest, dat onse Voor-ouders soo langhe ende veele Jaeren het Spaensche jock met sulck gedult hebben connen dragen, daer doch hare groote wreetheyt wel meriteerde, dat sy eendrachtelick, stracx in den beginne van *Duc d'Alvens* wreede regeringhe, den Coninck hadden afghesworen ende verlaeten.

Vryen Nederlander.

So verstae ick het oock: maer onse lanckwylighe patientie dient ons tot eere ende tot onschult voor de gantsche wyde Weereldt, ende alle Natien. Maer hoort doch nu voort-aen, hoe de saken hier te lande zijn afgeloopen. De Koninck van Hispanien wel bevindende, dat de doorluchtighe *Prince van Oraengien* hem insonderheyt in zijn boos voornemen belette, ende oock wel merckende, dat hy sich met Wapenen ofte opentlick ghewelt niet en soude connen wreken, so heeft hy ⁺ ghesocht ende alle middelen aenghelecht om desen vromen helt van het leven te berooven door moordenaers, daer toe geen ghelt sparende. Hy heeft voor eerst Anno 1582 (door eenen *Iovan de Isoncha*) eenen Spaenschen Coopman binnen *Antwerpen*, genaemt *Iasper de Anastro*, belooft te gheven tachtentich duysent Ducaten, ende een *commenda* van sint Jacob, als hy den *Prince van Oraengien* soude omghebracht

⁺Hier gaet het op moorden aen.

hebben. Desen *Anastro* selve niet stout genoeg zijnde, om dit int werc te stellen, heeft (door persuasien van eeuwige salicheyt daer door te verdienen, ende boven dien noch grooten lof ende rijcdom te vercrygen) zynen Cantoir knecht, *Ian Iauregui* hier toe beweecht, die een jonck Knecht van 23 Jaren was. Desen jonghen schelm heeft dit zynen Biechtvader *Hr. Antonis Timmerman* geopenbaert, die hem absolveerde, om dat hy dat aen nam ter eere Godes, en uyt yver vande Roomsche Catholijcke Religie: Jae desen Monick heeft den Moordenaer ⁺ in zijn voornemen ghesterckt, ende het Sacrament daer op gegeven. ⁺ Dit moordadich stuck is aenghegaen den achtienden Martij. *Iauregui* is wel gewapent nae het Casteel van *Antwerpen* ghegaen, daer de Prince ghelogeert was, die zijn middachmael gedaen hebbende, ghegaen is in de groote Sale, verghegesellschaft met vele treffelijcke Heeren. Willende uyt de Sale gaen nae zijn Camer, heeft hem desen *Iaugerui*, by de deure staende, met een Pistolet gheschooten onder zijn rechte oore, dat het de flincker kake uytvlooch: de cloot passeerde doort gehemelte des monts onder de boven tanden. De Heeren ende Edele die by zijn Pr. Excel. waren, dit siende, gaven den Spaenjaert drie ofte vier steken, ende de Hellebardiers staken hem voorts doot, de Prince tot hem selven comende, ende verstaende nae zijn beswyminge dat hy gequetst was, so riep hy: *doot hem niet, ick vergeve hem mijn doot*. Men heeft by den Moordenaer ghevonden, neven andere dinghen, eenighe Spaensche ghebedekens aen de Sancten, Engelen ende God, onder de welcke een was aen den *Engel Gabriel*, den welcken hy hadt, *dat hy zynen middelaer woude zijn by Iesus Christus, ende by zynenen dierbaren Sone* (ghelijck of *Christus* eenen Sone hadde) ⁺ ende oock middelaer by de Maget *Maria*, dat hy mochte zijn voornemen volbrengen, etc. Desen Moordenaer, ende daer nae den anderen Cantoir knecht van *Anastro*, *Antonio Venero*, ende den Biechtvader *Antonis Timmerman*, zijn gevierendeelt, de quartier ende hoofden werden op de Bollewercken des Casteels gestelt, de welcke naemaels Anno 1568 solemnelijck afghenomen, ende als Heylichdom berwaert. Des Princen wonde is door de genade Godes, ende door goeder Meesteren neersticheyt, wonderbaerlijck genesen, tegen aller menschen opinie. God de Heere heeft tot voordeel zyner Kercke ende der bedroefder Landen dese Godsaligen ende seer wysen Heldt het leven noch eenen tijdt lanck gespaert.

Doch niet langhe hier naer, namelijk den 21 Julij, Anno 1582, heeft den Coninc van Hispanien door den *Prince van Parma* wederom andere Moordenaers toegemaect, om niet alleene den *Prince van Orangien*, maer oock *Duc d'Alencon*, doe de Hertoge van *Brabant*, Grave van *Vlaenderen*, =>c. binnen *Brugge* te vermoorden: De Moordenaers waren dese, *Nicolaes Saldeco* Spaengiaert, *Francisco Baza* Italiaen, ende *Nicolaes Hugot*, toghenaemt *la Borde*, eenen Wale. Maer eer desen

⁺Catholiken yver.

⁺Prince van Orangien doort
hoofd gheschoten, Anno
1582.

⁺Och arme slechte menschen

aenslach int werck gestelt wert, is hy, door Godes wonderbaerlijcke regieringe ondeckt. *Hugot* hoorende dat de twee andere int Hof waren aenghetast, ist ontloopen: den Italiaen *Francisco Baza* wel merckende dat hy met een strenge ende schandaleuse doot soude gestraft worden, heeft hem selven met een Mes inde gevanckenisse het leven benomen. *Salcedo* is op het versoeck van den Coninck van *Vranckrijck* ende zijn Moeder naer *Parijs* ghevoert, alwaer hy bekent hebbende, dat hy tot volvieringe van dit feyt ontfangen hadde op de hant van den Coninck van *Spanien* de somme van vier duysent Ducaten, so is hy by sententie van den Parlamente van *Parijs* gecomdemneert met vier Peerden van een ghescheurt te worden, welke sententie ter executie is ghestelt den 25 October in de presentie des Coninckx, zynes Moeders, ende van t'gheheele Hof-ghesin.

⁺ Anno 1583 in Martio isser t'*Antwerpen* eenen Spaenjaert gevanghen, ghe-naemt *Pedro Dordoigno*, die bekende uyt *Spanien* ghecome te zijn om den Prince van *Oraengien* te vermoorden, ende dat hy daer over met den Coninck selve gehandelt hadde, hoewel hy daer na den Coninck wilde ontschuldighen, segghende alleen met des Coninckx Secretaris daer van gehandelt te hebben. Hy hadde oock in het doorreysen te *Grevelinghe* met *Lamotte* daer van gesproken. Hy was oock mede gheweest in het innemen ende plondere der Stadt *Antwerpen*. Nae dat hy dese ende andere dingen bekent hadde, is hy in Martio gericht, gelijkmen Verraders ende Moordenaers gewoon is te rechten, In dit selfde Jaer van 1583 is oock in den *Hage* by sententie des Hof van *Hollant* gecondemneert ende met den Sweerde gericht ende daer na in vier quartieren verdeelt, ende aen vier kricken opgehanghen gheworden een *Cornelis de Hooghe*, sich uytghevende voor Bastaert van den Keyser *Caerle de V.* Die van de Coninck van *Hispanien* in dese Landen is ghesonden, om oproer, scheuringhe, ende over al Alarm te maken, tot ruine ende verderf des Lants.

Daer is oock Anno 1584 den 13 April te *Vlissinghen* ghevanghen ende gericht eenen *Hans Iansen*, een rijck Coopman, die den Prince met alle die by hem waren, meynende door Bus-poeder geleyt in eenen Kelder, ontrent den huys daer den Prince gelogiert was, om te brengen ende desen *Hans Iansen* hadde van dese saken gehandelt met den Spaenschen Ambassadeur in *Vranckrijck*.

Niet lange na dat desen aenslach gefailleert was, isser eenen Francoyschen Capiteyn van het garnisoen van der sterckte ter *Meuse* genoemt *Le Goth*, gevanghen ende geleverd in handen vanden *Marquis de Roubaix*, van den welcken hy is aengesproken ende versocht om eenigen dienst te doen voor de behoudenisse van zijn leven, dreygende hem anders te dooden, om dat hy eens uyt de gevanckenisse gebroken was. Ende by namen heeft den Marquis versocht van *Le Goth*, om yet voor te nemen op den Persoon van den Prince van *Oraengien*,

Twelck de Capiteyn nae vele woorden ende beloften van vergheldinghe ten laetsten aennam, segghende dat hy gheleghentheydt wist om den Prince te vergeven in een seecker pottagie ghecockt met Paelinghen, die den Prince gheerne adt. Hier van heeft den Marquis den *Prince van Parma* gheadverteert die hem andtwoorde, dat hy den aenslagh goet vondt ende prees: ende gaf hem macht om beloften van vergheldinghe te doen. Maer desen Capiteyn los zijnde, heeft dit schelm-stuck aen den dach ghebracht, ende hy is de Landen ghetrouwe ghebleven, oock inden dienst der selfder ghestorven.

Aldus hebben de Spaenjaerden ende haere aenhanghers ghesocht in alle maniere den Prince om den hals te brenghen, dwelck sy oock eyndelijck, door Godes toe-latinghe tot straffe onser ondancckaerheydt, ghedaen hebben. Want eenen *Balthaser Geeraerts Bourgoingnon* (die sich ⁺ liet noemen *Fransoys Guion van Lions*) heeft op den thienden dach Julij ghestijft ende ghesterct zijnde van verscheydene Jesuiten, den Prince binnen *Delft* seer moordadelijck in zijn Hof, soo hy des middaeghs van de Tafel quam met een Sinck-roer, daer drie koughelen in waren, soo ghequetst in het hoofd dat hy stracx daer nae, sprekende dese woorden (*Heere Godt weest mijn ziele, ende dit arme volck ghenadich*) zijnen gheest heeft ghegheven.

⁺*Prince van Orangien* wort doorschoten. An. 1584. Den 10. Julij.

Als de Coninck van Hispanien hoorde dat desen treffelijcken Vorst, die voor den wel-standt deser Landen lijf en goet heeft opgheset, van het leven berooft was, soo heeft hy ghemeynt dat hy het al ghewonnen hadde, of immers dat corts alle dinck naer sijnen wensch gaen soude, maer Godt de Heere heeft bewesen ende doen blijcken, dat het sijne handt is die ons beschut ende beschermt, ende dat het nimmermeer aan Instrumenten en sal ontbreecken, om sijn volck ende Kerck te bewaeren. De Staten hebben stracx nae de doot des hoochloffelijcken *Princes van* ⁺ *Orangien*, het Gouvernement van *Holland, Zeeland, Friesland, ende Vtrecht*, ghegheven zijnen Sone *Prince Maurits van Nassou*, ende daer by het Admiralschap der Zee, die als eenen cloeck-moedighen heldt de Landen met den Sweerde heeft beschermt, den vyandt grooter afbreucke doende als sijn Heer Vader hadde connen doen. Hy heeft doen blijcken dat der Spaenjaerden vel niet harder en is, als anderer menschen, ghelijck tot noch toe vele ghemeyndt hebben, maer dat sy zijn *Hombres como los otros*, ende dat het derhalven groote dwaesheydt is, van haer *Servitutum quotidie emere* ghelijck ghedaen hebben alle de ghene die hem hebben aenghebeden, op dat hy haer gheen quaet nocte schade doen en soude.

⁺Prince Maurits van Nassouwe succedeert sijn Vader int gouvernement An. 1584.

Onder alle Gouverneuren die de Coninc van Hispanien in dese Landen ghesonden heeft, wordt insonderheydt den *Prince van Parma* ghepresen: Ick bekenne oock gheern dat hy de beleefste van allen gheweest is, waer mede hy veel meer ghewonnen ende uytghericht heeft, dan alle zijne voorsaten met haere ghestrengicheydt ende wreetheydt ghedaen

hebben, of hy, tot zijne hoochste victorien ghecomen zijnde, soo goedertieren soude ghebleven zijn, of dat hy ons vermeestert hebbende, alle gaer nae den wreedden wensch *Caligula*, gelijkelijck soude uytgeroeyt ende verdelghet hebben, dat soude den tijd gheleerd hebben, indien God de Heere hem de finale victorie ende het leven soo langhe ghelaten hadde, hy was Meester in de conste van veynsen, zijnde een Italiaen, die andere Natien daer in te boven gaen, ende onder alle die, eenen Prince die professie daer van maecte, des te meer conde hy zijn bloedich voornemen te zijner tijd volvoert hebben, overmidts hy van Pauselijcke afcomste was, die hem hier toe soude gheraden hebben: Maer seeckerelijck al en hadde hy niet anders ghedaen, dan dat hy Moordenaers heeft ghehuert om den treffelijcken Vorst den *Prince van Orangien* te vermoorden, soo en is hy niet weerdich onder het ghetal der goedertierene ende rechtschapene Princen ghetelt ofte ghesteldt te worden, zijne regeringhe en is nergens nae soo goedertieren gheweest als vele van zynen aenhanck daer van gheroempt hebben: neemot tot exempel uyt veelen, dit eene: *Maestricht* is zijne eerste victorie, welcke Stadt hy vermeestert ende overweldicht heeft Anno 1579. wat wreedtheydt, moorderye, Vrouwen-schenderye, brandt-stichtinghe, ende ander gheweldt datmen daer gheoeffent heeft eenighe daghen lanck naer het innemen deser Stadt, daer van en wil ick niet spreken, want men wel weet hoe het ghemeynelijck toegaet inde Steden, die nae langhe belegheringhe, van haere vyanden worden over-wonnen, alhoewel dat oock vele Veldt-overste, selfs onder de Heydenen, haer Crijghs-volck niet en hebben toe-ghelaeten haeren rasenden wille te vol-voeren over de verheerde Steden ende inwoonders der selfder: Doch dit latende op zijn Crijchs-mans goet zijn, soo en sal nochtans niemandt connen ontkennen, dat langhe nae dat het bloedt der overwinners coele gheworden was, *de Prince van Parma* in de Stadt van *Maestricht*, zijne Capiteynen ende Soldaten so grooten moetwille ende over-last heeft laten bedrijven, als of zy nu strackx eerst ware overwonnen ende vermeestert gheworden. Daer zijn Anno 1584. brieven af gheworpen, gheschreven by den *Raets-Heer Sestich*, die het Cancellierschap van *Braband* bediende, gheschreven aen den *Prince van Parma*, daer in hy claechde over eenen Capityen *Don Rodrigo de Castro*, diemen te wille de Cancelrye moeste transporteren, ende die de Stad ende het Land van Overmaese soo tyrannichlijck heeft gheschat, dat des ghelijcke te voren noyt ghehoordt en was, selfs de Gheestelijcke niet verschoonende, die hy ghedwonghen heeft haere cleynodien ende Kerckelijcke ornamenten, ja haere Reliquien te vercoopen, ende heeft se eyndelijck soo uyt gheperst, dat zy haere Choor-sanghers ende andere die inder Kercken dienden, moesten oorlof gheven, alsoo datmender selfs op Kersmis Anno 1584. gheen Clocken noch Orghelen en heeft connen ghebruycken. De Magistraet ende de Edele claechden, dat het haer ende haere ondersaten onmoghelijck was langher te draghen de

lasten van de leeninghen tot onderhout van de Soldaten, verclaerende dat zy te vreden waeren, al haere goederen in zyne handen te leveren, soo sy maer mochten met Wijf ende Kinderen ter Stadt uytgaen. Maer haere clachten zijn weynich gheacht gheweest, zy hebben het Spaensche Jock moeten draghen soo langhe tot dat Godt de Heere haer een uytcomste ghegheven heeft.

Anno 1586. heeft desen goedertierenen Princ de Stadt *Nuys* inghenomen, ghehoorende onder het ghebiet des Bisschops van *Ceulen*, al waer hy niet allen door de scherpte des Sweerds en heeft laeten ombrenghen alle diemen conde becomen in de furie, sy waeren dan Borghers of Soldaten, maer hy heeft daer oock laeten ophanghen den Godsaligen *Predicant Fossier Oppenheim*, met den *Gouverneur Cloer*, die swaerlijck ghewondet te bedde lach, ende noch twee Capiteyns. Siet wat eenen ghenadighen ende goedertierenen Prince was dit.

Maer om wederom te comen tot het verhael der saecken hier in Neder-landt ghepasseert, gheduerende het Gouvernement van *Parma*, soo staet hier oock wel aen te mercken, hoe bedrieghelijck ick soude schier seggen, hoe verraderlijck, datmen An. 1588. gehandelt heeft, niet alleen ⁺ met dese Landen, maer oock met *Enghelandt*, datmen ghelijckelijck ⁺ heeft ghesocht te brengen onder het Spaensche jock ende eeuwige Tyrannie der vreemdelinghen, door eenen verraderschen vrede, die wel de Coninghinne van *Enghelandt*, ende de Coninck van *Denemarck* uyt goeder meyninghe ghesocht hebben te bevoorderen, maer de E. M. Heeren Staten en hebbender gheenen sin noch smaeck toe ghehad, maer hebben den selfden veel meer ontraden met wichtighe ende veel-vuldighe redenen, die zy in open druck hebben uytghegheven. Doch de goede Coninghinne diemen persuadeerde dat alle saecken oprechtelijck ende ter goeder trouwe ghedreven wierden, heeft even wel haere Ghesanten ⁺ uyt *Enghelandt* nae *Oostende* ghesonden in Februario, die niet de Ghedeputeerde des Coninx van Hispanien tot *Borben* in *Vlaenderen* in ghespreck zijn ghecomen den sesten Junij. Maer als men in het trackteren was ghetreden, soo is de groote Spaensche Armade te voorschijne ghecomen, waer mede het veynsen van *Parma* uyt was, want de Enghelsche hebben gesien ende bevonden, datmen niet anders ghesocht en heeft met dese Vrede-handelinghe dan haer soo langhe int slape te wieghen, tot dat dese gheweldighe Armade haer met ons ende ons met haer gheheelijck soude over-vallen hebben. Welcke voor handen zynde, ende de Windt uyt den Zuyt-westen waeyende, soo heeft den *Prince van Parma* over luyt ghesproken: *Questo Vent fara la pace*: desen Windt sal de vrede maecken. Wat hy daer mede meynde heeft een yeder wel verstaen, doe de gheweldighe Armade tusschen *Enghelandt* ende Neder-landt aen ghecomen was, Siet hoe den listighen Vos met bedriegherye is swangher ghegaen.

Sijn Exctie. *Graef Maurits* in het Gouvernement ghetreden zynde, heeft sich vanden beginne zijner regeringhe seer wijselijck, mannelijc ende cloeckelijck ghedraghen, den vyant groote afbreucke soo te Water als te Lande doende, soo met beleggheringhen als slachtinghen, d'welck den Spaenjaert siende ende gevoelende, heeft hy door schelmen ende verraders den selfden ghesocht verraderlijck te laten vermoorden, door eenen ⁺ *Michiel Renichon priester Namurois*, die ghedegniseert in soldaets cleederen tot dien eynde van *Brussel* inde Vereenichde Landen ghecomen was, ende niet hy alleen, maer ghelijck hy ghevanghen wesende vrymoedelijck bekent heeft, daer waeren nevens hem noch verscheydende Moordenaers met beloften ende

⁺An. 1588

⁺*Tu quae Romanas voluisti spernere leges, Hispano discas subde recollajugo.*

⁺Spaensche Armade. Geduerende het gespreck van vrede tusschen *Engelant* ende *Parma*, comt de geweldige Armade te voorschijne om *Engeland* ende *Nederland* geheelijck te overweldighen.

⁺*Michiel Renichon.*

ghelt becocht ende uyt ghesonden, om zijn Exctie. ende oock *Graef Hendrick Frederick* zijne Exctie. joncksten broeder van het leven te berooven. Desen *Renichon* is in Junio An. 1594. in den *Haghe* gheexecuteert, nae dat hy bekendt hadde, dat hy ghehuert was van den Grave van *Barlaymont* met wille ende wete nae zijn segghen, van den Erts-hertoch *Ernestus*, om zijn Exct. *Graef Maurits* om te brenghen, oock den Heere van *Olden-Barneveldt*, *Leonium Cancelier van Ghelderland*, ende den Heere van *St. Aldegonde*, ende datmen hem hier voor ghetelt hadde 200. Philips Daelers, daer by segghende datter noch vijfentwintich duysent Croonen reede laghen voor den ghenen die sulckx soude volbrengen. Hy is met groot berou ghestorven, biddende voor zijn vyanden, ende af-sweerende den Paus Aflaten, Vaghevier, ende Misse, prijsende ende stervende in de Ghereformeerde Religie.

+ Niet langhe hier nae isser eenen *Pierre du Four* uyt *Braband* in de Gheunieerde Provintien ghecome, die oock uyt ghemaect was, om zijn Exctie. *Graef Maurits* te vermoorden, die te *Berghen op zoom* ghevanghen zijnde, bekent heeft dat hy door persuasie van den Secretaris ende eenighe Raets-heeren van den Erts-hertoghe *Ernestus* hier toe gebracht ende beweecht was door groote beloften, jae van *Ernesto* selfs nae der hand in dit boos voornemen ghestijft ende ghesterckt was. +Pierre du Four.

+ De wijle dese schelm-stucken in *feri* waren, soo heeft de Erts-hertoghe door *Otto Herius*, ende *Hieronymus Coomans*, den Vereenichde Nederlanden de vrede laten aen presenteren. Aldus weten dese menschen in d'een Hand Water, in d'ander Hand vier te draghen. Doch de E. M. Heeren Staten hebben de Vrede-handelinghe plat afgheslaghen, soo mondelinghe als schriftelijck bewijsende, datter altijt bedroch onder den soeten versuyckerden naem van vrede was schuygende. +Vrede door *Ernestum* aengepresenteert An 1594.

+ De Erts-hertoghe *Ernestus* niet langhe in het Land geweest zijnde, is overleden binnen Brussel den 20. Febr. 1595. ende zijnen broeder *Albertus Cardinael*, is hem corts in de heerschappie ghevolcht: De Coninck heeft hem met zijner Dochter *Isabella Clara Eugenia*, dese Nederlanden tot eenen Bruyt-schat gegeven, daer over vele menschen seer verblijt waren, om datmen nu voort-aen niet met den toornigen Coninck van Hispanien ende vreemdelinck en soude te handelen hebben, maer met eene +Ernestus overleden *Albertus* in sijn plaetse gecomen.

Prince van Duytschen bloede, die niet Gouverneur en was, ghelijck *Duc d'Alba*, *Loys de Requesence*, *Don Ian*, *Prince van Parma*, maer dien de Landen eyghen toe-quamen: maer alle wijse *politici* ende verre siende Mannen hebben anders gheoordeelt: Immers soo veel isser aen, dat de Over-heerde Landen, gheduerende de regeringhe *Alberti*, zijn in soo groote slavernye tot noch toe ghebleven, als hyse ghevonden heeft: Te vergheefs hebben zy ghehoopt van de vreemde Natien verlost te worden: dat den Raedt met Nederlandtsche Heeren beset, ende d'Officien aen Lantsaeten soudē vergheven worden etc. Men heeft teghen de Privilegien der Landen, vremdelingen haer gheprefereert: de Spaenjaerden domineren op de Casteelen (Nesten der Tyrannen) ende sy bedrijven in de Steden grooten moet wille: Isser yemandt die haer teghen spreekt of dien een vry woort ont-vliecht, t'is stracx, *Veillaco Lutherano*, *Tritidore del Re* =&>c. Jae durven wel met brandt ende plunderinghe de beste Steden dreyghen. T'is schande datmen het verhaelen sal, nochtans en can ick het hier niet verswijghen: Het garnisoen liggende op het Casteel van *Andwerpen*, heeft den Magistraet ghedwonghen, datmen haer heeft moeten lichte Vrouwen bestellen, maeckende alsoo de Borghemeesters tot haere Coppelaers ende Rossiaenen. Wat aengaet de Staten van de verheerde Landen, die en zijn nu maer een O int Cijffer, over de welcke haere Hoocheden datelijck vercreghen hebben, t'ghene den Hertoghe van *Alva* maer in Coper en hadde op het Casteel van *Antwerpen*. Wie van alle de Heeren ofte Edelen des Landts heeft hy ghekent ofte raedt ghevraecht in dese nu onlanckx ghehoudene Vrede-handelinghe ende ghemaecte *Trefues*, anders dan die alleen, die hy weet dat gheheelijck ghespanioliseert, ende hem *stricte* be-eedicht zijn, ende welcker dienst-baer ghemoet hem ghenoechsaem bekend is.

Desen Vorstelijcken Cardinael heeft strackx in den aenvanck zyner regeringhe, nae aert der Spaenscher inquisitie begonnen te handelen, ende hy heeft een jonghe Dochter, ghenaeamt *Anneken van den Hove*, die by de Jesuiten voor Keters veroordeelt was, laten ter dootdt verwijsen ende levendich delven binnen *Brussel*, niet teghenstaende dat sy seer ontfermhertelijck badt op haer knien soo wel de Jesuiten, als Magistraten, datmen doch haere conscientie niet en wilde dwinghen, ende eene mindere straffe als de dootd op-legghen, vraeghende wat zy anders soude ghelooven, dan Godt in zijn woordt belast hadde: oock het ghene dat begrepen was in de twaelf Articulen des Christelijcken Gheloofs, daer in zy noch van Paus, Misse, Vaghevier, noch Heylighen aen te bidden, noch anderen Aflaet van sonde, dan door het bloedt vergieten *Iesu Christi* en vont.

Maer ten mocht al niet helpen zy is openbaerlijck als een Ketersche ghedolven. Oock noch veel meer andere zynder ontrendt deser tijdt in Vlaenderen ende op anderen plaetsen, om de professie der

Ghereformeerde Leere ghevanghen, oock eenighe om ghebracht, maer heymelijck , of onder eenen anderen naem. De Inwoonders der Gheunieerde Provintien, oock andere politijcken hebben haer seer verwondert, dat den Vorstelijcken Cardinael dit des maels heeft laeten gheschieden, ten tijde als hy den Gheunieerden Provintien alomme, ende door verscheydene Princen dede aanbieden allerley conditien, om die tot eenen Vrede-handel te beweghen: daer doch de voor-verhaelde daet betoonde, dat alle de Ghereformeerde ter dootd verwesen waeren, maer dat de executie aen zijn macht ontbrack, niet aen zynen wille. Het heet met de Spaenjaerden ende haeren aen-hanck, *Quod disfertur, non aufertur*, langhe borghen en is gheen quijdschelden: Isser eenich volck daer van men segghen mach: *Scribit in marmore laesus*, soo is het den Spaenjaert, ende dat noemt hy quetsen, als men den hals onder hem niet buyghen en wilt.

Ten is by het om-brenghen deser Jongher Dochter, ende anderer ghemeyner (doch Godtsaligher) Persoonen niet ghebleven, maer *Albertus*, met de zyne, heeft oock uyt-ghesonden zyne *Sicarios*, om zyne Exetie. *Graef Maurits* onsen cloecken Velt Heere te vermoorden, te weten eenen *Pieter Panne*, die ghevanghen zynde, gheseydt heeft, dat hy van de Jesuyten daer toe ghebracht was. Hy is binnen *Leyden* gheexecuteert den ⁺ 22. Julij 1598. Wat een ernstachtighe ende wel-ghemeynde Vrede was het daer dese Liedden mede swangher ginghen? Nochtans heeft den ⁺an. 1598 Erts-Hertoghe in het selfde Jaer, jae heel corts nae dat *Pieter Panne* gherichtet was, reysende van *Brussel* nae *Praghe*, door zyne Brieven de Staten der Vereenichde Landen, den Vrede met wel clinckende woorden wederom aen ghepresenteert. *Mel in ore, fel in corde*.

⁺ De sacken aldus staende in Nederlandt, soo is *Philips II.* de Coninck van Hispanien ghestorven, Ano 1598. den 13. Septem. Die tot den eynde zynes levens is ⁺Siecte ende doot des Coninck van Hispanien. ghebleven eenen ghesworenen vyandt, niet allleen der Gheunieerder Nederlanden, maer oock aller Ghereformeerder Christenen door den gantschen Aert-bodem verstroyt. Godt de Heere heeft hem op het eynde zynes levens laeten ghevoelen in zyne lichaeme zyne slaende handt, want noyt *Herodes* noch *Antiochus* en zijn van Godt den Heere soo swaerlijck gheplaecht gheweest, als desen Coninck. Eenen *Mr Iean Boucher* heeft binnen *Doornick* Anno 1598. den 26 Octo. een Oratie ghedaen, ende daer naer binnen *Andwerpen* drucken laeten tot lof dese Coninckx, inde welcke de waerheydt hem dese woorden nevens andere, heeft uytgeperst ende doen schryven: *hy en hadde nergens* ⁺ *plaetse aen zijn gantsch Lichaem daer hy sonder seericheyt was, dan alleen op zijn schouderen: hy en conde sich noch reppen noch roeren:* ⁺pag. 120. *hy was vol fistulen, van de solen syner voeten tot aen zijn ockselen, hy hadder seven aen twee vingheren syner rechter handt, die gheduerichlijck van etter vloeyden, ende hy en conde niet lijden datmen hem erghens gheraecte of aenroerde: ende dit heeft een gheheel Iaer lanck gheduert. Hy is oock ses Iaeren*

lanck met de gicht ghepynicht gheweest in zyne leden ende uysterste deelen des Lichaems. Hier benevens soo heeft hy ghehadt een Ethique cortse, tot de welcke ghecomen is de derden daechsche ende dobbel derden daechsche coortse, die in twee Iaeren tijds zyne ledematen hebben verteert, ende uyt ghedroocht de edelste partyen zynes Lichaems: noch heeft hy den buycloop, ende root-melisoen ghehadt, die op het laetste soo gheduerichlijck ⁺ gheloopen heeft dat men hem in twee-entwintich daghen niet en heeft connen reynighen, jae dat men gheen schoone Laeckens en heeft

⁺Hy heeft onnoosel bloet vergoten, ende hy vergaet in sijn eygen bloet.

connen onder sijn lijf brenghen. Dese plaghe heeft de maghe seer ontstelt, ende eenen seltsamen dorst in de kele veroorsaect, den welcken hy niet en conde lesschen, hy heeft gheduerichlijck schrickelijcke groote pyne int hoofdt ghehadt, sonderheydt in de ooghen, haeren oorspronck nemende soo uyt den stanck van sijn bedde, als uyt de quade vapeuren ofte dompen die hem inde Hersenen clommen, daer uyt oock sijnen Adem seer stinckende is gheworden: Het Lichaem is vol scherpe humeuren gheweest, die hem so beten ende knepen, dat hy noch dach, noch nacht slapen en conde. Maer insonderheydt heeft hem boven mate schrickelijcke pyne ghedaen een wreede Aposteumie ofte etterbuyle aen sijnen knie: Oock soo heeft hy onverdraghelijcke steecken ghehadt in zijne leden ende lendenen, onvermidts alle de quade humeuren ende materie diemen met gheenderley medicamenten en heeft connen resolveren, ofte vermurwen, maer men heeftse moeten openen, dwelck gheschiet zijnde, soo zijnder alle daghe veel Luysen, ende wel twee schottelen etters uyt gheloopen, dwelck soo leelijck stonck, datmender niet by ghedueren en conde. ⁺ Dit is gheweest het eynde ende uyt ganck des Coninckx *Philippi II.* ⁺ den welcken de Paus *Clemens VIII.* in het volle Consistorie der Cardinaelen heeft gheoordeelt te zijn, *den alderheylichsten die op aerden leefde.* ⁺ ende den Auteur hier boven ghenoeft, darf schrijven, *dat de Heylighen des Hemels hem zijn te ghemoete ghecomen, jae oock Christus Iesus selfs, tot hem sprekende dese woorden, compt ghy gheseghenden mijnes Vaders, besit het eeuwighe Coninck-rijcke, dwelck ghy verworven hebt door al u Coninck-rijcken ende pynen.* Hy voecht noch by p. 140. *Dat desen Coninck eenen nieuwen Advocaet is in den Hemel, die zijn Volc door zijne gebeden veel crachtelicker sal helpen ende bevorderen als hy oyt hierop Aerden zijnde, ghedaen heeft door sijnen rijckdom ende groote schatten:* ende de goede Catholijcke hopen in corter tijdt te ghevoelen de cracht zijner verdiensten. Maer ons sal dese schrickelijcke doot des Coninckx van Hispanien daer toe dienen, om te bewijzen ende doen blijcken, dat Godt met ons is, ende dat hy selfs uyt den Hemel voor ons is strijdende teghen de Tyrannen ende vervolghers zijner Kercke.

⁺Metera.

⁺Boucher p.62.

⁺Mutum muli scabunt. p.134.

De Spaenjaerden zijn ons vele Jaeren lanck gheweest onse *Tamerlani, Attilae, Nerones, Domitiani, Caligulae, Dioclesiani, Alexandri Pheraei,* =>c. Gelooft zy de Heere, dat hy dese roeden nu eenen tijdt lanck van ons gheweert ende ghenomen heeft: want boven het vermoeden veler menschen in ende buyten dese Provintien is eyndelijck nae veel disputerens

ende met groote moeyte, de saecke daer toe ghecomen, dat de E.M. ⁺ Heeren Staten Trefues van twaelf Jaren met den Coninck van Hispanien, ende Eerts-hertoghe ^{+Trefues gemaect.} ghemaect hebben, ten overstaen van de Coninghen van Vranckrijck, Groot Britanien, Denemarck, ende eenigher Duytscher Chur unde Vorsten, doch hoe langhe datse dueren sullen, sal ons den tijdt leeren: Mijn opinie is, datse soo langhe dueren sullen, tot dat de Coninck van Hispanien de selfde met profijt ende voordeel sal cunnen breecken, langher niet: ende als hyse breecken wil daer toe sal hy duysent middelen vinden, want *die eenen Hondt wil slaen die can lichtelijck eenen stock vinden*, ist gheenen rechten, soo ist eenen crommen.

Als Ano 1582. De Coninck van Hispanien met *Parma* gheresolveert, ⁺ hadde het vremde Crijchs-volck wederom te brenghen in *Artoys Henegouwe*, =&>c. ende ^{+Maligna interpretatio.} de Staten dier Landen aenwesen, dat sulckx was strijdende teghen het contractt met den Coninck aen ghegaen, soo heeft men haer gheandtwoort, dat dien Artijckel haer gheconsenteert was, op hope dat d'ander Landen haer oock met den Coninck souden ghereconcilieert hebben, dwelck niet ghevolcht zijnde, soo moesten sy nootwendelijck het vremde Crijchs-volck wederom aen nemen ende Herberghen in haere Steden.

Doen *Don Ian* Ano. 1577. het Casteel van *Naemen* in genomen hadde ende sich door zyne Soldaten meynde meester te maken van alle de beste steden der Nederlanden, teghen de contracten ende beloftenissen tusschen de Staten ende hem in des Coninx name opgericht, so heeft hy wel rondelijck durven segghen dat hy niet en conde verstaen dat hy hier mede yet misdaen hadde, maer meynde dat de Staten zijn cloecheyt ende voorsichticheydt hier aen conde speuren, ende die behoorden te prijsen: Eyndelijck daer by voeghende, dat hy wilde, dat alle Tracktaten van Paysen, Rechten, Privilegien, Costuymen, ende her-comen souden ghedirigiert, ghericht, ghemaect, ende onderhouden worden, niet verder, dan met behoudenis der Catholijcker Roomsche Religie, ende de autoriteyt van den Coninck, daer by voeghende, dat der interpretatie ofte ⁺ uytlegginghe van alles by hem stondt. Maer hoe sonden de uytlegginghen deser ende der ghelijcker lieden vallen? Even ghelijck ^{+N.B.} des Wolfs, die oordeelde, dat het Schaep dwelck beneden stroome uyt de Riviere dronck, hem die boven strooms dronck, het water flou ghemaect ofte beroerte hadde, ende dat het derhalven het leven verbeurt hadde. Actie ⁺ ghenoech. Neemt een exempelp van *Don Ians* uytlegginghen: Te *Mechelen* zynde heeft hy eenen Borgher van de ^{+An. 1577} Ghereformeerde Religie doen onthalfen, als eenighe seyden, dat dit ghehandelt was teghen de pacificatie, soo heeft hy daer op gheandtwoort, dat niemandt de pacificatien ⁺ en mocht ghenieten, dan die ghevluicht ende ghebannen waren gheweest ende niet die welcke in het Landt ghebleven waren. Ende aldus leyde het den Bisschop van ^{+Similes habent labra lactucas.} Atrecht oock uyt. *Digestis pro socio.*

Tot allen tyden hebben sich vele menschen seer vastelijck verlaten ⁺ op de Eeden der Coninghen ende Princen, ghelijck noch heden ten daghe vele doen, ende voorwaer ^{+Eeden der Coninghen.} t'ghene datmen malcanderen met eede beloeft ende toeseyt, dat hoorde vast ende bondich te zijn: Maer die yet ghelesen heeft inde oude Historien, soo der Heydenen, als der Christenen, die weet wel dat de Coninghen ghewoon zijn haeren eet, beloften, ende Vrede-handelinghen met hare Vyanden inghegaen, seer lichtelijck te verbreken, ja oock daer mede te spotten, als sy daer voordeel ofte profijt by weten. ⁺

Q. Fabius Labeo eenen Romeynsen Velt-oversten, heeft een Vrede-contractt ^{+Q. Fabius Labeo.} met den Coninck *Antiocho* ghemaect, onder ander conditien was oock dese, dat *Fabius* den Coninck soude gheven de helft der schepen. Wat heeft *Fabius* ghedaen? Hy heeft alle de schepen laten midden deur-saghen, ende heeft *Antiocho* d'een helft daer van ghepresenteert. Eenen anderen Trefues van dertich daghen met zynen vyant ghemaect hebbende, is hem des nachts in de Legher ghevallen segghende: ick hebbe niet veertich nachten, maer veertich daghen Trefues ghemaect.

De Coninck *Lisander* placht te segghen: *De Koninghen spelen met ⁺ haer Eeden ende contractten, ghelijck de Kinderen met Koten.* ^{+ Lisander.}

Radamistus de Coninck van *Iberien*, nae dat hy lange te vergheefs Oorloghe met *Mithridate* den Coninck van *Armenien* zynen Oom, so heeft hy Vrede met hem ghemaect, sweerende ende belovende, dat hy hem noch met Wapenen, noch met vergift quetsen oft beschadigen en soude: maer hy heeft zynen Oom met zijn Moeye ende hare Kinderen, met dicke Culckten, ende Deeckens laten versmachten.

De Coninck van *Engelant Eduardus III.* Met den Coninck van *Vranckrijck* Trefues ghemaect hebbende, so heeft *Eduardus* met een groote ⁺ somme van penningen eenige van het Fransche Garnisoen becocht ⁺ ende beweecht het Casteel van *Guines* ^{+Eduardus III.} hem over te leveren: de Coninck van *Vranckrijck* heeft den Engelschen Coninck ^{+Christiernus} verweten, dat hy zynen Eet ende Contract hier mede gebroken hadde, maer de Coninck van *Enghelant* heeft dese daet aldus ontschuldicht, segghende: ick en hebbe ons accoort niet gebroken, want daer en is geen Artikel in onse Verdrach-brieven, daer in verboden wort Coopmanschap te dryven. Insonderheyt achten de Coningen de eeden ende contractten die sy met hare ondersaten in gaen, van gene, of immers van cleene weerde. *Christiernus* de Koninck van *Denemarcke* is by onser Vaderen tyden uyt zijn Coninckrijcke ende Land verdreven, doch na der hant is hy door hulpe ende toe-doen zyner vrienden ende ander Potentaten, wederom in het Lant gecomen, ende op zynen Konincklijcken stoel gheclommen, met sekere conditien die hy met eede besticht heeft, welke hy oock eenen tijt lanck heeft na-gecomen, door de vingeren

siende met het ongelijck d'welck hem, so hy dat dachte, weder-varen was: doch eyndelijck heeft hy sich volcomelick aen de grootste ghewroken, want op eenen sekeren tijt heeft hy alle de grootste ende treffelijckste Heeren zynes Rijcx op een magnifijcke maeltijt genoodicht, hy ontfinckse ende Willecomdese seer vriendelijck, ende trackteerdese magnifijckelijck, maer eer de maeltijt geheel gheeyndicht was heeft hy sich gewroken over de gene die hem tegenstant gedaen hadden, latende de selfde alle gaer door den Beul den cop af-houwen, selfs niet sparende noch verschoonende eenighe kinderen van dry ofte vier Jaer out, welcker ouderen teghens hem waren op ghestaen.

+ Watter in *Vrancrijck* gepasseert is An^o. 1572. dat is noch vele menschen in versche memorie. De Coninck *Carolus IX.* sich houdende gequetst van eenighe ^{+Parijssche moort.} zyner onderdanen, ende siende dat hyse door den crijch niet en conde overwinnen, so heeft hy vrede gemaect met de Hugenoten, hy heeft haer verscheydene Steden, Casteelen ende sterckten overghelevert, hy heeft de Vreede-handelingen met Eede bevesticht, jae hy heeft zijn suster als eenen onderpant gegheven ende gehouwelijckt aen eenen van der Religie, so dat den vromen Admirael (den welcken de koninck zynen Vader noemde) ende andere treffelijcke Heeren, als oock de goede ondersaten meynde, dat sy nu wel gherustelijck mochten leven: maer och lacy, op *S^t.* *Bartholomaei* dach heeft veel anders ghebleken, want alsdan heeft de Koninck laeten doen die schrickelijcke Moort binnen *Paris* ende andere Steden, daer men van sal weten te spreken soo langhe als de Weerelt staen sal.

Daer zijn vermoort over de hondert duysent menschen.

*Chi tefa piu charezza che non sole,
T'ha ingannato, ô tingannor vole.*

Dat is:

Die boven ghewoont, u veel schoon ghelaets betoont,
Die heeft u al int net, of hy hadd'u gheern ghehoont.

+ In de Nederlanden hebben onse voor-ouders gesien ende beleeft, dat de Keyser *Maximilianus I.* Groot-vader van wylen Keyser Carel de vijfde, niet tegenstaende ^{+Keyser Maximilianus I.} den Vrede die in *Vlaenderen* gemaect was met tusschen spreken ende onderhandelinghe vande Duytsche Cuer Vorsten, die de selfde oock onderteeckent ende besegelt hadden, ende *Maximilianus* selfs met stercken Eede hadde bevesticht, dat hy nochtans over die van *Brugge* hem also gewroken, ende zynen hittighen moet also gecoelt heeft, dat een yegelijck die het hoort verhalen, noch

heden ten dage eenen schroom ende schricken daer van crijcht, nochtans was *maximilianus* so eenen saechtmoedigen ende goedertierenen Keyser, als in menich hondert Jaren geweest is. Maer wat wil ick spreken van Keyseren, Coningen, of Princen, zijn heylicheyt selfs, en wil aen zynen eedt ende beloften niet gebonden zijn: De Paus *Pius VIII.* heeft seer lichtveerdichlijck ende onbeschaemdelick verbroken zyne beloften ende eeden, die hy den Cardinael *Caraffa*, ende den Hertoge van *Paliano* zynen Neve, mitsgaders dat gantsche geslachte gedaen, oock met hant ende Seghel bevesticht hadde: want als zy haer hier op vertrouden, ende de Wapenen uyt der hant leyden, soo heeft hyse alle gaer doen vangen, ende een groot deel der selfder doen dooden, uyt kippende die het hem liefde.

Maer insonderheydt passen de Spaenjaerden weynich op haren ⁺ Eedt, Beloften, ende Contracten, alsoo dat *Ludovicus xij.* Coninck van *Vranckrijck* met rechte heeft moghen spreken, *In de plaetse daer tot noch toe der penen ende Carthagimensen meyneedicheyt ende ontrouwe is befaemt ende vermaert gheweest, sal voortaan der Spaenjaerden meyneedicheyt moghen ghestelt ende gheopent wesen: Dum tibi dicit ave tanquam ab hoste cave.*

⁺Spaenjaeren en achten haren eedt niet. *Post hac pro punica fide Hispanican celebraturi sumus.*

Als *Caesar Borgia* eenen Spaenjaert, des Paus *Alexandri VI.* sone, eens vele Heeren ende Edel-luyden hadde om den hals gebracht tegen zynen eedt ende beloftenisse, so sprack de Vader tot zynen sone, *daer* ⁺ *hebt ghy een rechte Spaensche streke gedaen.* Desen Paus heeft Anno 1503 in Augusto vele groote Heeren so Geestelijcke als Wereltlijcke te gaste genoodicht. Doch onder den schijn van vrientschap heeft hy gemeynt haer van het leven te berooven, want hy heeft zynen dienaren, die ter tafel dienen soudent, belast, dat zy de gasten schencken soudent uyt de flesschen die hy haer wees, in de welcke hy vergift ofte fenijn ghestroyt hadde, meynende alsoo zyne gasten om den hals te brengen, ende zynen sone met hare eerlijckheden te verrijcken, doch ten heeft hem niet gheluckt, maer de Dienaers uyt de onrechte flesschen schenckende, hebben de Paus ende zynen sone vergeven. Desen Vader en sone hadden voor een wyse, *dat zy yeder man trouwe beloefden, maer zy en hieldense niemant.*

⁺Verraderlic ende bedrigelic handelen noemt de Paus een Spaensche streke. *Ambros. Quid deberent esse vicarij Apostolorum, facti sunt socij Iudaeorum*

Laurentius Beyerlinck eenen Canoninck tegenwoordelick noch levende binnen *Antwerpen*, hoe bitter Papist dat hy is, waarschout ons genoechsaem voor de ongetrouwe meyneedicheyt der Spaenjaerden, als hy verhaelt, dat de Spaensche Koninck *Alphonsus* eenen sekeren persoon, die hem vermaende, dat de Coninghen haere beloften ende toe-gesechte trouwe behoorden onverbrekelick te houden ofte na te comen, ja selfs te doen t'ghene dat zy yemant toe-geknickt, ofte met het hoofd toe-ghewenckt hadden, geantwoort heeft, *T'is wel waer, de Coninghen behoorden dat wel te doen, maer soo en behoorde dan niemant van haer yet te versoecken ofte te begheeren, dan t'ghene dat billick ende*

eerlick is: sus anders, soo is het beter dat de Coningen hare beloften breken, dan dat sy de Wetten der justitie verbreken soudent. Maer wat is onbillicker ende oneerlijker, nae het oordeel der Coningen, dan dat hare ondersaten haer met wapenen tegenstaen, ende eyndelijck vry vechten? Ergo so en is, nae het oordeel *Alphonsi*, den Coninc aen het contract, d'welck hy met ons ghemaect heeft, niet verbonden.

Desen selfden Canonick heeft ooc (weynich tot dienst zyner Heeren, maer grootelijcx tot onser waerschouwinge) dese Historie beschreven. *Fredericus III*, heeft den genen die tegens hem waren opgestaen, jae die tegens hem geconspireert hadden, met openbare pardoenen hare misdaet vergeven, haer toelatende vry en vranck by hem te Hove te verschynen, maer als hy vele der selfder te Neapolis hadde, so heeft hyse laeten den kop afhouden. Ghevraecht zijnde, waerom hy zijn ⁺ belofte brack, soo heeft hy gheantwoordt, *om dat het bilick ende recht is, datmen den meynedigen gheen trouwe en houde, maer datmen haere boose daden straffe, ontrouwe met ontrouwe vergheldende.* ^{+ Audite vocen Hispani, leberi Belgae.}

Doe Anno 1567 *Petrus Medelensius* eenen oversten der Spaenjaerden in *Florida* een groot deel Fransoysen liet ophangen, so liet hy daer by schryven, *hoc non facio tanquam Gallis, sed tanquam Lutheranis*: Also wanneer den Spaenjaert zynen flach siende, ettelijcke duysenden van menschen liete vermoorden in dese Geunieerde Provincien, so soude hy oock connen spreken, dat en doe ick de vrye Nederlanders niet, maer de Calvinisten, Lutheranen, Wederdoopers ende andere Kettters. Al Actie ghenoech.

Raymirus een Coninc van Hispanien is vermaert in de Spaensche Cronijcken voor een oprecht, vroom, ende eenvoudich Heere, daerom oock eenighe *des los grandos* hem so hooge niet en hebben gheachtet, noch gerespecteert, als de Spaensche hoochmoedicheyt vereyschte. Desen Coninck heeft stil swygende zynen slach waer genomen, sich veynsende ende een schoon gelaet toonende zyne Vorsten, met de welcke hy qualijck te vreden was, so langhe tot dat hy elve der selfder in zyne handen hadde, den welcken hy heeft laten den kop afhouden, ⁺ tot haer sprekende dese woorden: *Weet ghy Vossen niet hoe periculoos dat het is met den Leeu spelen en spotten?* ^{+ Alij, non sabe la vol peia con quem tropeia.}

Beyrlinck verhaelt oock, dat aen het Hof *Philippi I.* des Konincks van Hispanien, toe ghenaemt den Goeden, geweest is een seker Heere, die een schoone Valck hadde, die eenen Arent, den welcken de Koninck op zijn Hof hadde, is aen gevlogen, den Arent met zynen crommen scherpen beck de strotte scheurende. De Koninck dit siende, is seer vertoornt geweest, ende hy heeft bevolen datmen de Valcke dooden soude, daer by voegende dese woorden: *Het is een Goddeloose ende onbetamelijcke sonde, dat de ondersaten op staen teghen haren Koninck.* Heeft desen Spaenschen Koninck laten verscheuren ende ombrengen eenen Valcke, om dat zy tegen den Arent, diemen noemt den Koninck der

Voghelen, misdaen hadde, och hoe sware straffen hebben wy dan te verwachten, die ons (al hoewel wettelijck) teghen onsen Coninck ghestelt hebben.

Maer om wat naerder tot onse tyden te comen: uyt het cort verhael, d'welck ick hier boven ghedaen hebbe, blijkt ghenoechsaem, hoe bedrieghelijck ende ontrouwelijck dat den

Spaenjaert met ons ghehandelt heeft, zyne eeden, contracten, vrede-handelinghen, pacificatien, etc. verbrekende elcke reyse alst hem te passe quam, ofte als hy daer voordeel by wist, maer om dat sommighe meynen, dat den Duyvel so swart niet en is als men hem maelt, so moet ick hier noch eenighe exempelen der Spaenscher ontrouwe verhaelen, die in weynich Jaeren herwaerts gheschiet zijn: Doe de Coninck *Philips* den crijch in *Portugael* voerde teghen *Don Antonio*, soo heeft hy de voornaemste Heere des Rijcx, die de partye van *Don Antonio* volghden, seer groote beloften gedaen, op dat zy hem by-vallende, hy Meester van *Portugael* mochte worden, ghelijck oock gheschiet is. Aldus nu na vol-eyndighe des crijchs vele *portugaelsche* Heeren tot den Coninck *philips* quamen ende de beloefde recompense versochten, soo hebben zy dese Apostille ghecreghen: Of de Coninck *philippus* was de rechte erfghenaem tot de Croone van *portugael*, of hy en was het niet: Indien hy de rechte erfghenaem is, so zijt ghylieden alle gaer zyne Vassalen, ende zijt derhalven van eere ende eedts wegen schuldich hem by te vallen ende te helpen: Is hy de rechte erfghenaem niet, so hebt ghy Schelms ghehandelt, dat ghy hem zijt by ghevallen, ende hebt verbeurt lijf en goet, doch zyne Majesteyt uyt aengheborene goedertierenheyt schenckt u lieden het leven.

De Erts-hertoge *Albertus* heeft Anno 1607 de Soldaten die *Diest* inhielden, eysschende de afterstedige gagie die hy haer schuldich was van wegghen haren langhen ghetrouwen dienst, eenigher mate betaelt, doch volcomen vergiffenisse der faute die zy mochten begaen hebben ghegheven: doch datelijck heeft hy ordre ghestelt, dat, na 24 uren een yeder sich op de selfde soude werpen, ende teghen haer allen ⁺ rigeur ende hostileyten gebruycken, sonder eenich verdrach, faveur, of dissimulatie. Ende ⁺ *Date li tutto, & pigliate li tutto.* op dat alle man dit zijn bloedich Placcaet des te eer *ende* te meer soude na comen, so heeft hy verordineert, dat de gene die de selfde soude connen apprehenderen, *ende* levendich ofte doot leveren, souden hebben tot een vergeldinge voor yeder hooft, de somme van 25 Croonen, door handen van den Audiencier Generael. Wy alle gaer en zijn in het Oordeel des Conincx van Hispanien, ende *Albertti*, niet een haer beter, maer veel slimmer, als dese Gemutineerde, hebben dese de Galge verdient, so hebben wy het vier verdient: hy slaet dese met Roeden, maer ons soude hy met Schorpioenen slaen, conde hy meester over ons worden, daer voor ons ende onse nacomelingen de goede Godt inder eeuwicheyt ghenadelick wille bewaren.

Als *Francisco de Mendoza* Admirant van Arragon in het lant van Cleve ende daerom heir met zynen Leger logierde, so heeft hy meermaels zyne beloften met solemnelen eede bevestigd, seer lichtveerdichlijck verbroken: waer van als hy door den Deken van *Emmerick* vermaent is gheworden, so heeft hy gesproken: *Als ick maer den Coninck dienst can doen, soo en achte ick myne beloften niet.*

+ Heeft niet de Coninck *Philippus* sinisterlijck gehandelt tusschen zijn eygen kinderen? weynich dagen voor zijn doot heeft hy zynen Sone aldus aen ghesproken: ^{+Metra. in nova edit. f. 193.} *T'is waer, ick hebbe Isabella, Clara, Eugenia uwe Suster de Nederlanden ghegheven: Maer wat ist? daer zijn wel hondert uytvluchten in het bewerp begrepen, daer mede ghy u behelpen cont &c.* Handelt den Spaenjaert dus bedriegelijck in de contracten tusschen zijn eygen Kinderen, hoe en soude hy ofte zyne Kinderen met ons niet handelen, indien zy ons conden over-Heeren?

+ Maer segghen eenige, *Tempora mutantur, & nos mutamur in illes*, De tyden veranderen, ende met de tyden veranderen de ghemoeden der Princen, derhalven ^{+Credat Iudaeus Apella.} so en moetmen met argumenteren van de voorledenen tijt op den aenstaenden. Desen Coninck, seggen zy, is veel sachtsinnigher ende barmhertigher als zynen Vader geweest is, hy en is soo eergierich oock niet: hy becommert hem weynich met de regeringe, hy neemt zijn genoechte ende playsier: Oock so is hy door zynes Vaders schade ende schande soo geleert, dat hy veel anders van humeuren en sinnen is, als zynen Vader ofte voorsaten geweest zijn: Ende wat *Albertum* den Hertoge van *Brabant* aengaet, seggen sy, die is immers eenen seer goedertieren Prince, van Duytschen bloede, die seer moderaet ende gheheel tot beleeftheyt geneycht is, etc. Die ons dit soecken wijs te maken, die soecken onse *Palimuros* in slaep te wiegen, gelijk den schalcken *Mercurius* den hondert-oogigen *Argum* gedaen heeft met het soete fluyten van zijn pijpken. Desen Coninck van Hispanien mach wesen van so vreedsame humeuren als hy wil, nochtans en gheloove ick niet dat zijn ambitieus ende wraeckgierich gemoet met dese *Trefues* of te vreden gestelt, of uytgeblust zijn. Sy en connen niet te vreden gestelt zijn, want hy heeft door onse Legers ende Vloten gecreghen verschedene Neder-laghen, quade reconteren, ende ongeluckige successen in zijn voormenen: Hy voert noch al zynes Grootvaders advijs in zijn ghemoedt, *Plus outre*, altijdt vermeerder des Rijcx: Item het is oock met hem noch al het oude deuntgen, *Vnis orbis non sufficit*, hy en sal sich nimmermeer laten voorstaen, dat hy gedeelte genoech van het aertrijck heeft, tot dat hy zynen mont vol aerde sal hebben: hy is geboren *in domo regnatrice*, in een heerschappende huys, de hooch-moedicheyt, wraeck-giericheyt ende andere der ghelijcke deuchden zijn hem aengeboren. Wy hebben hem ende zynen Vader wel veertich Jaren lanck opgehouden, dat zy tot hare in ghebeelde Monarchie niet en connen geraecken: Ende sy hebben in dese Ne-

derlantsche Oorloghe ghelijck eenighe geannoteert hebben, gheconsumeert meer dan drye mael hondert duysent Soldaten, ende boven de vier hondert Milioenen Croonen: dit en sal den Spaenjaert nemmermeer vergeven nochte vergheten: Isser eenige Natie inde gantsche Weerelt daer dit oude spreek-woort op past, *Scribit in mormore laesus*, soo ist den Spaenjaert, hy is soo arm gheenen Weert, of hy en vermach wel een ghelach te borghen. *Quod differtur, non aufettur*.

Wat den Erts-hertoghe aengaet, t'is waer hy is van Duytschen ⁺ bloede, maer eenen gespanioliseerden Duyts, van een Spaensche Moeder geboren in Spanien, ja in de schole vande Spaensche Inquisitie op-gevoet, met den Coninck van Hispanien seer nauwe verbonden, die alle nachte een Spaensche Vrouwe in zynen arm heeft. Wat isser goets te verwachten voor onsen staet van desen Hertoge? Indien den Spaenjaert, die nemmermeer den wille ontbroken en heeft on ons te verdelghen, maer dien nu de macht ontbreeckt, ons in de slaep can wieghen met den lieffelicken naem van lange *Trefues* of vrede, so sal hy ons op het onversienste so ongemackelijck eens uyt den slaep ontwecken met een donderende Oorloghe, datter al de Weerelt van sal weten te spreken. T'ghene te *Zutphen, Naerden, Oudewater, Haerlem, Antwerpen, &c.* eertijts gheschiet is, en is maer Kinder-spel by t'gene daer mede den Spaenjaert ons nu dreycht in zijn bloet-dorstich gemoet: hy soude ons veel onmenschelijcker trackteren, als hy ende zyne Vaders de rampsalige Indianen getrackteert hebben, seer wreedelick ettelicke hondert duysenden der selfder om den hals brengende, ⁺ die haer noyt een stroo in den wech geleyt hadden, over de welcke sy oock het minste recht van heerschappye niet en hadden te pretenderen. Sy wenschen, gelijk eertijts de bloet-dorstighe *Caligula*, dat wy alle gaer hier in Nederlant maer eenen hals en hadden, ende dat zy den selfden met eenen slach mochten afhouden.

⁺*Iren. Ammon.*

⁺*Bartho. de las Casas, Camerar. hora. Subces. cent. I L. I, c. 38. Lipsius in Constan.*

Dit is in de Spaensche regeringhe voor een *Maxima* ofte ontwyfelijcken Regel aengenomen, dat het gene d'welck de Coninck zyne onderdanen, die van hem afgevalln zijn, belooft ende toeseyt, niet schuldich en is te houden, dewyle zy voor gheen rechte noch wettelijcke vyanden te achten zijn, maer voor Ghemuytineerde of rebelle Muyte-makers, jae voor Verraders, den welcken men, nae het recht der nature, ongehouden is eenige beloften te voldoen, ghelijck heden ten dage so wel de Paus ghesinde *Theologanten*, als *Raets-ghelerde*, ghenoechsaem in hare Boecken verclaren, ende onder andere *Cornelius Callidus Crisopolitanus*, ende *Iohannes Lenesus Cunerus Bisschop* ⁺ van *Leeuwaarden*.

Doctor Balthazar Ayala eenen Spaenjaert, binnen zijn leven Audiencier Generael van des Conincx Leger, by den Prince van Parma, schrijft, dat alle contracten ende verdraghen tusschen den Prince ende ghewapende onderdanen, oncrachtich, nul, ende van gheender weerde en zijn,

⁺*Ayala de Iure et offic. bel lib. I, c. 6 mihi pag. 108, 109, 110.*

ende dat d'ondersaten haer daer op niet en connen verlaten. Wy behoorden desen Spaenschen *Doctor* hooghelijck te bedancken voor zyne ghetrouwe, ronde ende

op-rechte waerschouwinge, ende wy behoorden ⁺ onse saken daer nae te schicken. Hy gebruyckt nevens andere woorden oock dese: *Porto Bodinus dicit nullas conventiones minus firmas esse & plus cautionis opus habere quam quas faciunt subditi rebelles cum suo principe: Ideoq; suadet rebellibus ne ipsi contrahant, sed alius princeps extraneus & vicinus pro eis. At ego suaserim, ut redeuntes in viam, humiliter veniam orantes, paenitentia potius clementiam principis demereantur, quam injustis & iniquis pactis animum irriterent. Nihil enim magis pungit principem, quam pacisci cum suis subditis rebellibus, ijsdemque fidem servare.*

Corts hier naer schrijft desen Spaenjaert voorder aldus: *a Pairo non solum si cum Rebellibus, vel Latronibus & ijs qui hostium numero non sunt definiti, res sit, sed etsi cum hostibus & ijs qui justo bello nobiscum contendunt, agatur, non semper fidem servare convenit: Et imprimis, si quis juraverit, possit offendere, non faciet quod juravit. Nam juramentum non debet esse vinculum iniquitatis, & in malis promissis fidem servari non expedit, &c.* Ende in het sevende Cap. Des sesten Boecx § 10/ pag. 147 disputeert hy dese vrage, *b An princeps teneatur ex faedere icto cum principe cui successit? Et Resp. Si par ejusmodi saedus Resp. enormiter sit laesa, successorem non teneri plerisque visum est. Quod admitto, si hac conventionem quid ex ijs, quae regiae coronae, sunt annexa, sit alienatum, citra populi vel ordinum consensum, qui ad hoc requiritur: Vel si Majestas principis sit imminuta, &c.*

⁺ In somma, wy sien ende hooren, dat, na het Oordeel der geleerde Spaenjaerden, de Coninck van Hispanien vrymoedelijck ende wettelijck zyne contracten ende Treves, ofte Vredehandelingen met ons, of met andere Coningen ingegaen, mach ^{+Haereticis non servanda fides.} verbreken, alst hem te passe comt.

Alle de sterckste banden der beloften, Versegelingen, Confederatien, ⁺ Edicten, Eeden, diemen soude connen verdencken, worden doch met dese bijle in stucken ^{+Allusio a d nodem Gordium} gehouwen, *Haereticis non est servanda fides*, den Ketters, daer voor sy ons schelden, en ismen niet schuldich gheloove, eet, of trouwe te houden. Dit en is gheen ydel spreucxken, om de simpele te vervaeren, maer het wort ghepractiseert over al daer de Spaenjaert ende zijne aen-hanghers d'over-hand of absolute macht connen krijgen. Wy en behoeven oock om dit te bewijzen gheen exempelen van andere te gaen leenen, wy Neder-landers dienen allen anderen Natien in dit stuck tot exempel, de wijle de Spaenjaerden meer-maels haere Contracten, Eeden, Vrede-handelinghen, met ons solemnelijck opgerichtet, seer schendelijck, alst haer te passe quam, verbroken hebben, ghelijck wy hier te bevoorens wijdt-lustich verhaelt ende aen-ghewesen hebben.

Maer ofschoon de Coninck van sinne waere te houden, ofte onverbrekelijck nae te comen t'ghene hy belooft heeft, soo vermach de Paus (onder den welcken sich alle Coningen moeten buygen) ende d'Inquisitie (die boven den Coninck domineert) hem te belasten het selfde te verbreken, ende alle de Ketters uyt te roeyen, als wesende een stuck, dat nootwendigher is, als den crijch teghen den Turck te voeren. Doet het de Coninck niet strackx, soo sal de Paus dreyghen (al en soude het maer *pro forma* zijn) hem te excommuniceren: door welcken middel hy *Carolus V.* heeft beweget den Protestanten in Duytsch-land den crijch aen te doen. Hier mede heeft ymmers de Spaenjaert Actie ghenoech, om ons, selfs onder eenen eerlijcken titel, te over-vallen, jae uyt te roeden ende te verdelghen: ende als hy gheresolveert is dit te doen, soo sal hy wel strackx de gheheele Paepsche Wereldt op de beenen krijghen, insonderheyte wanneer de Paus zijne Bullen ende *Croisaden* uytgeeft ende publiceert (dwelck hy doet soo dickwilt als hem te passe comt) belovende allen ende eenen yegelijcken die inden crijch gaet om de Ketters te helpen onder-drucken, dat hy den Hemel daarmede verdient. Wy lesen inde Historien, datmen in Spanien Aflaet ofte vergiffenisse der sonden verdient, met het sien, bystaen, ende assisteren der executien vande ⁺ Lutheranen, die de Heylige Inquisitie laet dooden: So dat de Coninc *Philips* Anno 1560. in Octobri, met zijn gheheel hofghesin, heeft aenghesien, datter binnen *Valedolit* acht-en-twintich Edelen vande treffelijckste geslachten die in Spanien zijn, levendich zijn verbrant gheworden, om datse vande Ghereformeerde Religie waren. Wat en verdienen dan de Coningen en Princen niet, als sy, op het bevel des Paus ettelijcke duysenden der Ketteren uytroeden, ende gheheele Provintien van Ketterye suyveren? *Et opus superogationis.*

^{+Even gelijc Saul aflaet verdiende, verwarende de cleederen vandegene die Stephanum steenichden.}

In somma die welcke meynen dat wy nu gherust mogen slapen (de wijle wy *Trefues* van twaelf Jaeren met den Spaenjaert hebben) , die verabuseren sich grootelijcx, want wy en hebben noyt grooter oorsaeke

gehadt om te waken ende te bidden, als wy tegenwoordelijc hebben, want gelijk eenen Vogel-vanger leynt te loeren om met behendicheyt de sorgeloose Vogelkens het net over het hoofd te halen, also loert Spanien op occasie om ons te betrappen, ende een voordeel af te sien: vanden Spaenjaert mach wel ende met waerheyt gesproken worden t'gene d'Apostel schrijft, *hare kele is een open grafs, haere tonghen hebben sy tot bedroch* ⁺ *gebruyckt, slangen fenijn is onder hare lippen: haer voeten zijn snel om bloet te vergieten, in haere weggen is vernielinghe ende elendicheyt* ^{+ Roman. 3} *den wech des Heeren en hebben sy niet gekent: de vreesse Godes en is voor hare oogen niet.* Oock past seer wel op den Spaenjaert t'gene dat *Ciprianus* vanden duyvel schrijft, *Blanditur ut fallat, arridet ut noceat, allicit ut occidat.* Als de Spaenjaert de *Trefues* breect, denct vryelijck dat hy als dan onsen staet geheelijck ondergraven ende onder-mineert heeft, ende als hy zijne mijnen doet springen, so sal hy strackx daerop aenvallen ende geweldichlijck stormen. Zijne Armaden die tot noch toe zwack zijn geweest, sullen dubbel ende dubelt versterckt zijn, soo wel met nieuwe Gallioenen, als met een groot ghetal vande beste Schepen diemen in Christen-rijck sal cunnen coopen ofte hueren: Zijn koffers die door den Nederlandtsen krijch ledich gemaect waren (alsoo dat zijne krijchs-knechten over al mutineerden by ghebreck van betalinghen) sal hy soo vol schats vergaderen: hy sal zijn credijt soo stercken, ende zijne saecken in aller manieren so richtich maken, dat hy, nae zijn opinie, niet alleen en sal machtich genoegh zijn om de Gheunieerde Provintien te becrijghen, maer oock wel gheheel Christenrijck, ende den grooten Turc mede. Niemand en moet meynen, dat den Spaenjaert gesinnet is dese Landen te verlaeten: hy heeft sich inghebeeldt de Monarchie over de gheheele Werelt, ja *Eene werelt* ⁺ *en is hem niet ghenoech:* om tot zijn eer-gierich voor-nemen te comen, en zijn gheene Landen ^{+Vnus orbis non sufficit.} ter Werelt beter gheleggen, als dese: soude hy dan een haer op zijn hoofd hebben dat dencken soude deselfde te abandoneren, ende gheheel vry te laten? Geensins, die dat gelooft, die steect in een groote ketterije. *Vigilemus.*

Doe Anno 1592. de Gheunieerde Provincien hadden afgheslaghen den Vrede-handel welcke de Keyser haer hadde laeten aendienem door een statelijcke Legatie: soo zijnder in Holland penninghen ghemunt, daer op de *Maecht van Holland* stond in haeren *Tuyn*, in vrede rustende, ende terwijle wierdt sy door laghen, listen, ende behendicheydt van alle canten bespronghen, ende rontom desen penninck staet geschreven, *Pax patet infidijs:* dat is: in tijde van vrede wordt den ghenen die op bedriegherije loeren, goede ghelegghentheydt ghegheven, om listighe practijcken te bedencken ende in het werck te stellen: het waere te wenschen dat alle de ghene die inde regeringhe des Landts zijn, steeds een van dese penninghen op de borst hadden hanghende, op dat sy des te voorsichtelijcker in al haeren handel mochten zijn, de ooghe steeds in het seyl

hebbende, op dat den lieffelijcken smaeck van *Trefues* haer niet en vergifte noch en betoovere. Des Coninck van Hispanien ghetrouste dienaers *ende* beste Instrumenten, als Jesuyten ende sulcke ghesellen, die tot noch toe niet dan steelswijse in dese Landen gecomen en zijn, die comen nu dagelijcx vry en vranc in Gelderland, Holland, Zeeland, Friesland, etc. welcken ofschoon geen openbare exercitie harer Religie gegeven en wort, nochtans soo mogen sy vrymoedichlijck met yeder man spreken, jae in vele steden doen sy oock Misse datmen het wel weet: door welcken middel sy niet alleen hare Roomsche Ketterie en bevestighen, ende daghelijcx voorder uytspreyden: Maer oock leggen sy de fundamenten van twist ende scheuringhe in alle de Gheunieerde Landen ende Steden, in welcke conste sy seer cloeck ende ervaren *Magistri* zijn, gelijc daer van ghetuyghenisse gheven hare menichfuldige schelmstukken, die sy in Engeland, Vrancrijck, Polen, Duytsch-land, Nederland, *ende* elders bedreven hebben.

Vijftich loose schalcken, die met het Griecsche Peert binnen Troyen ⁺ quamen onder het beleydt vanden listighen *ende* doortrapten *Sinon*, hebben in corter tijt meer uytgericht tot verderf *ende* onderganck dier machtigher Stadt, als vijftich duysent ghewapende mannen in thien jaeren ghedaen hadden. *Sir Edward Coke* Procureur Generael des grooten Conincx van groot Britannien, seyt in zijne Rechts-voorderinghe tegen *Henderick Garnet* oversten der Jesuiten in Enghelandt aldus: *Sint de Iesuwyten den voet in dit Lant geset hebben, en zijnder noyt vier Iaren voor by gegaen sonder eenich seer pestilential end schentlijck verraet, streckende tot verstooringhe des gheheelen stants.*

⁺*Dolus in virtus quis in hoste requirat?*

Dese Mineurs, die eenen tijt lanck als onder d'aerde in hare holen hebben verborghen gheleghen, beghinnen nu daghelijcks meer ende meer aenden dach te comen, ende het vier der oneenicheyt aen alle canten aen te steken, om alsoo eenen alarm door het gantsche Lant te maken, tot verbasinghe der goeder, ende tot opblasinghe der quaeder Inwoonderen.

Principijs obsta, sero medicina paratur
Cum mala per longas invaluere moras.

Paulus Iovis schrijft, dat soo wanneer de Keyser der Turcken zijnen ⁺ voet inden Tempel set, ende tot zijnen godsdienst gaet: So roepter een vande Priesters overluyt: Gedenct mogenste Heer Keyser, dat het Conincrijcke ende heerschappye welke door justitie ende wapenen vercregen is, met deselfde middelen oock in esse *ende* in eeren moet ghehouden wesen. Wy Nederlanders hier in de Gheunieerde Provintien hebben onse vryheydt met de wapenen bevochten ende ghecreghen, ende wy moetense oock met de selve Wapenen staende houden, even doende

⁺*In Elogijs Lib2.*

ghelijck de Crane, die slapende eenen steen inden claen hout, op dat sy niet al te diep inden slaep vervallende van haere vyanden over-rimpelt ende verscheurt en soude worden. Daer de ploech-yzers verroesten, daer en wort het Lant niet wel gebout, ende daerop volcht armoede: daer de Hoef-yzers, de sweerden, ende wapenen verroesten, daer en is geen welgeordineerde Land-regieringe, ende daerop volcht eyndelijck een seer ellendighe verwoestinghe.

⁺ Wel ende waerachtelijck heeft eertijds de Keyser *Galerius* ghesproken, jae voor zijn Advijs ghevoert dese woorden, *marcet sine adversario virtus*, dat is: daer gheen teghen-partye en is, daer en wort de cloeckheydt noch manhafticheydt niet gheoeffent, maer veel meer begheven sich de Menschen tot factien, den eenen Borger twist met den anderen: d'eene Stadt vanght ongherijmde procedueren aen teghen d'andere: d'eene Provincie draeft d'andere inde Hoef-yzers, d'eene soeckt des anders middelen, handel ende wandel te besnijden, daer uyt eyndelijck openbare vyantschap, jae scheuringhen, ende oorloghen ontstaen. Soo ⁺ haest als de Romeynen Meesters van *Carthago*, ende vanden Coninck *Perseus* gheworden waren, ende nu teghen haere vyanden niet meer te velde en trocken: soo begosten sy malcanderen te picqueren, te bijten, te verscheuren, te eten, ende te verteeren: Den Spaenjaert hoopt dat het haest oock onder ons alsoo sal toegaen: God de Heere wille hem in zijn hope laten bedroghen worden. Maer nochtans t'ghene eertijts *Appius Claudius* vande Romeynen gheoordeelt heeft, vrees ick dat oock op ons past, *Multo tutius ipsis committitur negotium, quam otium*: Sy dragen haer veel beter als sy wat te verrichten hebben, dan als sy ledich sitten. Dit heeft *Iustus Lipsius* wel gheweten: dit heeft *Richardot* wel verstaen: dit heeft *Mancidor* wel overleyt, ende daerom hebben sy wel ende wijsselijck ghedaen, dat sy den Coninck van Hispanien, diens voordeel sy soecken, tot dese *Trefues* gheraden hebben, op hope naemelijck dat wy ons in Vrede qualijcker sullen gouverneren, als wy in crijch ghedaen hebben, ende dat wy onder malcanderen twisteden, den grooten havick gelijckelijck tot eenen roof ende proeye sullen worden. Doch wy willen aen d'ander zijde hopen dat God den Heere onse hooge ende leege overicheden soodanighe wijsheyt ende voorsichticheydt sal gheven, dat de Spaenjaert met al zijne cloecke Raetsheeren sich bedrogen sal vinden in zijn opinie. Maer sal dit nae onsen wensch geschieden, so is het voor eerst ende voor al van nooden, dat wy ernstlijck Godt den Heere, den Heere der heyr-crachten soecken aen onser zijde te hebben, *Is Godt met ons, wie can teghen ons?* Wy sullen God den Heere aen onser zijde hebben, soo langhe als wy by de waere Religie standvastelijck blijven, hem vreesen, eeren, ende dienen naer zijn Wetten ende gheboden: Wy moeten ghedachtich zijn, wat eertijds *Achior* tot *Holofernes* ghesproken heeft, *Mijn Heere laet vernemen off hem dat Volck versondicht* ⁺ heeft aen zijnen Godt, *soo willen wy terstondt op trecken, ende haeren*

⁺*Horat. Otium Rees prius & beatus perdidit Vrbes.*

⁺*Augusti otio perit Roma, deleta Carthagine.*

⁺*Iudit. 5.24*

Godt salse ghewisselijck in uwen handen gheven, dat ghyse bedwinght: Maer hebben sy haer niet versondicht aen haeren Godt, soo en doen wy niets teghen haer, want haren God salse beschermen, ende wy sullen tot spot worden den gantschen lande.

Wy lesen, dat eertijds de Enghelsche uyt Vranckrijck scheidende met haren Legher, ende eenen Fransman eenighe Enghelsche vragende: *VVanneer dat sy wederom in Vranckrijck souden comen.* So heeft den Enghelsman seer wel gheandwoord, segghende: *dat sal gheschieden, als uwe sonden grooter sullen zijn dan de onse, alsdan sal Godt de Heere ons tot een roede ende straffe in Vranckrijk senden.* Laet ons dit wel behertighen, ende ghedencken, dat oorloghe ende overval van vreemde Natien, niet anders en zijn dan roeden, daermede Godt de Heere landen en luyden van wegghen hare sonden is slaende: hierom worden de Coningen van *Assyrien* inde H. Schrifteur gheuoemt *De roede des toorns Godes* (ende hare hand eenen stock zijner grimmicheyt). *Philippi* des Coninckx van *Hispanien* toe-naem is *STOCK*. Hy is ons wel ten rechten eenen Stock⁺ gheweest, jae eenen stock ende Roede des toorns Gods is hy gheweest, ghelijck eertijds *Attila* de Tyran den Italianen ende omligghenden⁺ landen, die sich selven noemde *Een roede Godes*, ende eenen schrick der *VVerelt*.

⁺Esaie, 10.5

⁺Attila

Maer insonderheyt ende vooral moeten wy wel nauwe toesien, dat den Paus-gesinden inde Geunieerde Provintien den toom niet te lanc gelaeten en worde, ende insonderheyt, dat haer geen oeffeninghe harer Religie en worde gegunt ofte toegelaeten, want daermede en souden wy niet alleen Godt den Heere grouwelick vertoornen, die alle Afgoden-dienaers ende valsche Gods-diensten hatet, ende wil datmense sal weeren ende teghenstaen: Maer wanneer sulcx geschiede, wy souden strack⁺ het land ende alle Steden vol twistes ende scheuringhe hebben, den eenen Burgher soude teghen den anderen opstaen, ja den Vader tegen den sone, ende den eenen Broeder tegen den anderen. De *Grave van Essex* seyt seer wel in zijn Apologye, *dat daer geen enicheyt inde politye en can wesen, daer gheen eenicheyt inde Religie en is: Iae oneenicheyt inde Religie, is eenen sekeren onderganc vande politie. VWant gelijc fenyn vermengt zijnde van een vat vol ghesonde ende goede substantie, niet en verbetert het gene dat dootelick is, maer verderft het goede ende gesonde: Soo van ghelijcken, de verghiftige leeringen van fenyn ingevende ghespanioliseerde Iesuiten, eens ingevoert sijnde, sullen haest alle andere professien verduysteren ofte verderven.*

⁺ *Vbi diversa Religio, ibi diversus est affectus*

⁺ Wel hebben de oude gheseyt: *Religi vere ligat, ende Ambrosius, plus est mente connecti, quam corpore copulari.* De eenicheyt inde Religie, is den stercksten bandt die der wesen can, ende met het herte ende gemoet verknupt ende aen malcanderen verbonden te zijn, is veel meer dan met den lichame by malcanderen te wonen. Dewyle het de Overicheden toe-

⁺ *Ambros. ad Valentinianum Epist. 31*

compt alle twisten, scheuringhen, ende tweedrachten in Landen ende Steden voor te comen, soo moeten wy insonderheyte wel nauwe toesien dat sy gheen exercitien van verscheydene Religien toe en staen: Ghedenckende, wat scheuringhen eertijds in het Joodtsche Landt gheschiedt zijn van weghen de verscheydenheyde der Religien, onder den *Egiptenaer*, daer van gheschreven staet Acto. 12. ende by *Iosesphum Lib. 2. bel. Iud. C. 12. ende lib. Antiq. 20. C. 5.* Item ten tijde *Mosis Cretensis*, ende daer na ten tijde van *Benhocab*: Item tot onsen tijden te *Munster in Westphalen*, door een *Snyder Ian van Leyden* ghenoeemt, die Coninck van Munster gheworden is, ende heeft het soo ghemaect, dat de duytsche Vorsten met eenen grooten ghewaldighen Legher de Stadt Munster hebben moeten belegheren ende innemen, met verderf van veel duysend menschen.

+ Item wat crijch *Thomas Munzerus* eenen Valschen Propheet ende Ketterschen Leeraer heeft verweckt, can gheheel Duytsch landt ghetuyghen, want hy heeft met zijn roepen ende predicken zijn sake soo wijdt ghebracht, datter Anno 1525 eenen alghemeynen opstand des volckx teghen de overicheyt in Smaben ende Francken-land is ontstaen, genoempt den *Boeren crych*: Alsoo dat de Vorsten van Sassen, Hessen, Brunswijk, ende andere meer, met gheweldighe Leghers moesten te velde trecken om Munzer wederstand te doen, welcken handel niet en + is afgeloopen sonder groote bloed-stortinghe. Ten is oock noch alle man niet vergheten, wat afgrijselijcke rasernye ende oproer de wederdoopersche seckte Anno 1535. opt Sandt in Groeningher-land heeft aengerichtet, alwaer sy als onsinnighe menschen met groote onghestuymicheyt een selsaem nieu regiment sochten aen te vangen, roepende met groot eyselijck ghetier, slaet doot alle Papen ende Monicken, ende doot alle Overicheyt over de gantsche Werelt, ende insonderheyte onse Overicheyt.

Dese ende derghelijcke Historien sullen billic de Overicheyt vermanen goede sorge te dragen, dat sy gheene Secten te hooge en laten wassen, des oncruyts is doch, God betert, alreets soo vele in dese Landen, dat het schier het goede cruyt boven het hoofd wast: *Felix quam faciunt aliena pericula cautum.* De Romeynen cloecke *politici*, eertijts vreesende eenige scheuringe ende tweedracht in haer Rijcke, van weghen de verscheydenheyte inde Religie, so hebben sy hare Officierien belast, dat sy goede achtighe daerop soude geven, *Ne qui nisi Romani Dij, ne quo nisi patrio more + colerentur*; datmen niemand dan de Goden der Romeynen eeren noch dienen en soude, oock op geen ander wijze, noch met andere Ceremonien dan nae de wijze hares Landts. Wt de veelvoudicheyt der Religie ontstaet verachting Godes ende zijnes woorts onder den gemeynen man so dat de oude wel gheseyt hebben, *pari passu ambulat Omnis Religio, &*

+*Sleyd.L.4. in fine & l. 9, in princ.*

+*Apolog. pro Edicto Groning. pag. 26, Dese seggen nochtans dat sy niet vechten en willen.*

+*Sozomenes gravis Auctor, dicit Vniversum accidere in Sacerdotum dissidijs, ut Resp. motibus & Turbis agitetur, citante illustri Comite a Northaniton in orat contra Iesuit. pag. 164.*

Nulla Religio. Den ghemeynen hoop der Menschen hoorende de subtijle disputacien der geleerde in Religions saken, ende dit niet connende ⁺ verstaen, soo en weten sy niet welcke Religie sy sullen aenhangen, ende der halven so leven ende sterven sy meest sonder Religie, gelijk wy, God betert, inde Geunieerde Provintien (overmits aldaer eenen yederen vry staet te spreken ende te preken wat hy wil) alreets maer al te veel daghelijckx voor ooghen sien ende bevinden.

⁺*Teslantur Annales Ecclesiastici Seculum contentiosum centinuo in secutum esse seculum Epicureum*

Hoe canmen segghen dat een Overicheydt God den Heere lief heeft van gantscher herten, die te gelijcke verscheydene, ende regel-recht met malcanderen strijdende Religien toe laet ende hanthaeft? *Augustinus* ⁺ seyt seer wel, *Quomodo Reges Domino serviunt in timore nisi ea quae contra Domini jussa fiunt, religiosa serveritate prohibendo adque plectendo?* Ende een weynich daer na voecht hy dese woorden daer by, *Quis mente subrius* ⁺ *Regib. dicat, nolite curare in regno vestro qui velit esse sive religiosus sive impius, vel sacrilegus.* De Godsalige Keyser *Constantinus* heeft de Navatianen, Valentinianen, Marcioniten, ende Cataphrigen, hare kercken afgenomen, ende alle bycomsten strengelijc veboden. De Keyser *Theodosies* heeft ⁺ oock den Arrianen te Constantinopelen hare kercken benomen, dewelcke sy nochtans veertich jaren lanc hadden ingehadt. Ende van *Theodosio minore* schrijft *Theodoretus*, dat hy in zijn sterf-bedde zijne beyde Soons ⁺ heeft vermaent, *Vt pietatum perfectam servarent, hac erim & pacem conservari, & bella confici, & hostes dari in fugam, & trophaea excitari, & conciliari victoriam.*

⁺*Epist. 50. ad Bonifa.*

⁺*Euseb. lib. 3. de vitu Const.*

⁺*Socrat. l. 7. C. 7. Hist. Eccl.*

⁺*Theod. Hist. Eccl. L. 5. C. 23*

De Godtsalighe Keyseren *Theodosius* ende *Valentinianus* schrijven *Inter ceteras solitudinis, quas amor publicus nobis indixit, praecipuam imperatoriae Majestatis curam esse perspicimus, verae Religionis indaginen: cujus si cultum tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperuines incaeptis.* De H. ⁺ Out-Vader *Augustinus* seyt weer wel, *Bene agere & illicita non prohibere est quidam erroris consensus*, het goet doen, ende het quade niet verhinderen is ⁺ een overeenstemminghe met de dwalinghen.

⁺In Novel. & authent

⁺*Epist. 128. ad Bonifa.*

De Coninck van Hispanien, ende den Hertoghe van Braband, ende andere Paepsche Heeren eensdeels uyt liefde harer Religie, als ooc insonderheyt om vrede onder hare ondersaten te houden, en laten niet alleen gheen verscheydene Religien toe in hare Conincrijcken ende heerschappien, maer sy hebben wel stricktelijck veboden van de Religie te disputeren ofte te spreken, het sy in schuyten, op wagens, of waer het sus wesen mach. Jae sy en lijden niet, datmen in haer Land brenghe eenighe Boecken, Liederen, Baladen, of Refereynen, sprekende in het minste tegen hare Religie, ordinerende zware penen ende straffen over alle die deselfde in haer Land brengen, of diese lesen. Ja dat noch meer is, hare Hoocheden hebben onlanckx by openen Placcaten veboden, dat niemand van zijne ondersaten uyt Vlaenderen inde Geunieerde Provintien comende, de Predicacien der Gereformeerde en sal hooren, etc.

+ Dit doen hare Hoocheden, vreesende, dat door oneenicheydt inde Religie, oock oneenicheydt inde politie soude rijsen. Republique, niet alleen tollereren, maer oock vrye ende oentlicke exercitie harer Religie gunnen: Dat behoort verre van ons te zijn. Draecht *Lipsium* den cloecken Raetsheere des Coninckx van Hispanien ende *Alberti*, hy sal u veel anders leeren, want hy seyt: *Vnam Religionem in uno regno servandam*. Is dit eenen goeden raet voor zijn Heeren, so en is het geen quaden raet voor ons: Of Godt gave, dat onse hooghe Overicheydt den selfden soo wel behertichde ende volchden, in het hanthaeven der waerer Religie, als de Coninck van Hispanien, *Albartus*, ende andere Paepsche Princen doen, in het mainteneren vande valsche leere des Pausdoms! Jae of God gave dat onse E. M. Heeren Staten in het hanthaven van eene waere Christelijcke Religie volchden der Alder-christelijcken Coninck *Iacobum VI. Coninck van groot Britannien*, Item den Chur-Vorst *Frederick den III. Chur-Vorst te Heydelberch*, mitsgaders den *Land-Grave van Hessen*, ende noch meer dan honderdt andere Vorsten, Graven ende Heeren! Is *Christus* alleen onsen Godt ende Salich-maker, waerom salmen toe staen, dat *Baal* oock aenghebeden worde? Sullen wy den waren God ende *Dagon* nevens malcanderen setten? *Cyprianus* in zijn Boeck de *Vnitate Ecclesiae*, seyt seer wel ende fraey, *Cohaere non potest amaritudo cum dulcedine: Caligo cum lumine: pluvia cum serenitate: pugna cum pace: cum fecunditate sterilitas: cum fontibus siccitas, cum tranquillitate tempestas*, dwelck even is t'ghene dat d'Apostel Paulus schrijft 2. Cor. 6. 14. *Vvat mede-deel heeft de gherechticheydt met de ongherechticheydt? Ende wat ghemeynschap heeft het licht met de duysternisse? ende wat eendrachticheydt heeft Christus met Belial? Off, wat deel heeft de gheloovighe met de ongheloovighe? Off waer in voecht hem de Tempel Godes met de Affgoden?* Die raedt datmen alle Religien behoort toe te laeten, die en is gheen goet *Politicus*, veel weynigher is hy een goet Christen, maer hy is een van die luyden, daer de H. Schriftuere van spreekt ende seyt: *dat sy noch heet noch cout en zijn, welke derhalven de Heere uyt zijnen mondt sal spouwen, ende sy en behoorden in gheen regeringhe van Landen of Steden ghedult of gheleden te worden.*

+ *Lactant L. 5. Instit. C. 20. Nil est in rebus humanis praestantius Religione eam que summa vi defendere oportet. Lips. poli. Lib. 4.c.3.0. j.*

+ Inde Spaensche Concilien is besloten dat niemand tot de Conincklijke regeringhe en sal toeghelaten worden, ten sy dat hy eerst sweere, dat hy niemand in zijn Rijcke lijden noch dulden en sal, dan die Catholijck, dat is op haere wijze van spreken, die Papist is: maer dat hy ter contrarie de kettters met den sweerde vervolgen sal. Eenen Jesuijt genaemt *Tresham* schrijft aldus, *soo eenich Prince slechts eenighe gunste off*+ *vriendelick ghelaet eenen Ketter betoont, die verliest datelick zijn Coninckrijcke*. Siet ghy wel, Edele, Moghende Heeren Staten, ende ghy alle gaer die het ampt der Overicheydt bedient, waer voor dat u de Bel-hamels der Papisten houden? Verstaet ghy wel, hoe sy u trackteren soudent, indien sy u conden Meester worden? Sy haeten u E. M. ende alle

+ *In Conci. Tolet. v.c. 3. & in concil. Tolet. 8 c.20*

+ *Tresham de offic. pavic. Christ.*

die Ghereformeerde Christenen, ghelijck serpente en slanghen. Ghelijck dit rondelijck ende met claere uytghedruckte woorden bekendt de *Iesuit Ribaudeneira*, als hy met een affirmeerde Vraghe seyt: *Is de aengeborene vyandschap tusschen de VVolgen ende de Lammeren grooter, als die ⁺ welcke tusschen de Catholijcke (Papisten) ende de Kettters behoorde te wesen.* Daer na c. 24. schrijft hy, *Dat de Kettters slimmer te achten zijn, dan de Ioden, die Christum ghecruyst hebben: Item, dat sy veel snooder ende schadelicker beesten zijn, dan de Heydenen.* T'ghene dat desen Jesuit schrijft, en moetmen niet achten zijn *Prive* ghevoelen te zijn, maer het is haerer aller ghevoelen ende Resolutie, ghelijck al voor vele Jaeren de ervarentheyt ⁺ dit heeft betoont ende doen blijcken, want waer sy Meester zijn, daer ⁺ betoonen sy veel grooter wreetheyt over de ware Christenen, met moorden, Branden, Hanghen, Worghen, Raeybraken, Versmooren, Dootpijnighen, etc. als oyt eenighe Tyrannen ghedaen hebben. Sullen wy dan dese serpente in onsen boesem voeden, ende onder ons opqueecken, om dat sy haren toorn ende wraeckgiericheyt weten te modereren, veynsen, ende toomen, soo langhe tot dat sy haren slach sien ende bequamelijck nemen connen? so sal het ons voorseker eyndelijc gaen gelijk *Aesopus* verhaelt, segghende:

⁺Ribau, de principe Chrisost. lib. I. ca. 23 nihi pa. 134

⁺Pagie 141

⁺Pagie 144.

*De Henn' op eenen tijd vond Eyers eener Slanghe:
Sy satter neerstich op, end' bracht de Ionghen voort,
De Swaluvve saght aen, end' sprack u mach verlanghen,
Dat ghy sult brenghen op dit valsch en quaet ghesoort:
Als sy ghewassen zijn, ghedenct aen my eer langhe
Suldy, ghy voester selfs, wesen den eersten Moort.*

Alle Christelijcke Overicheden hebben meer dan oorsake, om vande Jesuiten ende haren aen-hanck te spreken ende te besluyten, gelijk eertijts de Godtvruchtige ende inde ware Christelijcke Religie yverichen Keyser *Constantinus* ghesproken heeft, segghende: *O veritatis inimici, hostes vitae, ⁺ internecionis auctores & confiliarij omnia apud vos veritati contraria, turpibus consentientia, maleficijs, ineptijs, & commenticijs fabulis exultantia, quibus certe mendacia servitus, premitis insontes, fidelibus veritatis lucem denegatus. Nam falsa visione & specie pietat is semper delinquentes, omnia contagione vestra contaminatis, conscientias integeas & labe vecuas betalibus plagis vulneratis, ipsum diem paene dixerium hominum oculis admitus.* Ende eyndelijck besluyt desen Keyser zijn Invective aldus: *Sit igitur hoc ratum statumque, ut post hunc dien nullo in loco, vel publico, vel privato, nesarij vestri conventus in unum coire audeant.*

⁺Euseb. de vita Con. lib. 3. & 64, & 62.

Immers soo veel isser van, een van beyden moet bocken en buygen: Wat isser dan billicker ende ons, jae den gantschen Lande oorbaerder

dat wy, die nu door Godes ghenade in possessie zijn, Heeren en Meesters blijven over de Papisten (die nochtans niet hatende om haer quaet Gheloove, maer Godt biddende dat hy haer wille bekeeren ende op den rechten wech der salicheydt brenghen) of dat wy haer den vingher ghevende, selfs oorsaecke zijn, dat zy met der tijdt t'gheheele Lichaem vermeesteren, ende d'overhand over ons cryghen, tot schade ende verderf onses selfs ende onser nae-comelinghen. Dat de Papisten hooghe ghewassen ende machtich gheworden zijnde, selfs hare Coningen connen dwingen de waere Religie te verlaten, daer in sy gheboren ende op ghetoghen zijn, voor de welcke zy oock lijf ende goed menich-mael gewaecht hebben: dat heeft, om niet verre te gaen, in corte jaren herwaerts gebleken aen den teghenwoordighen Coninck van Vranckrijck: Ten was haer niet ghenoech dat de Coninck haer liet onghemolesteert blijven by de vrye ende openbare oeffeninghe haerer Religie door gheheel Vranckrijck: Maer sy hebben hem ghedwongen de Paepsche Religie aen te nemen, ghelijck al de werelt bekent is. Hebben sy dit connen doen *in statu Monarchico*, daer eenen Coninc, ja een vande cloeckste Coningen die nu leven, met hooge macht ende autoriteyt is regerende, wat en souden sy niet durven bestaen *in statu Aristrocatico-plebio*? daer yeder man darf, jae mach spreken, niet die alleen, die het roer in de hand hebben maer oock, Jan, Peeter, Pauwel, ende niet alleen spreken, maer oock meynen dat schier de definitive sententie haer toe-comt: Ten weynichsten immers vermoghen harer veele, seer veele by de Overicheden, die haer of van bloed-verwantschap, of van Swagherschap toe behooren.

Maer eer ick eyndige, soo moet ick hier met weynich woorden oock spreken van de Confederatien ende Asseurantien met dese ende gene Coningen ende Potentaten op gericht, die wel goed ende prijselijck zijn, ja men can, menschelijcker wijze, niet vaster gaen dan aldus, de wijse man seyt: *funiculus triplex haud facile rumpitur*, willen ende moeten oock den Coningen van Vranckrijck ende groot Britannien alles goet toe vertrouwen, want de overgrootte ghetrouwicheyt die zy ons nu langhe Jaren ghedaen ende bewesen hebben, die zijn soodanich, dat wy de selfde nimmermeer hooghe ghenoech roemen en connen: Maer sy zijn sterffelijcke menschen, ende na *Iosephs Pharao* can eenen *Pharao* op staen, die Joseph niet en kent: nae *Salomon* eenen *Rehabeam*, na *Constantinum* eenen ⁺ *Iulianus*. Daer can oock vyandschap ontstaen tusschen die, welcke nu groote vrienden zijn: daer can ter contrarie door houwelijcken, of andersins, vaste vriendschap ende nauwe verbontenisse ghemaect worden tusschen de welcke nu vyanden zijn, of immers die malcanderen nu ⁺ niet en vertrouwen. David, die selfs eenen Coninck gheweest is, spreect Psal. 146. 3. *Verlaet u niet op Vorsten. De Grave van Northampton*, eenen seer wijzen Raets-Heere des Coninckx van groot Britannien, seyt: *Dat de Princen die vieren niet en vreesen, die in uyt-landsche Staten ontsteken zijn, voor dat eenighe voncken op haere Palleysen vallen: Ende voechter*

⁺*Regum irae defnunt in nuptias*

⁺*In zijn Oratie van het Pulferverraet, pag. 171.*

by, *Vele Menschen zijn seer slap ende traghe om den dief naer te loopen die haerer naebuyren goed steelt, die nochtans seer wacker zijn, om met Arents vleughelen te vliegghen, als sy haer selven in haere eyghene saecke ghedruckt vinden:* Ende een seer cloeck *Politicus*, die voor weynich Jaren inden Heere ontslapen is, oordeelt van de confederatien aldus: *Tis sotticheyt eens te dencken, dat eenighe Borgen uwent halven een oorloch sullen aenvanghen, niemant hinckt van een ander Mans seer, t'onghemack, de costen ende moeyten des Oorlooghs zijn soo groot, datse niemand ter liefde ende profijt van vreemde wil aenveerden, ja men schroomt daer in te treden, oock wanneer men zijn eyghen leet wreken sal. Siet aen de'Articulen van peys, tusschen den Coninck van Vranckrijck ende Spanien in het jaer 1598. op ghericht, inden welcken de Coninck van Vranckrijck den Vorst van Cleve, als zijnen gheconfedereerden Vrient begrepen heeft: Maer hebben niet de Spaensche met in-neminghe der Rijcx-steden, met over-vallinghe van de Cleefsche ende andere naebuer-landen, met rooven, plunderen, ende duysenderley⁺ moet-willen, de vrede-handelinge groffelijck ghebroken. Nochtans en heeft Vranckerijck om dier Landen wille gheenen nieuwen oorloch willen beginnen. Siet aen het exempel van de over-ledene Coninghinne van Engheland, hooch-loffelijcker memorien, hoewel de Coninck van Hispanien nae haere Croone, Lijf, ende Leven, met ghewelt, verraet, ghift, ende menigerley pracktijcken ghetracht heeft, hoe ongheneghen dat sy nochtans altoos gheweest is den selven met een offensive oorloghe recht aen te tasten, maer is te vreden gheweest met bescherminghe van haer eyghen, niet teghen-staende, dat zy haren staet met hulpe van de Nederlanden, ende met halve costen hadde connen versekeren. De similibus est idem judicium.*

⁺*Quisque quod suum est quaerit, nemo quod alterius.*

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ick ben grootelijckx verwondert over het verhael ende grondighe bericht, dat ghy my ghedaen hebt, noch meer ben ic over my selven verwondert, dat ick vele van dese wreetheden selfs ghesien ende beleeft hebbende, soo verblint ben gheweest, dat ick op het beleyt van sulcke grootwichtige saken niet beter gheledt en hebbe: Ic en hebbe niet connen gelooven, dat so vele boosheyten onder die, die van mijne Catholijcke Roomsche Religie zijn, conde schuylen: Jae ick ben in het ghevoelen geweest, dat ick my op een simpel woort van belofte soude moghen betrouwen hebben. Ick dancke den Heere mijnen Godt, dat my, door uwe aenwijsinghe, de oogen gheopent zijn: Ick wensche dat dit u verhael mochte in druck uyt ghegheven worden, op dat alle die van mijne Religie zijn, ende die den Spaenjaerden alles goeds toe-vertrouwen, haer bloed-dorstich voor-nemen kennende ende verstaende, daer door mochten veroorsaect worden, den selfden alle tegen-weer te doen, gelijc als ic te doene nu geresolveert ben: Ick en sal voortaan niet alleen op mijn hoede wesen, om de selfde met mijnen arm te helpen keeren, maer ic sal oock, daer het de

noot voordert, alle mijne middelen teghens de selfde ende teghens hare Adherenten employeren: Jae ick sal dit oock mijnen kinderen ende na comelinghen inprenten, ende haer vermanen mijne voed-stappen na te volghen. Mijn ghevoelen is, dat veele Persoonen die tot noch toe weynich van der Spaenjaerden Godloosen handel gheweten hebbende, door dit u bericht kennisse daer van krijghende, met al haer vermogen deselfde sullen helpen keeren ende te lande uyt verdrijven.

Vryen Nederlander.

Ick ben seer verheucht dat ghy blint gheweest zijnde door onwetenheyt, ende door te veel betrouwens, u, door mijn bericht de ooghen gheopent zijn, ende dat ghy op uwe, ende des Vaderlandts behoudenissee voortaan wilt letten, ende mede helpen sorghe draghen voor alle periculen.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ick en weet niet hoe dat dusdanighe verblintheydt in my gheweest is, dat ic niet alleen niet gelet en hebbe, op die grouwelijcheden nu veel jaren aen een vande Spaenjaerden hier *ende* in andere Landen bedreven, maer oock selfs niet op de versche onchristelijcke daet, die den Spaenjaert nu corts heeft begaen aen de *Moriskens*, die onder zijne heerschappije vele Jaren lanck gheleeft hebben: Zy hebben, door deses Coninx wreede Placcaten, subtijlick haer goed moeten abandoneren, ende het Land verlaten, ende zijn ghedwonghen haer naer de Zee stranden te begeven, om in Barbarijen overgheset te worden, alwaer sy eerst gheplundert ende berooft zijn gheworden van alles wat sy by haer hadden daer nae zijn sy by duysenden doot gheslagen, ende den Honden is haer vleys ten deele ghevallen. Ick ben van ghelooffweerdighe Luyden bericht, dat dit sulck eenen horribelen massacre gheweest is, dat die ghene die het selfde ghesien ende ghehoort hebben, so ontstelt zijn van erbarmlijck ghetier ende ghecrijt der Mannen, Vrouwen, ende Kinderen, dat dese Spaensche wreetheyt nimmermeer uyt haer herte comen en sal, ja dat haer de ooren daer van noch tuyten, ende de haeyren schier te berge staen als syder op dencken.

Vryen Nederlander.

Dat mach doch desen Coninck hier toe beweecht hebben.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Weet ghy niet, die den Hont slaen wil, dat hy haest eenen cluppel can

vinden? Mijn gevoelen is, dat desen Coninc van Hispanien eenen tweeden *Rehabeam* is, die volgende den raet van zijne jonge manschap, zijne onderdanen, die willich waren onder zijn ghebiedt onderdanichlijck te leven, voor andwoorde dede gheven, hadde zijnen Vader haer met roeden geslagen, dat hyse met schorpioenen geesselen wilde. Het doet my wee, dat hy een goet Rooms-Catholijck wesende, van dusdanige moorderijen gheen consciencie noch zwaricheyt en maect.

Vryen Nederlander.

Conscientie? Meynt ghy dat de Coninc dit doet sonder voorwete van de Inquisitie?

Ghespanioliseerden Nederlander.

De Placcaten die de Coninck heeft doen publiceren, ende in openbaren druck heeft laten uyt gaen gheven ghenoechsaem te kennen, dat het met haeren raedt ende advijs gheschiet is. Het wort eenen schijn ghegeven, als of dese luyden Mahometisch zijn, dwelck trouwens de waerheyt niet en is: maer schoon ghegheven, datter eenighe van het Mahometissche Gheloove waeren, salemen om weynigher verdwaelde Schapen wille, diemen behoorde te leeren *ende* te onderrichten, de geheele cudde den Wolven tot een proye gheven? Men beschuldichtse oock, dat sy correspondentie souden gehadt hebben met den grooten Turck, *ende* met den Coninck van Marocques, tegen den Coninc van Hispanien, twelc nochtans niet en can bewesen worden, ten gheeft oock gheen apparentie, want sy zijn al voor vele Jaren so servijl ende so nauwe inden toom gehouden geweest, dat haerder niemant en heeft moghen in zijn huys hebben een Mes met eenen punct, ick gezwijghe Rappier, Poenjaert, Busse, of ander geweer: waermede souden sy den rebellerende haer ter weere ghestelt hebben! Och ten is dat niet, ick gheloove eer dat het den Conine *ende* de Gheestelijckheyt om haer gheldt en goet sal te doene zijn gheweest.

Vryen Nederlander.

Soude de Coninck dan niet eens dencken, dat dit onnoosel Bloedt Wrake roept tot inden Hemel?

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ick meyne dat hem alle die zwaricheden door de Religieuse van zijnen Raet, uyt het Hooft geslagen worden. Ja datse den Coninck wijs maken, dat hy God eenen aenghenamen dienst hiermede is doende.

Vryen Nederlander.

Ick en soude niet gheern deel hebben in sulcke raetslaghen, want my soude duncken, dat my den Scherp-richter altijd soude volgen, om my te straffen na mijne verdiensten.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Ten gaet met de Coninghen ende haere Raed-ghevers soo niet, sy weten al haere boosheyt met den Mantel der Justitie te bedecken: Ja sy meynen dat haeren wille een goede oprechte Wet is, *Reges quo iuvat eunt*. Doch ick sie het comen, dat het desen Coninck alle Jaer meer en meer sal gaen, als eertijts *Rehabeam*: De Nederlantsche Gheunieerde Provintien zijn hem alreeds, door zijne tyrannie af ghevallen, de reste sal met der tijd oock volgen, jae wie weet of wy niet den tijdt en sullen beleven, dat hem den meestendeel aller zijner Coninck-rijcken ende Heerlijckheden afvallen sal.

Va tibi qui spoliast, quia tu spoliaberis ipse.

Vryen Nederlander.

Maer wat dunckt u, hoe souden sy met ons omme springhen, indien sy Meester over ons conden worden?

Ghespanioliseerden Nederlander.

Even als de Katte met de Muys: soomen in een ghemeyn spreekwoort seydt: Want mis handelen sy dus schendich de Moriskens, die haer niet misdaen hebben: Verbannen, Hanghen, en Worghen sy die ghene die haer wel ende ghetrouwelijck ghedient hebben, alleen om dat sy haer Soldye, ende afterstedicheydt voorderen: Hoe souden sy swaere dooden, pijnen, ende tormenten ghenoech connen vinden of bedencken, om ons, die sy Kettters, Rebellen, *Traditores del Re*, &c. noemen aen te doen?

Vryen Nederlander.

Als ick dit overdencke, mijn haeyren staen my te berghe: De wreetheden die sy over ons gebruycken souden, en souden niet uyt te spreken zijn: daerom seg'ick

vrymoedelyck ende soo als my om t'herte is, ten sal aen mijn devoir niet ontbreken
haer te heeren, ick wil veel liever my doot vechten, dan in haere clauwen vervallen.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Soo wil ick oock doen, ende wil alle Man vermanen oock van ghelijcken te doen.

Vryen Nederlander.

De lieve Godt, de Herder Israels, die nemmermeer en slaept noch en slommert, wille sich onser ontfermen, ende gheven ons wat tot zijner eere, ende tot onser salicheyt nutst ende best is, Amen.

Ghespanioliseerden Nederlander.

Amen, Amen, het gheschiede alsoo, laet ons ghelijckelijck Waken ende bidden.

FINIS

Thycid. Lib. I.

*Moderatum quidem hominum est, si non lacessantur iniuria, quiescere:
fortium autem, si lacessiti suerint, pacem bello mutare.*

Certum bellum dubiae paci praeferendum.

Eenighe der groofster fauten int drucken deses Boeckx begaen.

- A. Pag. 4. lin. 13. borden, leest burden. pag. 5. lin. 21. Aflegum, leest Aflegem. 26. hanteren, leest hantaeven. In margine, Impie, leest Impius. Culba, leest culta. pag. 7. lin. 3. aensoeckers, l. aanstokers. 28. het l. haet. pag. 8. lin. 28. reste, l. rechte, lin. 36. sochten, leest buyten.
- B. Pag. 2. lin. 5. Barbaro, l. Barbario. pa. 3. in marge legem, l. legum Irena, l. Freva. pag. 4. lin. 38. dat moderatie, l. dat sy moderatie. pag. 5. in marg. convenut, l. conventu. pag. 6. lin. 30 hen, l. hem. pag. 8. in margine Odermit, leest Oderint.
- C. Pag. 1. in mar. Rabasco, l. Rabasce. pa. 2. lin. 23. borden, l. burden. p. 5. lin. 2. saken, l. stucken. lin. 32. hen, leest hem. In marg. het, l. hen. p. 7. li. 41. namelijck, l. mannelijck. pag. 8. lin. 33. u U. L. leest u lieden.
- D. Pag. 2. lin. 9. hy, l. hem, lin. 10. hen, leest hem. lin. 12. de, l. den. pag. 4. lin. 27. incomen, l. incomen connen. p. 6. li. 13. waer l. maer. li. 23. Mouriaen, l. Mauriaen. In marg. Leomina, l. Leonina. assemenda, le. assumenda. pag. 8. lin. 6. ende, leest eene. lin. 35. duerende, leest duynde.
- E. Pag. 1. lin. 31. suerum, l. sueram. suum, l. sum. pa. 2. lin. 5 aenhangen, l. aenhongeren. pa. 3. li. 20. eenige, l. eeuwige. li. 27. Clander, l. Clunder. pag. 4. lin. 23. Alienus, leest Altuns. pag. 8. li. 8. Roneco, l. Romero.
- F. Pa. 2. li. 35. et 36. gegeven, l. geven. pa. 6. li. 14. aengenaem, l. onaengenaem. li. 35. wijse, l. wijle. p. 8. li. 4. Gouverneurement, l. Gouvernement
- G. Pag. 2. lin. 40. Bestant, l. Bastant. p. 3. li. 4. onser, l. ons. li. 40. Sectorij, l. sertorij, also ooc inde naeste pag. tweemaal. pa. 7. li. 32. 1568. leest 1586. pag. 8. li. 33. meynende leest meynde. lin. 38. meuse leest neuse.
- H. Pag. 2. lin. 36. hem, leest haer, hy leest sy. lin. 37. soude l. souden. pa. 3. lin. 7. muys leest Nuys. lin. 30. Borben, l. Borborch. lin. 39. Dent leest Dento. pag. 4. lin. 32. herius leest hartius. pag. 7. li. 31. voecht l. vochter.
- I. Pag. 1. lin. 41. ander leest anderer. pag. 3. lin. 18. gheopent lee. ghenoeemt. pag. 4. li. penult eenen leest een. pag. 5. lin. 16. aldus leest als. pag. 6. lin. 2. heir leest her. lin. 27 Palimuros leest Palinuros. pag. 7. lin. 39. Lenesus leest Lenseus, pag. 8. lin. 21. par. leest per.